

Csonkaságában is teljes

PETHŐ-UDVARDI ANDREA

Hirtelen jött a hír. Senki sem várta, senki sem számított rá. Hízen úgy tudtuk, minden rendben van, ő vidám, tenni vágyó, mint mindig. Nem mondta, nem érezte, hogy menni kell...

Hallottam a telefonban a szavakat, de sokáig nem fogtam fel az értelmüket, olyan távoliak, olyan megfoghatatlanok, felfoghatatlanok voltak. Álltam és vártam, hallgattam. Sokáig valóságértelmenként tűnt körülöttem a világ az élettől duzzadó, színüket váltogató egészséges levelekkel, a teljes pompájukban dagadó érett gyümölcsökkel, az élet hamisítatlan hangjaival, az erős napsütéssel, a metsző reggeli levegővel. Mégis valami megszűnt, most múlt el örökre.

A tél kezdetén, az egyházi esztendő végével akár akarjuk, akár nem, akár felkészülünk rá, akár nem, megbor-zongatja mulandó emberi testünket az elmúlás szele.

A szeptember vége után az „elhull a virág, eliramlik az élet” érzését még távol tartja kicsit az októberi ajándék nap-sütés, a lehullott, vérző, aranyló, barnuló levelek közötti lépéseink zöreje. De ahogy vége az októbernek, és ahogy az avartól megtisztított erdei utakon magunkra maradunk, ahogy mécses gyújtunk előrement szeretteinkre emlé-kezzve, nem tudjuk már elzavarni az elmúlás gondolatát, a „meg kell halni”, az „el kell menni” érzését.

Meghalt – néhány hete kaptuk a hírt, egy mindenki által szeretett mozgássérült táborosunk teste feladta a küz-delmet. Az a test, amelyik sohasem működött igazán jól, úgy, ahogy kellett volna neki, amelynek tagjai nem tudtak külső segítség nélkül mozogni, az a szív, amely körül lassan, de visszafordíthatatlanul sorvadni kezdtek az iz-mok, visszatért alkotójához. Számára, hitünk szerint, ott egy másik világ ígérete, ahol együtt táncol majd Isten né-pe, nem négy keréken gurul, hanem lábon jár, ahol a fel-támadott test tagjai engedelmeskednek a szárnyaló lélek akaratának. Rá hitünk szerint ez vár.

Ránk pedig továbbra is a földi élet és az eltávozó után ma-radt hiány érzése, a fájdalom, a tehetetlenség és a saját földi létünk végessége miatti félelem. Azzal, hogy ő nincs jelen, számunkra mégis megszakadt valami, eltörött, befejezetlen maradt. „A többé már nem” gondolatával ér véget minden

róla vagy neki mondott mondat, és a „miért nem előbb” ér-zésével a mulasztás kételye is gyötör. Az egyre halogatott lá-togatások, telefonhívások, válaszlevelek, amelyeket már so-sem írunk meg, találkozások, amelyeknek idejét és helyét már nem egyeztetjük. És marad a meghalt alkalom miatti büntudat, a „miért nem tettem meg mégis” furdaló érzése.

Számvetés. Ha valami a végére ért, vesszük a mérleget és rátesszük a jót, a rosszat, az örömtelít, a fájót. És szem-benézünk mulasztásainkkal is. Ezt tesszük az egyházi esz-tendő végén és talán az emberélet végén is – a másokén, a magunkén. Meglátogattam-e, amikor beteg volt, befogad-tam-e jövevényként, adtam-e neki ételt, ruhát vagy egy jó szót, mosolyt, észrevettem-e, hogy sír, tudtam-e vele szív-ből örülni, és nem akarom-e mindezt már túl későn ten-ni? Szerettem-e a mellettem élő krisztusarcút úgy, ahogy ő kérte, meg tudtam-e bocsátani tüske nélkül, tiszta szív-vel tudtam-e nyújtani két felsőruhám közül az egyiket.

Az utolsó vasárnapok táján, még az ítélet előtt, amikor sürget a szent idő, kétségbeesetten kutatjuk magunkban az elásott talentumokat, és talán még az utolsó pillanatban... kimondjuk, megteesszük, meglátjuk, elhisszük, megértjük. Amíg még nem késő.

Ám az egyházi esztendő végére nem kerül pont, inkább hármassal pont vagy még inkább vessző, mert a továbbiakat már az advent fénye ragyogja be, távolban már nem az ítélőszéket sejtjük, hanem a bölcsőt, amely elé önfelédet énekszóval, az új kezdet miatti hálával telt szívvel, és – valljuk be – a megint ajándékba kapott új élet felszabadult sóhajával járulunk.

November az őszi búcsúja, a tél kezdete. Ahogy a test té-li álmára készül, a lélek éledni kezd: elrendez, összegez, le-zár, készül, elmereng. Különös idő ez, mélységek és magas-ságok bátorságugrásával, legmélyebb fájdalomainkkal, em-lékeinkkel és leghatalmasabb vágyainkkal, reményeinkkel.

Az átváltozás ideje ez: a hallottainkért gyújtott mécses fénye már a koszorú gyertyáinak melegét ígéri, a mulasz-tásaink tátongó ürességét új tervek, lehetőségek töltik be, a gyász döbrent csendjét pedig beteljesült prófétai jöven-dölések szava veri fel a világban testté lett élet Istenéről.

Testvérekként élni

Pál felfogása az egyházzól mint helyettes családról

WALTER F. TAYLOR

A kérdés

Pál hatvannégy ízben használja az ἀδελφοί többes számú alakját a nem vitatott szerzőségű leveleiben, tehát ez az egyik kedvenc szava. Mit ért Pál ez alatt a kifejezés alatt, és mik ennek a következményei az egyházban való étellel kapcsolatos értelmezésére vonatkozhatva?

Háttér: testvérek az antikvitásban

Pozitív kapcsolatok

A mediterrán kultúrákban a vértestvérek közötti kapcsolat rendkívül szoros volt, és ma is az, több szempontból is központi jelentőségű. Ahogy Weisner fogalmaz: „A testvérek mindig számítanak.”¹ Hogy egy példát mondjak, a Jubileumok könyve (Kr. e. 135–100) szerint Ézsau ezt mondja édesanyjának Jákóbról: „Hiszen ő a testvérem, együtt vettünk el a te testedben, együtt jöttünk világra a te méhedből, és ha nem szeretem a testvérem, akkor kit szeressek?” (35,22)²

A testvérek közötti kapcsolat az antikvitásban nemcsak az azonos szülőtől vagy szülőktől való származáson alapult, hanem azon is, amit a kulturális antropológusok *reciprocitás*nak neveznek. Alapjában véve a reciprocitás az ajándékok adásával és kapásával áll összefüggésben, és hogy ho-

gyan forog a társadalom nagy része az ajándékok cseréje körül. Tehát például én vasárnap innen tíz hétre Kairóba utazom, ahol egy teológián fogok tanítani. Olyan ajándékok, amelyek Magyarországon teljesen helyénvalóak volnának, esetleg sértőek lehetnek valaki számára Egyiptomban. Viszont egy átlagos egyiptomi ajándék, mint például egy iránytű a muszlimoknak, hogy meg tudják határozni Mekka irányát, a legtöbb ember számára érthetetlen lenne az Egyesült Államokban.

Ekkehard és Wolfgang Stegemann – akik egyébiránt testvérek – a reciprocitás négy különböző formáját határozzák meg (STEGEMANN 1999, 34–36. o.).

a) A *negatív reciprocitás* esetén a cél a másik személy kihasználása, így tehát csak az egyik fél érdekei teljesülnek. Háború és megtorlás egyaránt a negatív reciprocitás példái.

b) Az *általános reciprocitás* olyan cserekapcsolatra utal, amely egy fölé- és egy alárendelt személy között áll fenn, mint például a patrónus–kliens vagy a tanár–diák viszony esetében.

c) A *kiegyensúlyozott reciprocitás* olyan kapcsolatra utal, amely egyensúlyt keres az áruk és szolgáltatások cseréjében, azaz egyenértékűség áll fenn a csere tárgyai között. Ez a fajta reciprocitás tipikus a szomszédok közötti viszonyban, különösen is, ha azok azonos státuszúak.

d) A *családi reciprocitás* olyan kapcsolatra utal, ahol nem jegyzik a pontokat, és a cserélt tárgy vagy szolgáltatás költségét vagy értékét nem számítják ki. Ezt a reciprocitást különösen az azonos rokonsági csoportok tagjai között találjuk. A kulcs a nagylelkű adás, alkudozás nélkül a viszonzást illetően, illetve a viszonzás időpontjának nyitva hagyásával. A viszonzás szükségességét akár el is felejtethetik. Így a testvérek adnak egymásnak a viszonzás elvárása nélkül.

¹ „Siblings always matter.” WEISNER 1989, 14. o. Aasgaard felsorol számos szöveget, hogy ezt a perspektívát szemléltesse (AASGAARD 2004a, 61. o.). Arisztotelész (Kr. e. 4. sz.) ugyanígy a szülő–gyermek kapcsolat mellé és a házastársak közötti barátság elé helyezi a testvérkapcsolatot a *Nikomakhoszi etikában* (8.12.1–6). Amikor Sirák (Kr. e. 180) felsorolja a leginkább megbecsülésre érdemes társadalmi kapcsolatokat, a testvéreket legelőre helyezi – a barátok és a házastársak elé (25,1).

² A hivatkozás Aasgaardtól van, uo. 61. o.

A bibliatudósok egy nemzetközi szövetségéhez tartozom, amelyet úgy neveznek: „Kontextus csoport”. A társadalomtudományokat – különösen is a kulturális antropológiát – alkalmazzuk a Biblia kutatásában, és különösen is odafigyelünk a kortárs mediterrán kultúrák tanulmányozására, mert ezek segíthetnek abban, hogy megérthessük – a mi esetünkben – az Újszövetség megírása idején jellemző életmódot. Ha olyan tanulmányokat veszünk szemügyre, amelyek a tágabb Mediterrán-medencében a testvéri kapcsolattal foglalkoznak, akkor megfigyelhetjük, hogy ezek a kapcsolatok rendkívül szorosak, még hozzá sokkal inkább, mint például nyugaton szokás. Egy lánytestvér például a fivéréhez fordul először, ha házassági problémái vannak. Hiszen ő a védelmezője, több szempontból is sokkal inkább, mint az édesapa. Részben azért is, mert sokkal nagyobb az esély, hogy a fivér tovább fog élni, mint az édesapa. Másrészt a fivér védelmezi a lánytestvér, s így a család becsületét, beleértve tehát a sajátját is (AASGAARD 2004a, 63–65. o.).

Tehát ha a családra tekintünk a mediterrán antikvitásban és a mai Közel-Keleten, akkor hatalmas érzékenységet találunk az együttesség iránt, és olyan identitást, amely a családhoz való tartozásból fakad. Egy 20. századi amerikai komikus, George Burns állítólag azt mondta: „A boldogság nem más, mint egy nagy, szerető, törődő, összetartó családdal rendelkezni... egy másik városban.” (BYRNE 1988, 320. o.) Ez éppen az ellenkezője annak, amit a Bibliában találunk.

Potenciálisan negatív kapcsolatok

Ahogy mindannyian tudjuk a saját családi életünkből, annak a valósága, hogy testvérek hogyan viszonyulnak egymáshoz, az ideálistól nagyon eltérő lehet. És így van ez a családokkal a Bibliában is. A jellegzetes probléma, amely gyakran érintette a családokat a Mediterráneumban, a testvérek közötti rivalizálás volt.³

Az Ószövetségben a legelső testvértörténet a rivalizálásról szól – ami szerintem az emberek megélt tapasztalatát tükrözi. Kain természetesen földműves volt, Ábel pedig pásztor. Történetesen mindkettőjük áldozat

hozott Istennek, munkájuk gyümölcsét ajánlották fel. Ahogy 1Móz 4-ben olvassuk, Kain a föld gyümölcséből vitt áldozatot, Ábel pedig az elsőszülött bárányokból, a kövérjükből. Mindketten isteni atyjuk kedvében akartak járni. De – ahogy visszaemlékszünk – „Az Úr rátekintett Ábelre és áldozatára, de Kainra és áldozatára nem tekintett” (4–5. vers). Habár arról nem értesülünk, hogy miért döntött úgy az Úr, ahogy döntött, a finom különbség szerint, ahogyan a dolgok megfogalmazódnak, Kain néhány darabot hozott abból, amit természetett, míg Ábel a nyáj első gyümölcseit. Az eredmény itt, az idők kezdetén – paradigmaticus történet –, hogy az egyik testvér megöli a másikat.

Ez a fajta testvérrivalizálás végig jelen van az Ószövetségben. Hasonlóképpen találjuk ezt Nőé három fiánál, Ábrahám két felesége és fiai esetében, Jákób két fiánál, Mózesnél és Áronnál, Abimeleknél, aki hetvenkét fivéréből hetvenegyet megölt, és a Dávid házában zajlott különféle ármánykodások esetében.

Mindez alátámasztja azt a közmondást, amely különféle formában ismert a Közel-Kelet számos országában: „Én és az unokatestvéreim a világ ellen, én és a fivéreim az unokatestvéreim ellen, én és a fivéreim ellen.” (PATAI 1959, 216. o.) Tehát reciprocitás és egység az idealitás szintjén és igen nagymértékben a mindennapok szintjén, de mindig a rivalizálás eshetőségével jelenik meg, olykor a nagyon erős szakos rivalizálásával.

A testvérek közötti szoros kapcsolatok ideája mégis tovább él, talán hasonló módon ahhoz, ahogyan a tökéletes romantikus szerelem és a házasság boldogságának ideája továbbra is létezik Észak-Amerikában, miközben a házasságok nagy százaléka válással végződik. És ez az összehasonlítás nem érdemtelen. Nyugaton a sérelmek történetei romantikus történetek általában egy nő és egy férfi között, akik a szerelmet keresik, talán elnyerik, és azután elveszítik. Ezek a hűtlenség és a rászedés történetei. Ezzel szemben a Közel-Keleten, amikor az emberek a hűtlenségről és árulásról akarnak mesélni, akkor ők nem a szerelmesek, hanem a testvérek hűtlenségéről és árulásáról beszélnek el történeteket. És ebből a nézőpontból tekintve egyáltalán nem véletlen, hogy Kain és Ábel története már olyannyira korán szerepel Istennek az emberiséggel való kapcsolata történetében.

Előadásom hátralevő részében az újszövetségbeli testvérvilág pozitív aspektusairól fogok értekezni. Hogy elmélkedjünk egy kicsit, azon töprengök, hogy a testvérek közötti versengés az egyház családjában vajon segíthet-e jobban megértenünk a Péter és Pál közötti konfliktusokat, csak hogy egy példát említsek. Mindketten ugyanannak a családnak a gyermekei; valóban mindketten fiak. Az ő kapcsolatuk jellege a családi reciprocitás kellene hogy legyen, de úgy tűnik, hogy testvérrivalizálásról is szó van.

³ Patai ezekkel a szavakkal vezeti be a testvérrivalizálás témáját: „A patriarchális család a gyakorlatilag korlátlan hatalommal felruházott családfővel olyan szociális környezet, amely kiválóan alkalmas a testvérrivalizálás felbukkanására, gyakran erőszakos formában is. [...] Egy ilyen berendezkedésben a fiak pozíciója, s valójában egész jövőjük az apa kívánságától és akaratától függ. Felépítheti vagy összetörheti őket, az egyiket magas és megtisztelő pozícióba emelheti, az örökösévé teheti, ráhagyhatja materiális és spirituális javait; és elvetheti a másikat, elűzheti vagy aláveti, és így őt és jövőbeli leszármazottait alsóbbrendű pozíciókra kárhoztathatja.” PATAI 1959, 213. o.

Pál és a helyettes család

Pál egyéb tanítványaival együtt⁴ hiszem, hogy Pál egyik célja olyan gyülekezetek alapítása volt, amelyek önmagukat helyettes vagy pótlólagos családokként értelmezik, amit mi angolul gyakran „fiktív családoknak” nevezünk. A családi nyelvezet, amelyet Pál iránymutatón használ, nem biológiai, vér szerinti kötődésű családokra utal, hanem helyettes vagy fiktív családokra. Pál minduntalan úgy szólítja meg a gyülekezeteit, hogy „testvéreim”. Tegyünk egy gyors nyelvészeti kitérőt. A kifejezés, amellyel Pál megszólítja a hallgatóit, az ἀδελφοί, ami az ἀδελφός, *testvér* többes száma, ami szó szerint azt jelenti, hogy „ugyanabból a méhből való”. Tehát amikor a görögben ezt a kifejezést többes számban alkalmazza, akkor a hímnemű, többes számú *fivéreket* használja. Az Újszövetség 21. századi olvasóiként fel kell tennünk a kérdést: korának nyelvi szokásainak értelmében vajon Pál kizárta az asszonyokat, amikor a *testvéreim* kifejezést használta?

A korszak görög irodalmából kitűnik: mindenki úgy értette a *testvérek* kifejezést, hogy az magában foglalta a nőket és a férfiakat is, hasonlóképpen ahhoz, ahogy néhány generációval ezelőtt még a *mankind* (emberiség) vagy az *all men* (minden ember) kifejezéseket is nőkre és férfiakra egyaránt vonatkozóan használták. Azt gondolom tehát, hogy amikor egy újszövetségi szöveg nem kifejezetten férfi testvérekre utal – mint például Jézus testvérei esetében –, a többes számú *testvérek* jogosan és a legpontosabban fordítható fi- és nőtestvéreknek, és így is fogom fordítani ebben az előadásban.

Térjünk vissza a helyettes családra! Nagyon hasznosnak találom HELLERMAN definícióját, aki azt írja: egy pótvagy fiktív család „olyan társadalmi csoportként határozható meg, amelynek tagjai sem nem születés, sem nem a házasság alapján viszonyulnak egymáshoz, akik azonban

- a) rokonsági terminológiát alkalmaznak a csoporton belüli viszonyok leírására, és
- b) elvárják, hogy családszerű magatartás jellemezze a csoporttagok közötti interakciókat” (HELLERMAN 2001, 4. o.).

Természetesen nem a Krisztus-hívók közösségei voltak az egyedüli ilyen fiktív családi csoportok az 1. században. Kereskedelmi szövetségek, vallásos társaságok vagy filozófiai iskolák is alkothattak ilyen önkéntes csoportosulásokat.⁵ Ők is használják a családi terminológiát, be-

⁴ Vö. HELLERMAN 2001, 21. o. A fiktív rokoni csoport ideájának lehetséges eredetét tekintve vö. 59–91. o. John H. Elliott tömör meghatározását adja a családi nyelvezetnek, amelyet Jézus követői és a velük folytonosságban levők használnak: „A Jézus-mozgalom nem egalitáriánus volt, hanem családorientált.” ELLIOTT 2003, 177. o. Pál esetében HELLERMAN különösen Róm 4,1–18; 8,12–29; Gal 3,26–4,7 és 1Thessz 2,7–12 igehelyekre mutat rá.

⁵ Vö. HELLERMAN 2001, 4–25. o. HELLERMAN többféle típusú önkéntes társulást összehasonlít, beleértve a korai egyházat is. Az önkéntes társulásokról tájékozódásképpen lásd DULING 1995, 179–193. o.

leértve a testvérnnyelvezetet, de effajta nyelvhasználatuk kevésbé általános és kevésbé alapvető, mint a keresztény mozgalomban; és ez nem is biztosított olyanfajta identitást és önértelmezést, mint a testvérnnyelvezet Pálnál.⁶ Pál felfogása mindazonáltal többet foglalt magában egy címkénél; magában foglalt egy kívánatos viselkedést is, amely valamelyest – ha nem egészében – egybeesett a mediterrán család mintáival és értékeivel.⁷ Ami minket különösen érdekel, az a mediterrán családon belül a testvérektől elvárt kapcsolat. Hogyan hatottak egymásra? Melyek voltak a helyes magatartásra vonatkozó elvárások?

Aasgaard jó meglátással nyolc pontban foglalja össze, mit jelentett a mediterrán antikvitásban testvérennek lenni, akár egy római, görög vagy zsidó családban. Ezt a nyolc pontot felsoroltam a kiosztott anyagban, és nem fogom felolvasni őket.⁸

Ami világos, hogy a testvércapcsolat bensőséges volt, és szükségszerűen magában foglalt számos kötelezettséget is.

A testvéreket – a legtöbb magyarázó szerint – egyenlőknek is kell értenünk. Ezért Schäfer úgy érvel, hogy Pál testvériséggként fogta fel a közösséget, ahol a testvérek egyenlők (és szembeállítja ezt a hierarchikus családdal, lásd SCHÄFER 1989). Schüssler Fiorenza hasonló álláspontra helyezkedik: a korai egyház egalitáriánus volt, és csak később vett fel patriarchális struktúrákat.⁹

Ezt a nézetet erősíti meg Campbellnek egy görög hegyi faluban a testvérekről végzett tanulmánya. A pásztorcsaládokról folytatott tanulmány nyomán azonosított két jelenséget: az azonos nemű testvérek egyenlőségének dogmáját és a technikai szerepek specializációjának fikcióját.¹⁰

- Az azonos nemű testvérek egyenlőségének dogmája a rivalizálás csökkentésének célját szolgálja. Az úgynevezett dogma ezt tanítja: minden testvér egyenlő az azonos nemű testvéreivel. Még az idősebb fivér –

⁶ Vö. AASGAARD 2004a, 242. o.; 2004b, 116. o. Másképp fogalmazva „a korai egyházak helyettes család felé való orientációja hiányzik a görög-római önkéntes társulások esetében.” HELLERMAN 2001, 24. o.; lásd még 22. o.

⁷ S. Scott Bartchy például úgy érvelt, hogy a korai keresztény hívők nem követték az apa mint családfő mintáját az azzal járó értékekkel együtt. BARTCHY 1999, 68–78. o.

⁸ AASGAARD 2004b, 244. o. Egy hasonló felelősségi listához lásd HELLERMAN 2001, 43–50. o.

⁹ SCHÜSSLER FIORENZA 1979, 46–49. o. SCHÜSSLER FIORENZA 1983, 147–151. o. Bartchy különösen is kérdéseket tesz fel az egyenlőség nyelvezetének használatával kapcsolatban. Rámutat, hogy a patriarchátus nyelvezete (és kiterjesztéssel a testvéreké) rokoni nyelvezet. Az egyenlőséggel kapcsolatos nyelvezet viszont az antikvitásban politikai nyelvezet, és nem a patriarchátus ellentétére utal, hanem az egyenlő szavazati jogra, az állami vezetésben való részvétellel és a tulajdonjogra (BARTCHY 1999, 77. o.). Ezért megkérdőjelezi, hogy vajon az egyenlőség nyelvezetét kellene-e használnunk.

¹⁰ CAMPBELL 1964, 175–176. o. Példaként hasonló együttműködésre egy tunéziai családon belül lásd ABU-ZAHRA 1976, 166–170. o.

aki az apa halálával vagy visszavonulásával a család feje lesz – elsőbbsége is segíti a versengés elkerülését, érvel Campbell.¹¹ Az elsőbbséget semmivel nem lehet megváltoztatni, egyszerűen el kell fogadni.

- A specializáció fikciója szerint minden testvér specialista a maga különleges feladatának a pásztortevékenységen belül. Campbell úgy találta, hogy valójában minden testvér kompetens minden területen, és könnyedén átvettek más feladatokat krízishelyzet esetén. „De a fontos pont – figyelmeztet Campbell – az az erős meggyőződés, hogy mindegyikük jobb bárki másnál a maga területén; és a család jóléte érdekében mindegyik terület fontossága lényegbevágó.” (CAMPBELL 1964, 177. o.) Nem nagy ugrás ettől a megállapítástól Róm 12,3–8 vagy 1Kor 12,12–31, és ahogy Pál a test és részei metaforáját használja.

Utolsó elméleti megfontolásként nézzük a társadalmi identitás teóriájának alkalmazását. Tajfel munkáját felhasználva Philip Esler a Galata és a Római levél értelmezésében különös figyelmet szentelt az identitás-teóriáknak.¹² Megjegyzi: „A fő tézisem, hogy Pál azért használja a család képi világát, hogy egy olyan identitást teremtsen a gyülekezeteinek, amely nagyon különböző a határaikon kívüli domináns csoportokétól, különösen azáltal, hogy elveti a kultúrájában szokásos küzdelmet a megbecsülésért.” (ESLER 1997, 122. o.)

A Krisztus-hívó testvéridentitása alkalmazásának eredménye a hívők reszocializációja, amely a testvérekkel kapcsolatos korábbi tapasztalataikra és értelmezéseikre épült, de ugyanakkor önidentitásukat új irányokba mozdította el. A becsület és szégyen kódjának meredek átértelmezése, amelyre Esler is utalt, átalakította a személy önidentitását. Ráadásul a családi reciprocitás alkalmazása olyan emberekre, akik nem vérrokonok, szintén megváltoztatta egy személy önértelmezését.¹³

A következő lépés, hogy bizonyítékot keressünk arra nézve, mit jelent a páli közösségekben fiktív családnak lenni; más szavakkal, hogyan hatnak egymásra a testvérek? Rengeteg időt tölthetnénk azzal, hogy megvizsgáljuk, mi volt az, ami nem működött, milyen egészségtelen kölcsönhatások zajlottak a korai hívők között. Csupán annyit

¹¹ Talán egy párhuzam Taylor észrevétele, miszerint Krisztusban az emberek közötti különbségekre nem helyeznek értékítéleteket (TAYLOR 1992, 751. o.).

¹² A Római levelet illetően lásd ESLER 2003.

¹³ Ahogy Hellerman levonta a következtetést: „A testvérkapocs elsőbbsége azt jelentette, hogy a korai keresztény írók rendelkeztek egy erőteljes nyelvi szimbólummal, a testvérnnyelvezettel, amely által arra szocializálhatták a közösség tagjait, hogy alkalmazkodjanak a család normáihoz, vagy marginalizálhatták azokat, akik a testvériség árulójának bizonyultak.” (HELLERMAN 2001, 215–216. o.) Ráadásul az eddig megadott forrásokhoz lásd: BALCH–OSIEK 2003; BETTINI 1991; GOODY 1990; KEESING 1975.

kell mondanom: első korinthusi levél, és tudják, mire gondolok. De most a saját céljaink érdekében inkább Pálnak a testvéri közösséggel kapcsolatos pozitív víziójára szeretnék fókuszálni, mintsem azokra a küzdelmekre, amelyek valóra akarták váltani azt. Így most Róm 12,1–15,13-hoz fogunk fordulni, a Rómában élő hívőknek szóló levél parainetikus és buzdító szakaszához, hogy lássuk, hogyan képzelte el Pál a testvérek együttélését.

Római levél 12,1–15,13

A 12,1–2 a Római levél e szakaszának tematikus versei: „Az Isten irgalmára kérek tehát titeket, testvéreim, hogy okos istentiszteletként szánjátok oda testeteket élő és szent áldozatul, amely tetszik az Istennek; és ne igazodjatok e világhoz, hanem változzatok meg értelmetek megújulásával, hogy megítélhessétek: mi az Isten akarata, mi az, ami jó, ami neki tetsző és tökéletes.”

A mi szempontunkból két dolgot kell megjegyezni az első verssel kapcsolatban. Először is Pál az „Isten irgalmára” hivatkozva fordul a rómaiakhoz, ami mindarra vonatkozik, amit ő az 1–11. fejezetekben írt Istennek az emberiség iránti jóságáról és irgalmáról. Pál számára a Krisztusban való élet alapja az, amit Isten adott nekünk, és az Istennek való hálaadás mindazért, amit Isten tett.

A másik, hogy észrevesszük, hogy az első versben Pál testvérnnyelvezetet használ (ἀδελφοί – *fi-és nőtestvérek*), hogy emlékeztesse a hallgatókat arra, hogy ők annak a fiktív családnak a részei, amelyről beszéltünk. A Pál által megkívt, Isten irgalmára adott etikai válasz közvetlenül kötődik a családban való tagságukhoz. Tehát a testvérnnyelvezet nem véletlen, hanem az állítás kifejezett struktúrájának a része.

A testvérnnyelvezet, ahogy az az eszme-futtatás elején megjelenik, megadja az alaphangot az egész szakasznak, amely 15,13-ig tart: mindent a hívők testvéridentitásához való kapcsolatban kell szemlélnünk.

A rokoni csoport iránti kötelesség világos a 3–8. versekben, ahol Pál a közös testben való étellel foglalkozik. Itt és a következő szakaszokban felvázolja, hogy a 2. versben szereplő testvér átalakult élete hogyan élhető meg a mindennapi valóságban. Még konkrétan a 3–8. versekben Pál az egyház mint test képével fejezi ki a testvérkapcsolatot és annak a viselkedésre vonatkozó következményeit.

„A nekem adatott kegyelem által mondom tehát köztetek mindenkinek: ne gondolja magát többnek, mint amennyinek gondolnia kell, hanem arra igyekezzék mindenki, hogy józanul gondolkozzék az Istentől kapott hit mértéke szerint. Mert ahogyan egy testnek sok tagja van, de nem minden tagnak ugyanaz a feladata, úgy sokan egy test vagyunk a Krisztusban, egyenként pedig egymásnak tagjai. Mert a nekünk adatott kegyelem szerint különböző ajándékaink vannak, e szerint szolgálunk is: ha prófétálás

adatott, akkor a hit szabálya szerint prófétáljunk,⁷ ha valamilyen más szolgálat adatott, akkor abban a szolgálatban munkálkodjunk: a tanító a tanításban, a buzdító a buzdításban, az adakozó szerénységben, az előljáró igyekezettel, a könyörülő pedig jókedvvel.”

A test képe két dolgot tesz lehetővé Pál számára: először is, hogy kifejezze a családtagok szolidaritását, akik olyanok, mint egy egyesült test; másfelől pedig, hogy arra tanítsa őket, hogyan lehet megélni ezt a testvéri egységet. A közösségben mindenki címzett (παντί – *mindenkinek*), és mindenkinek felhívja a figyelmét arra, hogy ne gondolja magát többnek, mint ami. Habár a 10. versben Pál még konkrétabb lesz, már itt is rámutat a görög-római norma, a megbecsülést, tiszteletet kereső minta megváltozására, beleértve azt a tendenciát, hogy valaki a maga pozícióját mások felett állóként értékeli. Ezért senki „ne gondolja magát többnek, mint amennyinek gondolnia kell”.

A 12. fejezet 9–10. verseiben Pál azt írja: „A szeretet ne legyen képmutató. Iszonyodjatok a gonosztól, ragaszkodjatok a jóhoz, a testvérszeretemben legyetek egymás iránt gyengédek, a tiszteletadásban egymást megelőzők.”

A 9–10. verset illetően három dolgot jegyezhetünk meg. Először is az erkölcsös viselkedés iránti motiváció az egymás iránti szeretet (ἀγάπη); ez a téma újra megjelenik 13,8–10-ben. Másodszor: a 9–10. versek egy családi kifejezést alkalmaznak, ez pedig a *testvéri szeretet* (φιλαδέλφια). A 10. versben egy másik családi kifejezés szerepel: *gyengéden szeretni* (φιλόστοργοι), ami különösen a családon belüli szeretetre utal, még ha nem is kifejezetten a testvérekre. Így viselkedni a családban kötelezettség. Harmadszor Pál a *tiszteletre* a τιμή szót használja. Ahogy Moxnes javasolja: „Az irányelv: felülmúlni egymást a tiszteletadásban, azaz jobban tisztelni másokat magunknál.”¹⁴ A fiktív családon belül a megbecsültségi besorolás iránti egyéni megfontolások nem érvényesek. Bartchy írja: „Pál stratégiája (...) az volt, hogy arra buzdítsa ezeket a helyettes testvéreket a hitben, hogy úgy kezeljék egymást, mint ahogy a vér szerinti rokonukhoz való viszonyulásra szocializálódtak.” (BARTCHY 1999, 69. o.) Így tehát felszabadultak a soha véget nem érő szükségesség alól, hogy önmagukra mutassanak, és létrehozzák vagy fenntartsák megbecsülésbeli rangsorukat. Inkább mások iránt mutatnak tiszteletet.

A 16. versben („Egymással egyetértésben legyetek, ne legyetek nagyratörők, hanem az alázatosakhoz tartsátok magatokat”) újra feleleveníti a 3. vers problémáját. „Ne legyetek nagyratörők”, szó szerint „ne gondoljatok hatalmas dolgokat (önmagatokról)”. Az *alázatos* gyanánt álló szó a ταπεινός, amely olyan valakire utal, akinek nincs

megbecsülése. Tehát a hívőnek nem pusztán megbecsülést kell adnia másoknak, hanem valójában saját magát kell azok helyébe helyeznie, akiknek nincs megbecsülésük. Pál még az ellenségekre is kiterjeszti ezt a perspektívát, azaz azokra, akik kívül vannak a hit fiktív családján (Róm 14,17–21). Ez egyébként éppen az, amit Jézus tesz a Krisztus-himnuszban Fil 2,6–11-ben. A himnusz 8. versében azt olvassuk, hogy Krisztus „megalázta magát”, és a *megalázni* ige ugyanannak a szócsaládnak a része, mint Róm 16,16-ban az *alázatos*. Az ige a ταπεινώω. A „megalázni magát” éppen ellentéte annak, amit a görög-római világban az emberek tenni akartak, de ennek részletei egy másik előadásra tartoznak. Pillanatnyilag ismét csak Joseph Hellermann könyvére hívom fel figyelmüket, amelynek címe *Reconstructing Honor*. A testvérnyelvezetnek más elemei is megtalálhatóak a parainetikus szakasz hátralevő részében, amely 15,13-ig tart, de amit itt felsoroltam, elég lesz mára. Meg vagyok győződve, hogy képesek lesznek még számos helyet felismerni, ahol Pál testvérnyelvezete új felismeréseket adhat a szövegben. Meglátásainknak a Filemon-levéltre való alkalmazása különösen is gyümölcsöző.

Összegzés és végkövetkeztetés

Ami a módszerünket illeti, egy görög szóval kezdtünk: ἀδελφοί. Ez egy könnyen figyelmen kívül maradó kifejezés. Miután röviden megvizsgáltuk a filológiai gyökereit, az 1. századi világ kultúrájához fordultunk, amelyben ezt a kifejezést használták, hogy ez segítsen megértenünk a szó jelentését Pálnál. Felfedeztük, hogy az ἀδελφοί kifejezésnek sok olyan implikációja van, amelyre esetleg nem is gondolunk a 21. században. A kulturális antropológia eszközeivel és a társadalmi identitás elméletével kikutattuk, hogyan használta Pál ezt a kifejezést, amikor az 1. századi római keresztényeknek írt. Szintén láthattuk annak teológiai implikációit, amint Pál a *fi- és nőtestvérek* kifejezést használta, amikor megpróbált egy helyettes vagy fiktív családot létrehozni, amelyben az emberek olyan pozitívan bántak egymással, ahogy testvéreknek kellene. Sok más kérdést feltehetnénk még, de az idő nem engedi:

- Hogyan érintette a testvérnyelvezet a fiktív család női tagjait?
- Hogyan érintette a gyermekeket? Nagyon hanyag lennék, ha itt nem említeném meg azt a kiváló tanulmányt, amelyet ezen az egyetemen fogadtak el habilitációs dolgozatként, Balla Péter *The Child-Parent Relationship in the New Testament and Its Environment* című munkáját (BALLA 2003).
- Hogyan befolyásolja a testvérnyelvezet Pál nyelvhasználatát a felnőttek örökbefogadásával kapcsolatban (Róm 8,14–17)?

¹⁴ MOXNES 1995, 225. o. Pál már Róm 1,16–17-ben jelezte, hogy elutasítja társadalmának a tiszteletrendszeren alapuló értékelését. Az egyetlen érték alapú megbecsülés Istentől származik.

- Ha elfogadjuk, hogy Pál számára Isten a mennyei atya, ki a földi atya? Válasz: a páli gyülekezeteknek Pál az. De milyen atya ő? Nagyon gyakran igen eltérő atya az ókori apához viszonyítva, még hozzá anynyira eltérő, hogy Beverly Roberts Gaventa írt egy igen kitűnő könyvet *Our Mother Saint Paul* címmel.
- Milyen módokon találta a Római Birodalom ezt a nyelvezetet fenyegetőnek? Hiszen a propaganda része volt, hogy a birodalom egy nagy boldog család az uralkodóval mint atyával.

Ezek sok más kérdéssel együtt fennmaradnak. Ez utóbbiak közé tartoznak az alkalmazás kérdései:

- Mi a helyzet a gyülekezetekkel ma?
- Mit nyerünk ennek a nyelvezetnek a használatával és ezekkel az elképzelésekkel?
- Mit veszítünk ezek használatával?

Fordította László Virgil

Felhasznált irodalom

- AASGAARD, Reidar 2004a. „My Beloved Brothers and Sisters!” *Christian Siblingship in Paul*. T & T Clark, London. /Early Christianity in Context. JSNTS 265./
- AASGAARD, Reidar 2004b. „Brotherly Advice.” *Christian Siblingship and New Testament Paraenesis*. In: *Early Christian Paraenesis in Context*. Szerk. James Starr – Troels Engberg-Pedersen. Walter de Gruyter, Berlin. /BZNV 125./ 237–266. o.
- ABU-ZAHRA, N. 1976. Family and Kinship in a Tunisian Peasant Community. In: *Mediterranean Family Structures*. Szerk. J. G. Peristiany. Cambridge University Press, Cambridge. 157–172. o.
- BALCH, David L. – OSIEK, Carolyn (szerk.) 2003. *Early Christian Families in Context. An Interdisciplinary Dialogue*. Eerdmans, Grand Rapids.
- BALLA, Peter 2003. *The Child-Parent Relationship in the New Testament and Its Environment*. Mohr Siebeck, Tübingen. /WUNT 155./ Új kiadás: Hendrickson, Peabody, MA, 2005.
- BARTCHY, S. Scott 1999. Undermining Ancient Patriarchy. The Apostle Paul’s Vision of a Society of Siblings. *Biblical Theology Bulletin*, 29. 68–78. o.
- BETTINI, Maurizio 1991. *Anthropology and Roman Culture. Kinship, Time, Images of the Soul*. Ford. John Van Sickle. Johns Hopkins University Press, Baltimore–London.
- BYRNE, Robert 1959. *1,991 Best Things Anybody Ever Said*. Fawcett Columbine, New York.

- CAMPBELL, J. K. 1964. *Honour, Family and Patronage. A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*. Clarendon Press, Oxford.
- DULING, Dennis C. 1995. BTB Readers Guide. Social-Scientific Small Group Research and Second Testament Study. *Biblical Theology Bulletin*, 25. 179–193. o.
- ELLIOTT, John H. 2003. The Jesus Movement Was Not Egalitarian but Family-oriented. *Biblical Interpretation*, 11/2. 173–210. o.
- ESLER, Philip F. 1997. Family Imagery and Christian Identity in Gal 5:1 to 6:10. In: *Constructing Early Christian Families. Family as Social Reality and Metaphor*. Szerk. Halvor Moxnes. Routledge, London – New York. 121–149. o.
- ESLER, Philip F. 2003. *Conflict and Identity in Romans. The Social Setting of Paul’s Letter*. Fortress Press, Minneapolis.
- GOODY, Jack 1990. *The Oriental, the Ancient and the Primitive. Systems of Marriage and the Family in the Pre-Industrial Societies of Eurasia*. Cambridge University Press, Cambridge.
- HELLERMAN, Joseph H. 2001. *The Ancient Church as Family*. Fortress Press, Minneapolis.
- KEESING, Roger M. 1975. *Kin Groups and Social Structure*. Holt, Rinehart and Winston, New York.
- MOXNES, Halvor 1995. The Quest for Honor and the Unity of the Community in Romans 12 and in the Orations of Dio Chrysostom. In: *Paul in His Hellenistic Context*. Szerk. Troels Engberg-Pedersen. Fortress Press, Minneapolis. 203–230. o.
- PATAI, Raphael 1959. *Sex and Family in the Bible and the Middle East*. Doubleday, Garden City, NY.
- SCHÄFER, Klaus 1989. *Gemeinde als “Bruderschaft”. Ein Beitrag zum Kirchenverständnis des Paulus*. Peter Lang, Frankfurt.
- SCHÜSSLER FIORENZA, Elisabeth 1979. The Study of Women in Early Christianity. Some Methodological Considerations. In: *Critical History and Biblical Faith. New Testament Perspectives*. Szerk. T. J. Ryan. Villanova University, Villanova, PA. 30–58. o.
- SCHÜSSLER FIORENZA, Elisabeth 1983. *In Memory of Her*. SCM, London.
- STEGEMANN, Ekkehard W. – STEGEMANN, Wolfgang 1999. *The Jesus Movement. A Social History of the First Century*. Ford. O. C. Dean, Jr. Fortress Press, Minneapolis.
- TAYLOR, Walter F. Jr. 1992. „Unity/Unity of Humanity”. In: *The Anchor Bible Dictionary*. Szerk. David Noel Freedman. Doubleday, New York.
- WEISNER, Thomas S. 1989. Comparing Sibling Relationships Across Cultures. In: *Sibling Interaction Across Cultures. Theoretical and Methodological Issues*. Szerk. P. Zukow. Springer Verlag, New York. 11–25. o.

c r e d o

evangélikus folyóirat | XV. évfolyam, 2010/1–2.

„A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”

A Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlésének nyitó istentisztelete

Gyülekezés

Preludium

Gyülekezeti ének

Köszöntés

Liturgus: Isten hozott minden egybegyűltet itt, a Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlésén, amelynek vezérfonala ez: „A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.” A Winnipegből Stuttgartba vezető úton továbbra is imádkozunk a világ gyógyulásáért csakúgy, mint kenyérért mindenki számára. *(A gyülekezet feláll.)*

Keletről és Nyugatról, Északról és Délről

Gyülekezet: *Isten népe vagyunk.*

Liturgus: Isten ezt súgja: Népem a te néped.

Gyülekezet: *Keletről és Nyugatról, Északról és Délről*

Liturgus: Istent imádjuk, aki nem személyválogató,

Gyülekezet: *hanem minden népet asztala köré gyűjt.*

Liturgus: Az éhezőket, a jólétben élőket,
a kirekesztetteket, a hatalmasokat,
a jobb életre áhízókat,
a falak mögött magukat biztonságban tudókat.

Gyülekezet: *Együtt imádjuk Istent, aki mindeneket magához ölel.*

Liturgus: Olyan világ létrehozásán munkálkodva, amelyben jóllaknak az éhezők, és megosztják javukat a bőségben élők.

Gyülekezet: *Imádjuk az Élet Kenyerét.*

Liturgus: Keresve annak módjait, hogy a kenyérért könnyörgők imája meghallgatásra találjon.

Gyülekezet: *Imádjuk a Lelket, aki nyitottá teszi a szíveket és kezeket.*

Liturgus: Megnyitjuk a Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlését.

Gyülekezet: *A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!*

Ének

Lekció: *Ruth 1,8–9; 14b–16; 22
Ruth 2,1–3*

Gyónási bevezető

Liturgus: Mert pazarolunk egy olyan világban, amelyben mások hiányt szenvednek, mert nem jut mindenkinek elég egy olyan világban, amelyben egyesek dőzsölnek, mert a túlélés érdekében családok kénytelenek megválni attól, ami a sajátjuk, mert milliók kényszerülnek elhagyni otthonukat a szegénység és erőszak elől menekülve, megvalljuk, hogy vétkezünk.

Csend

Gyónó imádság

Liturgus: Istenünk, aki úton vagy a menedéket keresőkel,

Gyülekezet: *lenne módunk és tudásunk jóllakatni a világot, de nem tesszük.*

Liturgus: Bocsásd meg nekünk, hogy felhalmozunk, a helyett, hogy szétosztanánk;

Gyülekezet: *hogy az élet teljességét felcseréltük a kapzsiságra;*

Liturgus: hogy rövid távú vágyaink érdekében kockára tesszük a teremtett világ jövőjét.

Lenne lehetőségünk befogadni az idegent,

Gyülekezet: **de mi inkább elrejtőzünk politikusaink és rendőreink zárt karjai mögé.**

Liturgus: Minden jó szándékunk és őszinte cselekedeteink ellenére

Gyülekezet: **megvalljuk, hogy képtelenek vagyunk jobban elosztani a javakat, felemelni az elesetteket, igazságos élelmiszer-elosztási rendszereket létrehozni, békét teremteni, amelyben vetni és aratni lehet.**

Ének (Kyrie eleison)

Feloldozás

Liturgus: Isten nyitott karokat ad nekünk az újrakezdéshez, hogy ezentúl így fogadjuk az érkezőket. Isten nyitott elmét ad nekünk az újrakezdéshez, hogy ezentúl más módon éljünk. Isten nyitott szívet ad nekünk az újrakezdéshez, hogy ezentúl az Élet Kenyerét kövessük, aki ebben a pillanatban is formál és vezet bennünket, hogy utunk végén részesei lehessünk annak a nagy lakomának, amelyen nincsenek többé éhezők, és amely most és mindörökké tart.

Ének (Halleluja)

Igei rész

Evangélium: *Lk 9,10–17*

Ének (Halleluja)

Prédikáció

Igehirdetési alapigék: *Ruth 1,8–9.14–16b.22; 2,1–3*
Lk 9,10–17

Kegyelem néktek és békesség Jézus Krisztustól. Ámen.
„MenjeteK, forduljatok vissza!” Furcsának tűnhet, hogy Naominak ezekkel az Orpához és Ruthhoz intézett szavival köszönteK titeket a Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűlésén.

„MenjeteK, forduljatok vissza!” – Naomi kérése ugyanolyan érthető volt akkoriban, mint amennyire érthető számunkra is. Akármennyire is mély vonzalmat érezteK ezek az asszonyok egymás iránt, Naomi úgy gondolta, hogy a rokonságbeli, szokásbéli, nyelvi, nemzeti és tradícióbéli szálak mégiscsak nagyobb biztonságot és ígéretesebb jövőt nyújthatnak menyei számára.

„MenjeteK, forduljatok vissza, mindegyik az anyja házába! Adja meg nekteK az Úr, hogy mindegyikteK nyugalmat találjon majd férje házában.” (Ruth 1,8)

Legyen ez ennek a nagygyűlésnek a legvilágosabban megfogalmazott üzenete? Ez lenne a válaszuk mindarra, ami nyugtalanítja az egyházat, megosztottsággal fenyegeti a világot, és tönkretetheti Isten teremtett világát? „MenjeteK, forduljatok vissza! Forduljatok vissza, és találjátok meg biztonságotokat, reménységeket és a jövő ígérteK megszokott környezetetekben.” Ez lenne az üzenetünk?

„Bocsásd el a sokaságot.” Bétsaidai napjuk végéhez közeledve Jézus tanítványai hasonló következtetésre jutottak, mint Naomi. Igen, a sokaság megtapasztalta Jézus közelségének áldásait, hallhatták, hogyan jelenti ki Jézus Isten országának – a gyógyítások során kézzelfoghatóvá váló – eljöveteKét. Most azonban a tanítványok mégis úgy látták a legjobbnak, hogy feloszlatják a tömeget. Döntésük érthető, sőt talán még helyeselhető is. Hiszen nyilvánvaló forráshiányban szenvedtek egy ilyen hatalmas, éhes tömeg jóllakatásához.

„Bocsásd el a sokaságot!” Jól értjük a tanítványok kérését, ugye? Hiszen öK csak próbálták felelősségteljesen végiggondolni a kapacitásukat. Az éhes emberek számát és a rendelkezésre álló források csekélységét tekintve a legnagyobb kérésük Jézus felé csakis az lehetett, hogy bocsássa el a tömeget. „Jézus, küldd el az embereket, hadd keressenek maguknak ételmeK, biztonságot és reménységet.”

Ez a kérés legyen tehát ennek a nagygyűlésnek a végki-csengése? Mérjük fel erőforrásainkat itt az LVSZ-ben, nézünk szembe a migrációval, az emberek élelemre, igazságosságra, reménységre és megváltásra való éhségével, és mondjuk ezt: „Uram, küldd el a sokaságot”? Imádkozzuk így: „Az én mindennapi kenyereMeK add meg nekem ma, és segíts az éhezőknek megkeresni a saját kenyereKüket”?

Nagyon érdekes számomra, hogy a tanítványok ötezer emberrel körülvéve is „lakatlan helyen” érezték magukat. Hogy lehet ez? Pusztán arra utalna ez a kifejezés, hogy nem volt ételmeK a környéken? Néhány éleláló írásmagyarázó megjegyezte, mennyire valószínűtlen, hogy egy ötezeres tömegben senkinek nem volt otthonról hozott enni-alója. Legalábbis Jézus hallgatóságának vallásos zsidó rétege nyilván volt annyira előrelátó, hogy gondoskodott rituálisan tiszta ételmeKről. Számukra persze az okozott problémát, hogyan fogyasszák el ezt az ételmeK Jézus más, bizonytalan erkölcsi és vallási hátterű követői társaságában.

Az egyik tudós felveti a kérdést, nem azért vonakodtak-e elővenni egyesek a náluk lévő enni-alót, mert nem ismerték a közelben ülők erkölcsi és vallási álláspontját.¹ Azt akarjuk, hogy így lássák ezt a nagygyűlést a kívül-állók? Hogy azt mondják rólunk: összegyűltünk hetven-

¹ BAILIE, Gil 1995. *Violence Unveiled*. The Crossroad Publishing Company, New York. 214. o.

millió evangélikus keresztyén képviselőjében a világ minden tájáról, ám Stuttgart „lakatlan helyé” változott a számunkra?

De hallottátok Jézus parancsát? Lehet, hogy hozzánk, a nagygyűlés résztvevőjéhez is szól? „Ültessétek le őket – mondja Jézus. – Ültessétek le őket csoportokba ötvenenként!”

Más szavakkal ezt mondja: „Ne húzódjatok vissza megszokott környezetetekbe. Ne meneküljete egymás elől védőfalak mögé, a megszokottság biztonságába. Ne húzódjatok külön-külön helyekre, amelyek félelmeitek, neheztelések, a még hiányzó javak körül való forgások és az Isten ígéreteibe vetett bizalom hiánya következtében elszegényedtek.”

Jézus parancsa ez: „Üljete le, maradjatek itt, és részesüljete abban a bensőséges közösségben, amelyet én tudok nyújtani nektek.” Jézus összegyűjtötte, összehozta és közösséggé formálta a jelenlévőket, hogy többé senki ne étkezzen külön, hogy ne legyen szétválasztás, és senkit ne küldjenek el azzal, hogy elégítse ki maga a saját éhségét, hogy senki ne meneküljön rettegve a másiktól, ahogy azt mindennapi életünkben oly sokszor tapasztaljuk. Ezen túl egy testként esznek. Többé senki nem válik kizsájtóztató rituális tisztátalansága, neme, társadalmi rangja, HIV-fertőzöttsége, szegénysége vagy gazdagsága, anyanyelve vagy származása miatt.

Ami elsőre felszólításnak hangzott – „*Ti adjatek nekik enni!*” –, Jézus ígéretének beteljesedésévé vált, amikor Jézus vette a kenyeret, feltekintett az égre, megtörte, és tanítványainak adta, hogy osszák szét.

Mindannyian ettek, és jóllaktak. Mindannyian megelégedtek. Azt gondolom, még az Atya is elégedett volt. Mert az emberek nem pusztán csak táplálékhoz jutottak. Több-ről van itt szó, mint az élelemforrás igazságos és egyenlő elosztásáról. Ezzel az étkezéssel Jézus közösséggé, együtt lélegző testté – *communió*vá formálta őket.

És ez nem csak egyszeri esemény volt. Halála előtt Jézus újra összehívta tanítványait egy közös vacsorára, és megosztotta velük utolsó akaratát, végrendeletét („testamentumát”), a kenyér és bor új testamentumát, életének ígéretét, a bűnbocsánatot, amely felszabadít az egy testként való együttélésre.

Mivel Isten hozza létre a *communió*t, Ruthal együtt mi is mondhatjuk: „*Néped az én népem.*” Stuttgart nem lakatlan hely, hanem örömteli hely, ahol Isten mindannyiunkat betölt, és mindannyian megelégedhetünk.

Testvéreim, ez áll ennek a nagygyűlésnek – és az egész LVSZ-nek is – a középpontjában: az a Jézus Krisztus, aki ígéje, valamint a kenyér és bor által közösséggé, egy testté formál bennünket. Ezen a nagygyűlésen Jézus, a mennyből alászállott élő kenyér jelen van mindannyiunk számára, újjáteremt, bűnbocsánatát kínálja, megbékéltet bennünket Istennel és egymással, és nekünk adja a békéltetés evangéliumát és szolgálatát.

Mivel Jézus „a mi békességünk”, ezért tartunk bűnbocsánatot, és kérünk bocsánatot Istentől, valamint mennonita testvéreinktől, bízva abban az ígéretben, hogy ő az, „*aki a két nemzetséget eggyé tette, és az ő testében lebontotta az elválasztó falat, az ellenségeskedést*” (Ef 2,14).

Legyen ezért ennek a nagygyűlésnek tanúságtétele az az örömteli bizonyosság, hogy Isten válaszol, amikor azt kérjük tőle: „*A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma*”, és bőségesen, nagylelkűen és kegyelmesen megadja mindazt, amire szükségünk van nekünk magunknak és a világnak.

Gyülekezeti ének

Hitünk megvallása

Liturgus: Isten a teremtője az egész emberiségnek, amely sokszínű ugyan nyelveiben, kultúráiban és reménységében, de egy a szeretetben.

Gyülekezet: ***Néped az én népem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!***

Liturgus: Krisztus kereszthalála által békességet hoz a közelieknek és a távoliaknak.

Krisztus vendégül látja asztalánál mindazokat, akik éheznek.

Krisztus ajtót nyit mindazoknak, akik kopogtatnak.

Krisztusban testvérek vagyunk.

Gyülekezet: ***Istened az én Istenem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!***

Liturgus: A Lélek közel von bennünket egymáshoz, egyre szélesítve az összetartozók körét.

Még a kalászszedeket is szívesen látják a háznép körében.

Gyülekezet: ***Néped az én népem, és Istened az én Istenem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!***

Általános könyörgő imádság

Liturgus: Imádkozunk az éhezőkért, a betegekért, a kizsájtóttakért, adj nekik és nekünk új bátorságot, hogy gondját viseljük egymásnak!

Gyülekezet: (Énekverses válasz) ***Néped az én népem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!***

Liturgus: Imádkozunk azokért, akik harcok áldozatai, akik az erőszak következtében elvesztették otthonaikat,

azokért, akik nem tudnak kitörni a nincstelenségből, és már nem képesek megteremteni a maguk számára mindazt, ami a túléléshez szükséges.

Adj nekik és nekünk új bátorságot, hogy új utakat találjunk, amelyek igazságossághoz és jóléthez vezetnek!

Gyülekezet: (Énekverses válasz) **Néped az én népem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.**

Liturgus: Imádkozunk a Lutheránus Világszövetség XI. nagygyűléséért!

Bár lehet, hogy komoly vitákat folytatunk egymással,

vezess minket olyan döntésekre, amelyeken keresztül kegyelmed és szereteted másokhoz is eljut,

hogy senki ne találja magát szembe falakkal, korlátokkal vagy zárt közösségekkel. Add nekünk a messzemenő befogadás bátorságát!

Gyülekezet: (Énekverses válasz) **Néped az én népem. A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!**

Offertórium

Liturgus: Mit teszünk annak érdekében, hogy reményt adjunk az embereknek?

Mit teszünk annak érdekében, hogy megszűnjenek a választófalak?

Mit teszünk annak érdekében, hogy esélyt adjunk másoknak?

Mit teszünk annak érdekében, hogy az ellenségeskedők átöleljék egymást?

Mit teszünk annak érdekében, hogy láthatóvá váljék a félelmet elűző szeretet?

(Ezen az istentiszteleten kétszer is van alkalmunk felajánlani Istennek adományainkat és elkötelezettségünket. Egyrészt a perselyezés során, másrészt az úrvacsora vételekor.

(A mai offertórium az LVSZ és a tagegyházak céljait szolgálja. Adományainkat a körbeadott batyukba és hátizsákokba helyezhetjük.)

Zene

Úrvacsora

Pax

Liturgus: Az Úr békéje legyen mindenkor veletek!

Gyülekezet: **És a te lelkeddel!**

Liturgus: Köszöntsük egymást a béke jelével!

Nagy hálaadó imádság

Liturgus: Egyetlen szavaddal fényt hívtál elő, és felragyogott a nap és a csillagok.

Kezed érintésére világok jöttek létre.

Porból formáltál bennünket, és lelked fuvalatával kiemeltél a sárból.

Ezért az angyalok kórusához csatlakozva fennhangon áldjuk nevedet mindörökké.

Ének (Sanctus)

Liturgus: Áldott legyen, aki bőséggel ad, hogy mindenki jóllakhasson!

Áldott legyen, aki lerombolja a korlátokat!

Áldott legyen, aki tárt karokkal várja a megtagadottakat!

Áldott legyen, aki ellát bennünket mindennapi kenyérrel, és ő maga válik az élet kenyerévé, hogy követhessük!

A mi Urunk Jézus Krisztus azon az éjszakán, amelyen elárulták, kezébe vette a kenyeret, hálát adott, megtörte, tanítványainak adta, és ezt mondta: Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely tiértetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.

Hasonlóképpen, miután vacsorált, kezébe vette a poharat is, hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, ez a pohár az új szövetség az én véremben, mely tiértetek és sokakért kiontatik bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszatok, az én emlékezetemre.

Ennél az asztalnál megemlékezünk a megfeszített Krisztusról, aki testét adta eledelül minden embernek;

a feltámadt Krisztusról, aki vérét adta, hogy mindnyájunknak életünk lehessen;

az eljövendő Krisztusról, aki testévé és vérévé tesz bennünket, hogy szeretetét sugározzuk.

Küldd el Szentlelkedet ezekre az adományokra és mindazokra, akik asztalodnál egybegyűlnek, hogy lelkünk és testünk megteljen a te erőddel, és hirdethessük ajándékaidat!

Krisztus által, Krisztussal és Krisztusban téged illet minden dicsőség és tisztesség most és mindörökké.

Gyülekezet: **Ámen.**

Miatyánk

Ének (Agnus Dei)

Meghívás az úrvacsorához

Liturgus: Nem válaszokkal érkeztünk ide, hanem úgy, mint kalászszedégetők.

Isten azonban máris útmutatást, lehetőségeket, még fel nem fedezett új teremtéseket tár elénk.

Az úrvacsora vételére a templom több pontján nyílik lehetőség. Minden egyes helyen hárman osztanak úrvacsorát, az egyikőjük egy kosarat tart, a másik a kenyeret osztja, míg a harmadik a bort.

Útközben szedjük fel egy gabonaszálat a földről, és helyezzük azt a kosárba, így felajánlva az itteni találkozóhoz és az otthoni munkánk során „ránk nehezedeó kényszer” (1Kor 9,16).

Az úrvacsora vételére készülve fogalmazzuk meg, milyen felajánlást helyez Isten a szívünkre!

Fogalmazzuk meg, milyen kötelezettséget vállalunk válaszként annak szavára, aki ezt mondja: „*Népem lesztek, én pedig Istenetek leszek.*”

Elbocsátás

Női lektor: Oltárodra helyezzük az összegyűjtött gabona-szálakat mint elkötelezettségünk jeleit. Te velünk vagy, amikor vitatkozunk és érvelünk, amikor győzködünk és kompromisszumot kötünk, amikor hallgatunk, hogy jobban értsünk. Te velünk vagy, amikor döntéseket hozunk, és amikor úgy döntünk, hogy nem döntünk. Életnek kenyere, szükségünk van rád, aki kenyere vagy az emberiségnek, kenyere az éhezőknek,

kenyér, amely testté válik,
és áldássá lesz, most és mindörökké.

Áldás

Liturgus: Isten kalászszedőitől egy ígéret, egy látomás, egy esély hirdetőivé tesz bennünket. Öleljen át téged és engem is Istenünk tárt karja, hogy kövessük azt a Jézus Krisztust, aki kenyeret, reménységet, erőt és örömet ad nekünk, és táplál minket, míg éhségünk meg nem szűnik, most és mindörökké.

Gyülekezet: Ámen.

Gyülekezeti ének

Postludium

Fordította Wagner-Balicza Klára

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma¹

ROWAN WILLIAMS

Jézus az evangéliumban azt mondja (Mt 7,9), hogy nem ad a szülő gyermekének követ, ha az kenyeret kér tőle. Ha kenyérre van szükségünk, egy dolog fog meggyőzni bennünket a kielégítő válaszról. Ez pedig az, ha tudhatjuk, hogy meghallgatásra talált az, amire szükségünk van. A szükséges táplálék része az, hogy tudjuk, a hitben testvéreink úgy látják és hallják kérésünket, ahogyan azok vannak, és nem úgy, ahogyan mások azt elképzelik. A kenyér, amelyet a keresztények egymással megosztanak, nem csupán materiális forrás, hanem az emberi méltóság elismerése. Egyik nagy walesi költőnk, R. S. Thomas 1963-ban kiadott verseskötetének címe *Az igazság kenyere*, amely arról szól: az emberi méltóságot felismerni egymásban azt jelenti, hogy osztozunk abban az igazságban, ami maga az emberség Isten szemében. Azzal tápláljuk egymást, hogy az isteni képmást tiszteletben tartjuk a másik emberben.

A „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma” így olyan imádsággá válik, amelyben kérjük Istent, hogy éltesse bennünk az emberséget annak teljességében és gazdagságában, és adja meg nekünk azokat az emberi kapcsolatokat, amelyek bennünket is olyan emberekként tartanak meg, akik tudatában vannak végességüknek, szükséghelyzetüknek, mégis bizonyosak abban, hogy szeretetet kaphat-

nak. Ennek az imádságnak emlékeztetnie kell erre a szükséghelyzetre. Soha ne feledjük el, és imádkozzunk ezért, hogy bennünket táplálni kell, és nem tudjuk magunknak megadni mindazt, ami éltet bennünket. Ugyanakkor ez az imádság arról is szól, hogy nem kell szégyellnünk halandóságunkat, fizikai és törekeny mivoltunkat. Szükséghelyzetből indulunk – honnan máshonnan is indulhatnánk? De ez azt jelenti, hogy megértjük, hogyan és miért számítunk mi, és miért vagyunk értékesek Isten szemében. Ez a kérés kritikát fogalmaz meg mindenkivel szemben, aki „önellátónak és önfenntartónak” gondolja magát. Nekünk szükségünk van az „igazság kenyere”, szükségünk van fizikai és lelki táplálékra, és ez nem kudarc, hanem pontosan az ellenkezője, a méltóság helyzete. Ez az imádság egyszerre a szükséghelyzetüket fel nem ismerők arroganciájának megkérdőjelezése, és egyúttal annak a felismerése is, hogy a szükségét szenvedők olyan kincs birtokában vannak, amelyet fel kell fedni és szabaddá kell tenni, hogy kapcsolat születhessen a szükséghelyzetüket fel nem ismerők és a szükséghelyzetüket megelők között.

A Miatyánk imádságban az is bennefoglaltatik, hogy Isten kegyelmének tudhatjuk azt, hogy emberségünket ajándékba kapjuk. Nyitottsággal és hálával kell fogadnunk, ha bárki vagy bármi ráébredt bennünket méltóságunkra, és segít rájónnunk arra, hogy bár ez a méltóság alapvetően és elsősorban teremtettségünkhöz kapcsolódik, mégis az emberi

¹ Rowan Williams canterburyi érsek előadása a Lutheránus Világszövetség stuttgarteri nagygyűlésén.

kapcsolatok, mások ajándéka kell ahhoz, hogy élővé válhasson. És mindebben világosan bennefoglaltatik, hogy mindezek során imádkoznunk kell azért, hogy ne feledjük, mivel tartozunk embertársainknak ezért az ajándékért: az ő emberségük rajtunk is múlik, mint ahogyan a miénk is rajtuk. A Miatyánk sok magyarázója, mint például Nüsszai Szent Gergely is hangsúlyozza a mindennapi kenyérért való imádkozás irracionalitását, ha azt bármilyen módon mások kárán akarjuk magunknak megtartani. A keretben, amelyet felváltottam, lehet ez a saját méltóságom megvédésének az aggodalma a szeretetben elfogadásra való hajlandóság helyett.

A mindennapi kenyérért mondott ima a saját sebezhetőségünkkel való újraismerkedés. Annak a megtanulása, hogyan közelítsünk nyitott kézzel egymáshoz, és nem csupán Istenhez. Ezért ahhoz, hogy ezt az imádságot őszintén mondhassuk el, át kell gondolnunk azokat a módszereket, amelyekkel önmagunkat védelmezzük. Nem tudunk teljességgel és szabadon imádkozni a mindennapi kenyérért, ha elválaszthatatlanok vagyunk a jogainktól és a saját igazságunktól, úgy, ahogyan elválaszthatatlanok vagyunk a biztonságunktól vagy a tulajdonunktól. És talán ez magyarázza azt, hogy a Miatyánkban ez után a kérés után azonnal a megbocsátásért fohászkozunk, vagy még inkább a megbocsátottság ajándékáért, ahogyan megbocsátani is megtanultunk. Az az ember, aki bocsánatot kér, lemondott arról a privilégiumáról, hogy igaza legyen vagy hogy biztonságban legyen. Ráébredt arra, hogy éhezi a gyógyulást, az elfogadottság kenyerét és az emberi kapcsolatai helyreállítását. És ugyanígy az, aki megbocsát, lemond a megbántott áldozat pozíciójának biztonságáról, és megkockáztatja a veszélyes, fájdalmat okozó kapcsolatok újjáteremtését. A megbocsátás adója és elfogadója egyaránt kimozdul a biztonsági zónájából: már azt kérdezik, hogyan nyerhetik el emberségüket mint Isten ajándékát.

A megbocsátás az egyik legradikálisabb útja annak, ahogyan egymás emberségét tudjuk táplálni. Amikor egy ember egy másikat megbánt, a szokásos emberi válasz a visszahúzó, az egyént körülvevő falak megerősítése. Ezzel pedig együtt jár az, hogy saját emberségünkre mint tulajdonra tekintünk, nem pedig ajándékként fogadjuk el. Aki nem bocsát meg és akinek nem bocsátanak meg, nem tudja olyannak látni a másikat, mint aki részese Isten emberséget adományozó munkájának. Megbocsátani és megbocsátottnak lenni azt jelenti, hogy engedem, hogy azok tegyenek emberivé engem, akiktől a legkevésbé akarom ezt Isten ajándékának jeleként elfogadni. Ez a folyamat mélyen összekapcsolódik a mindennapi kenyérért mondott imádsággal. A megbocsátás lehetőségét megtagadni azt jelentené, hogy azt mondjuk: vannak olyanok, akikre nincs szükségem, mert megbántottak engem, vagy nem nyújtottak nekem segítő kezet.

A megbocsátás tisztán az Isten által megérintett emberség jele, ami szabad az önazonosságtól és a biztonságtól való aggodástól, és szabadon fordul a másik felé, ahogyan

Isten is ezt teszi Jézus Krisztusban. De lehet, hogy hasonlóképpen a megbocsátás elfogadására való hajlandóság is nem kevésbé az Isten által megérintett emberség jele. Azt is jelenti, hogy készen állok annak az elfogadására, hogy nem tudok növekedni és élni helyreállított kapcsolatok nélkül, még akkor sem, ha ez jelzi azokat az utakat is, amelyeken eddig ezt próbáltam elkerülni. Ha megbocsátást kapok attól, akit megbántottam, egyszerre fogadom el, hogy sérülést okoztam egy kapcsolatnak, és azt is, hogy ezen még lehet változtatni. És ha a Miatyánk logikája helyes, ez az elfogadás abból a saját szabadságunkból ered és erősödik meg, ami a megbocsátásra vonatkozó változást idézi elő.

A megbocsátás az élet kenyeré és az igazság kenyeré közötti csere: az az út, amelyen azok, akik megsebeztek egymás emberségét és megtagadták méltóságát, újra olyan kapcsolatba kerülnek, ahol egymást táplálhatják, és egymás méltóságát visszaadhatják. A megbocsátásról kialakult hamis kép az, ha valaki azt a másik emberen gyakorolható hatalomként látja, akár patrónusként, akár jötevőként valaki felé, aki kevésbé van biztonságban. Gondoljunk Hóseás próféta nagy horderejű prófécijára (11,8–9) Isten kegyelméről: „*Hogyan adnád oda, Efraim? (...) Isten vagyok én, nem ember.*” Megbocsátani annyit jelent, hogy osztozunk annak az Istennek a kiszolgáltatottságában, aki nem tud nem a saját természete szerint létezni. Ha Isten nem megbocsátó Isten lenne, szörnyű seb lenne ez magán az isteni léten. Nem a hatalma, hanem az erőtlensége mutatkozik meg a megbocsátás eseményében annak az Istennek, akinek a szeretet a természete. A Krisztusban meggyökerező hívő osztozik ebben az erőtlenségben, és minél mélyebbek ezek a gyökerek, annál kevésbé lehetséges az, hogy ne bocsásson meg. És megbocsátást nyerni egy másik fajta erőtlenség – annak a felismerése, hogy nem tudok a könnyörület szava nélkül élni, és nem tudok önmagam lenni anélkül, hogy ne gyógyulna be az, amit megsebeztem. Sem a megbocsátónak, sem a megbocsátottnak nincs ahhoz ereje, hogy elvágja a múltat, és egyedül hagyjon bennünket a jövővel való szembenézéssel. Mindkettő felfedezte, hogy a múltjuk minden árnyékával és sebével az teszi kötelezővé a megbékélést, hogy ezáltal teljesebb életet élhetnek egymással.

Ez a nagygyűlés ma az Ázsiából származó ajándékokkal és szükséghelyzetekkel foglalkozik, ami kissé ironikusan azt is jelenti, hogy a kenyér képe kevésbé találó, mint a rizs. Ez önmagában is emlékeztethet bennünket arra, hogy olyan gyakran próbálunk a másik embernek olyat adni, amit nem akar vagy nincs rá szüksége, ami számára nem ismerős vagy nem tápláló. Az igazság kenyerének megosztása a másik ember aktuális helyzetének az igazságára való odafigyelést is jelenti. Mi, európai keresztények történelmünknek azon pillanataiért kell hogy bocsánatot kérjünk, amikor olyan ajándékokat ajánlottunk fel, amelyet nem lehetett elfogadni, mert idegen kulturális feltételezéseken vagy elnyomáshoz és kizsákmányoláshoz kötődő gyakor-

laton alapult. Krisztus testében – előbb vagy utóbb – nem kerülhetjük el azt a pillanatot, amikor úgy kötünk békét, hogy felismerjük azt, hogy szükségünk van egymásra, és megtanuljuk kinyújtani a kezünket azért a rizsért, amelyet ázsiai felebarátaink ajánlanak fel nekünk.

Ellentétben azzal, amit a szekuláris kultúra néha gondol, ez a hibák és megbántások felismerésében való egymás felé fordulás nem felesleges szemhunyas az értelmet vesztett kollektív bűn felett vagy próbálkozás az egyenlítésre. Inkább arról van szó, hogy együtt látjuk meg azt, hogy történelmünk milyen gyakran tett bennünket kevesebbé és nem emberibbé, és tudomásul vesszük, hogy ennek a hatásai még ma is hatalmasak az életünkben. Ezért kezdjük el egymástól ezt a táplálékot kérni, és ebbe beletartozik a nem mindig könnyű és az igazság meghallásából származó, szintén nem egyszerűen fogadható táplálék is.

A mai nap másik fontos fókusza a mennonita/anabaptista hagyományú keresztényekkel való megbékélés eseménye. Ezzel a hagyománnyal kapcsolatban van minden „történelmi” felekezeti egyháznak a legtöbb megbánivalója, különösen is a mennonita közösség erőszakellenes elkötelezettsége miatt. Az, hogy elfogadják a mi közösségeink bűnbánatát, ezen egyházak részéről különösen is kegyelemteljes tudomásulvétele annak, hogy ők Krisztus testében még mindig hisznek abban, hogy szükségük van ránk. Nekünk is jó okunk van arra, hogy meglássuk, mennyire szükségünk van rájuk, hiszen olyan világot látunk magunk körül, amelyben a keresztény összejátszás az erőszakkal sok változást nem hozott a hatalom gyakorlásában. Egyik hívő felekezeti család sem csupán megadja most magát a másoknak. Senki nem mondja, hogy felejtjük el történelmünket vagy hanyagoljuk el a hitvallásunkat. De a globális keresztény közösségben, amelyben elhívást kaptunk arra, hogy tápláljuk egymást és emberré tegyünk egymást a Krisztusról szóló jó hír hirdetése által, még mindig hálásak lehetünk egymásnak különbségeinkért, és imádkozhatunk azért, hogy ezek által is táplálékot kapjunk.

A tudósok – legalább Szent Jeromos kora óta – aggódnak egy furcsa görög szó miatt, amelyet az evangéliumokban a mindennapi kenyérré használnak. Ez a szó az *epiousios*, amelynek nehezen megfogható a jelentése. Jeromos szigorú betű szerinti fordításban „szupersubsztanciális”-nak fordította, ami nem vált hasznos fordítássá, és nem is került át a liturgikus latin nyelvbe, bár elég sok spekulációnak adott teret. Valószínűleg egyszerűen ezt jelenti: „az élelem, amin élünk”. De Jeromos maga is egy ősi arám változatra utal, amely a Miatyánk imádságot így írja: „Add meg nekünk ma a holnap kenyerét.” Ha ez fejezi ki azt, amit Jézus mondott, akkor ő arra hívta fel a figyelmünket, hogy az eljövendő királyságnak a jelenben is befogadható ajándékaiért imádkozzunk. Ha ez így van, minden, amit eddig mondtunk, új fénybe kerül. A szükség, az éhség, amelyet meg kell tanulnunk kifejezni, nem csupán a fennmaradáshoz kell, ha-

nem Isten jövőjéhez is. Isten új teremtésére van szükségünk, a kenyérré, amely a mennyből jön, és életet ad a világnak.

Egy még közelebbi kapcsolódási ponthoz jutottunk így el a mindennapi kenyérért és a megbocsátásért elmondott imádságban. A közös megbékélés a Lélek munkájának jele, egy radikálisan új lehetőség, amely Krisztus testén keresztül válik elérhetővé. Ez már maga Isten jövőjének munkálkodó jele, így a „holnap kenyerének” megvalósulása. Még jobban kifejtve, a közös szükséghelyzetünk és az emberi méltóságunk közösségben való megvalósulásának felfedése emberi tapasztalatunknak olyan dimenziói, amelyekben Isten jövője válik láthatóvá. És ahol ezek a dolgok megtörténnek, akár néven nevezve, akár nem, Krisztus és a Lélek kontextusában, a holnap kenyerének szentségi valósága már ott van. Ez „a mennyek öt perce”, idézve egy, az észak-írországi megbékélésről szóló, valóságos eseményeken alapuló angol televíziós dráma címét. Ha a megbocsátás a legtöbbit követelő példája annak, hogyan tanuljuk meg felajánlani saját erőnket mások méltóságáért, ha ez olyan sokszor a legkevésbé „természetes” vagy ellenkulturális formája az egymás felé megvalósuló szolgálatnak, akkor bizonyosan helyes ezt a jövő ajándékának tekinteni, Isten legyőzhetően céljának, ami előre visz bennünket.

„Mindennapi kenyérünket add meg nekünk ma” – ez az imádság mindenképpen tovább lát a jelen pillanatánál és túl az azonnali szükségeken, bár ugyanakkor megtiltja, hogy aggodalmaskodjunk a holnap miatt. Úgy tűnik, ahhoz, hogy békében és reménységben élhessünk ma, kérnünk kell Isten jövőjének az előízét vagy zálogát, amelyet Pál a Szentlélekkel azonosít (2Kor 5,5; Ef 1,14). Tudjuk, hogy a Miatyánk minden kérésében benne foglaltatik a Lélek eljövételéért mondott imádság (a korai egyházatyák közül sokan tekintették a „Jöjjön el a te országod” variánsának a „Jöjjön el Szent Lelked” fohászt), és a negyedik kérés sem kivétel ez alól. A Lélekért mondott imádság valóban azért a kegyelemért való imádság, hogy emberségünket Istentől a közösségen keresztül egymástól is megkaphassuk – minden olyan küzdelemmel együtt, amely a másik valósága felé való fordulást jelenti, és amely nem elégszik meg az egymásról alkotott képünkkel. Kenyérre válni egymás számára azt jelenti, hogy összetörjük a magunkról és másokról alkotott kőbálványokat.

De a kenyérről, a megbocsátásról és a jövőről való beszéd során egyre inkább gondolnunk kell arra az eseményre, amelyben a keresztények a legvilágosabban megélik keresztény létezésük valóságát, és ez az úrvacsora, az eukharisztia. Ezt a vacsorát Krisztus eljövételéig ünnepeljük, és kérjük az eljövendő kor Lelkét, hogy változtassa ennek a világnak a létét Krisztus nekünk adott ajándékává, és így kérjük az egész megújult, felismert és elfogadott világ ígéletét, mint ajándékot. Ez mindennekfelett a holnap kenyere.

De ez természetesen nem egy mennyből aláhulló tárgy, hanem pontosan a kenyér, amelyet Krisztus barátai megosztanak egymás között. Úgy vesszük magunkhoz, mint

az eljövendő világ közösségére való várakozását és Jézus elárulásának és halálának emlékét. Ez azt jelenti, hogy ez a megbocsátás szentsége is, a feltámadott Jézus visszatérése hitetlen tanítványaihoz, hogy az új világ közösségét újrateremtse bennük. A kenyér, amely a mennyből száll alá, olyan kenyér, amelyet egy bizonyos közösség tör meg és oszt szét maga között. Ez a közösség olyan, amelynek a tagjai felismerik, hogy szükségük van a bűnbocsánatra és az egymással való megbékélésre. A közösség, amelyik eszi ezt a kenyeret, és iszik ebből a pohárból, olyan, ahol az emberek megtanulják elfogadni sebezhetőségüket és szükséghelyzetüket a másik ember táplálására való elhívással együtt.

A mindennapi kenyér kérését így köthetjük össze az előtte lévő és az utána jövő kérésekkel. Kérjük Isten eljövendő országának eljövételét és Isten akaratának megtörténtét úgy, mint a mennyek liturgiájában, a mennyei Templomban, ahol a szeretetre és a dicsőítésre szóló alapvető elhívásunk meghallgatásra talál. Mindennek a fényében imádkozunk a mai és a holnapi kenyérért, a jövő igazságának és a megbékélésnek a közöttünk lévő jegyeiért, mindenekfelett úgy, ahogyan ez a kölcsönös megbocsátásban megmutatkozik.

Az úrvacsora kenyér a világ számára – nem csupán a szentségi kenyér ereje által, amelyet szó szerint megosztunk és elfogyasztunk, hanem mert ez a kölcsönös ajándékra és szolgálatra felszabadított emberség jele. Az egyház küldetése Isten világában elválaszthatatlanul összekapcsolódik a Krisztus asztalát körülvevő közös élet valóságával, azzal az étellel, amelyet egy nagy anglikán teológus *homo eucharisticus*nak, az emberiség új, az úrvacsorai közösség, annak étele és itala által teremtett és ételtet típusának nevezett. Ebben az emberségben valósulhat meg a megbékélt élet lehetősége és a mások embersége táplálásának életet adó imperatívusza. Nem valósulhat meg átformált eukharisztikus élet, ha nem igazságban és nagylelkűségben teljeseedik ki. Nem valósulhat meg a szentségi test és vér iránti tisztelet, ha ehhez hasonlóan nem teljeseedik ki a felebarát tiszteletében.

Ha arra kaptunk elhívást, hogy táplálékot nyújtsunk a világnak – emlékezzünk Jézus tevékenységre sarkalló instrukciójára tanítványai felé, hogy adjanak enni a sokaságnak (Mk 6,37) –, a kihívás az lesz, hogyan váljunk az emberséget tápláló közösséggé, amelynek egyik keze nyitott és védtelen, a másik azonban tevékenyen tesz a felebarát emberré tételében. A „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma” olyan imádsággá kell hogy váljon, amelyben *homo eucharisticus*szá válhatunk, hogy mi magunk is tápláló Testté váljunk. Belső egyházi vitáink mennyire más megvilágításba kerülnek, ha minden esetben feltesszük a kérdést, hogy ez vagy az a téma hogyan viszonyul két alapvető kérdéshez! Az egyik annak a felismerése, hogy szükségünk van egymásra saját táplálékunk miatt, a másik pedig az arra való készségünk, hogy felajánljuk mindazt, amink van az éhes világ – anyagi vagy lelki – táplálására.

Persze ahogyan általában ez lenni szokott, egy sor csapda leselkedik ránk. Olyan lélekkel is rendezhetjük egyházon belüli vitáinkat, hogy a kimenő üzenet arról fog szólni, hogy nem vagyunk hajlandóak a másikkal együtt élni és általa növekedni. Eltölthetjük az időnket és az energiánkat azzal, amit a szükségét szenvedők felé megvalósuló szolgálatnak gondolunk, és közben elfeledkezhetünk saját szükségünkről és szegénységünkről, különösen is a csendre való igényünkről és az Istennel szembeni fogékonyságunkról. Elképzelhetjük, hogy a liturgia hűségese követésével már megtestesítjük Isten országának valóságát, függetlenül attól, hogy kölcsönösen tápláló közösséggé váltunk-e. Összpontosíthatunk közelről emberek alapvető jogi kérdéseire úgy, hogy közben elfeledkezünk szépségünkről és méltóságukról, arról a szépségről és méltóságról, amely bennünket is éltet. A listát folytathatnánk. De a lényeg az, hogy a misszió és a mindennapi kenyérért mondott könyörgésünk közeli kapcsolata olyan sok szinten hatással van a tanítványi életre, hogy a kudarc lehetséges területei ehhez hasonlóan nagyon széles körűek.

A legrosszabb reakció erre a pusztá félelem lenne. A legjobb az, ha felismerjük, hogy a hajlamunk a kudarcra már önmagában emlékeztet alapvető éhségünkre, egymásra utaltságunkra. Az igazság kenyere egyben az őszinteség kenyere is önmagunkra vonatkoztatva. Az lesz a Krisztusban hitelesen növekedő egyház, amelyik türelemmel és hálával kész meghallani ezekben a kérdésekben a kritikát önmagáról. Így amikor a mindennapi kenyérért fohászkodunk, a kudarcaink tudomásulvételéért is imádkozunk, és – bár ez mindig nehéz – azért a kegyelemért is, hogy meghalljuk erről az igazságot egymástól és az egész világtól. Mert Isten a világ másik részétől érkező kihívások, kérdések vagy éppen dorgálások által is tudja táplálni emberségünket.

„Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma” – a kérés az egyház teljességének nyilvánvalóvá válásáért szól, hogy felismerjük saját szükségünket és felebarátunkét is, és hogy képesek legyünk bizalommal fordulni egymás felé, hogy a szükséghelyzeteink megoldásra találjanak. Vágyakozunk arra a szabadságra, hogy megbocsássunk és nekünk is megbocsássanak, és hogy a keresztény életünk középpontjának, az úrvacsorának még mélyebb megértésére eljussunk. Az úrvacsora nem csupán rituális cselekmény, hanem a megosztott élet gyakorlatába ágyazott közösség alapja, és a kenyér megosztása, amely odanyújtja szolgálatát az éhező világ felé. Ez egy olyan egyszerű imádság, amelyben Krisztust kérjük, hogy legyen élelmünk és táplálékunk, hogy minden öntelt büszkeség, minden egyéni aggodalom és védekező mechanizmus, minden kapzsi erőfeszítés, hogy a másik kárára éljünk, egyszer eltűnik, és az egyház tisztán és meggyőződéssel hirdetheti, hogy van elég kenyér a világ éhségének csillapítására az Úr testében. Bár csak ez a tisztaság és meggyőződés és az ezzel járó bűnbánat valósulhatna meg a mi életünkben is!

Forrástotta Pángyánszky Ágnes

Hogyan lehetne visszatalálni a szószékre?¹

SZABÓ LAJOS

Nem néztem a tévét. Csak ahogy ma divatos, rá-rápillantottam. Aztán ott ragadtam a készülék előtt nemrég egy késő este, mert nagyon megfogott a beszélgetés Kern András színművésszel. Arra lettem figyelmes, amikor azt mondta, hogy szinte minden este, az előadások előtt pár órával úrrá lesz rajta egy érzés: minek is kell nekem ma játszanom?

Egyáltalán miért is lettem én éppen színész? Nem akarok ma fellépni. Nincsen semmilyen indíttatásom rá. Mit keresek én itt, a színházban?

Aztán jön menetrend szerint, óramű pontossággal a sminkes, az öltöztető, és egyszer csak megszólal a színpadra hívás idegesítő, gépies hangja. Elindulok – mondta, és ott találom magam a színpadon. Egyszer csak érzem az erőt, a kedvet, a lendületet – és csodálatos mindaz, ami történik. Életre kelek. Ha minden jól alakul, a végén olyan közel érzem magamhoz a közönséget, mintha mindig is ismertük volna egymást. Ekkorra már teljesen elvesztettem a kezdet előtti két óra érthetetlen világát. De ezt a folyamatot minden alkalommal át kell élnem. Hogy miért, azt nem tudom. Azt viszont igen, hogy izgalmas. És így lehet jól játszani, alkotni és élni. (Kern András a színpadon látva, nézőként soha nem gondoltam volna, hogy ilyesmit él át a fellépések előtt.)

De kell néha egy nagy álom is – folytatta a beszélgetést. Valami egészen más, ami csodát teremt bennünk, és megújítja a régit. Átélni azt, hogy a valószínűtlen megvalósul, és az elképzelhetetlen valósággá lesz. Egy nagy szimfonikus művet akart vezényelni a Művészetek Palotájában egy valódi zenekar élén – mesélte. A riportfilm bemutatta az előadásig vezető utat. A küzdelmes próbákat Szenthelyi Miklós hegedűművésszel

és a Magyar Virtuózok Kamarazenekarral, majd az izgalmas előadást.

A riportfilmet nézve végig az járt az eszemben, talán valami ilyen kitörésre lenne szükségünk ahhoz, hogy a szószékre ne megszokottan, távolságtartóan, szürkén és átlagosan érkezzünk.

Pár éve végzett tanítványom kérdezte meg az elmúlt napokban: a szolgálat előtti lámpaláz sohasem múlik el? Mindig van egy furcsa idegesség, nyugtalanság bennem. Ha leírom az ígéhirdetést szó szerint, akkor azért, ha csak vázlat van a kezemben, akkor azért.

Idősebb korban is így marad ez?

Csak azt tudtam válaszolni, hogy addig jó, ameddig ez így marad. Nincs annál reménytelenebb helyzet, mint amikor ígéhirdetőként totál magabiztosan, a „nem tudok hibázni” határozott lépéseivel közlekedik valaki a szószék-re fel és le. Kell ez a megszólalás előtti „létkérdés”: biztos, hogy pont nekem kell itt ma ígét hirdetni? Honnan jön majd az erő, hogy át is tudják venni a hallgatóim azt, amit én vallok és hiszek?

Szükséges dolog az őszinteség és az alázat a beszélő, ígét hirdető ember életében. Talán ma még fontosabb mindkettő, mint máskor.

Többször éreztem mostanában ígehallgatóként a templompadban, hogy szép és tökéletes, csiszolt és fényezett az, ami elhangzik. Teológiailag megalapozott és formailag is gondosan elkészített, csak épp távol van, fent marad a szószéken. Beszéd marad, nem jön le, nem jön közel. Előadás, esetleg még szépen pontokba is szedett, logikus elrendezettséggel.

De valahol hideg, és nem indul meg felém. Bonhoeffer hajdan a finkenwaldeni *Predigerseminar* hallgatóinak azt tanította, hogy Krisztus a hirdetett igében lejön a szószékről, odajön a templompadok közé, a gyülekezet közvetlen közelébe.

¹ Rektori székfoglaló beszéd az Evangélikus Hittudományi Egyetemen 2010. szeptember 17-én.

Ez a természetes, ami az evangélikus istentisztelet-értelmezés szerint történik. Van azonban olyan igehirdetés, amely magát fönt tartani igyekszik a szószéken. Távol a hallgatótól.

Másik helyzetet is átéltem. Egyszerűt és közvetlent. Itt-ott még hiba is akadt a szerkezet logikájában, de személyes volt, ami elhangzott. Legutóbb egy dialógusprédikációt hallgatva éltem át ezt a prédikációs közelséget. A két lelkész az oltár előtt a világ legegyszerűbb beszélgető stílusában prédikált. Augusztus végi vasárnapon, a nyár vége, az iskolakezdés szorongása által meghatározott atmoszférában, a visszatekintő, elemző kérdésre keresték a választ: egyáltalán volt pihenés, kikapcsolódás? Fel vagyunk-e töltődve a tanévkezdésre, vagy kicsúszott az idő a kezünkől? Közelről szóltak. Ránk néztek. Velünk voltak. Idősek és gyerekek egyaránt azt éreztük, van kapcsolat azokkal, akik prédikálnak.

Ez a személyesség és közelség hihetetlen nagy erőt ad a templompadban ülőknek.

Lehet, hogy nem volt leírva szó szerint a beszédük, de a Rudolf Bohren által megszabott kétnapos hordozásnak biztosan eleget tettek (...ha Christian Möller egy hetétől el is maradtak...). A gyakorlati teológus Bohren arra figyelmeztet, hogy aki legalább két teljes napot nem töltött el az igével, az inkább keressen egy leírt kész prédikációt valaki mástól, és ezt olvassa fel a magáé helyett.

Ezzel Bohren Manfred Josuttist igazolja, aki azt állítja, hogy az igehirdető akkor tud újat, személyeset és a szituációt érintőt mondani, ha feladatát kreatív teljesítménynek tekinti. Ennek feltétele a rászánt idő. Talán nem komputer előtt vagy egy szobába bezárkózva, hanem ígét hordozva magunkban, de emberek között járva, figyelve és beszélgetve. Lehet, hogy ehhez még szükség van a Kern András által említett, megszólalás előtti furcsa tusakodásra is.

Még teológuskoromból emlékszem arra az ünnepre, amelyet Kiskőrösön rendezett egyházunk Petőfi Sándor születésének 150. évfordulója alkalmából.

A sekrestyében láttuk, ahogyan Bánffy György színművész nyugtalanul járkált kezét tördelve, lehajtott fejjel, mindaddig, míg el nem szavalta a Petőfi-verseket a zsúfolásig telt templomban. A középre állás pillanatában a legtermészetesebb közelség és egyszerűség uralta a teret. Csak mi, akik láttuk a sekrestyében, ismertük a megelőző pillanatok feszültségét. A templomban már csak a közelség érződött. A természetes egyszerűség.

Hiszem, hogy nem technika ez csupán, hanem tartalom és hitelesség kérdése. Természetesség és egyszerűség. Ezek a jó igehirdetésnek ma is a legfontosabb kritériumai. Sajnos nem éljük át a közelséget, a természetességet és az egyszerűséget minden igehirdetésben.

Hogyan lehetne visszatalálni a szószékre? Mivel lehetne elérni azt, hogy újra vonzó, erőt adó legyen a szavunk?

Mit kellene a hallgatóink zsebébe tenni, az ideai homiletika kurzusokon átadni, hogy előbb és megszólítóbb legyen majd a szavuk?

Nemcsak annak apropóján helyeztem a rektori székfoglaló beszéd középpontjába az igehirdetést, hogy a gyakorlati képzésben idén homiletikai hangsúlyú év következik, hanem azért is, sőt legfőképpen azért, mert ideje visszatalálnunk a szószékre. Egyetértek Gerd Theissen korábbi heidelbergi újszövetséges professzorral, aki úgy látja, sokkal nagyobb esélye és súlya van ma az igehirdetésnek, mint amekkorát sok teológus és lelkész ad ennek a műfajnak (vö. THEISSEN 1994, 10. o.). Nyomasztó, elszomorító, amikor maguk a lelkészek jelentéktelennek tartják az igehirdetésüket. Nyilván ott van emögött egy rezignációhoz vezető rossz tapasztalat. De ebbe beletörődni súlyos hiba lenne. Sőt, az igehirdetésre való felkészítésnek valahol a teológusképzés középpontjában kell állnia. Erre a célra irányul minden.

A teológiai tudományágaknak akkor a legnagyobb, akkor átütő az együttes ereje, ha képesek ebben együttműködni. Minden, a lelkészképzést szolgáló rész tudomány igazi célja a felkészültebb, naprakészebb és hitelesebb igehirdetés. Történelmet, bibliamagyarázatot, dogmatikát vagy módszertant is ennek érdekében érdemes művelni és tanítani.

De a liturgia és az ének is ebben nyerheti el indokoltágát és küldetését. A bibliai nyelvek is a megértés és rácsodálkozás, a felfedezés műhelymunkáját alapozzák meg. Együtt fáradni és közösen küzdeni az evangélikus hagyomány legfénylőbb kincséért, a megújuló és korszerű prédikációért – ezt szeretném az Evangélikus Hittudományi Egyetemen rektorként elérni.

Az csak külön egy új szint jelenthet ebben az összefüggésben, hogy teológus mesterszak indul ebben a tanévben. Nem kétséges az, hogy mennyi új és érdekes szempontot és váratlan inspirációt, motivációt hozhat ez mindenkinek a házban.

A gyülekezetek szempontjából is központi kérdés ez, mert megérzik, hogy az igehirdető motivált, felkészült vagy nem. Hogy szeretettel, odaadással vagy esetleg belső közönnyel, távolságtartással, sőt belső ellenállással készült-e.

De a hallgatók és a lelkészek szempontjából is fontos ez, mert a protestáns teológus életében az igehirdetésre való felkészülés helye és ideje a spiritualitás centruma.

Ez nyújt lehetőséget arra, hogy az igehirdető saját teológiája és saját keresztény identitása fejlődjön. Ez tart meg a lelki egészségben, őriz meg a kiábrándulástól, kiégéstől, az élet értelmének elvesztésétől. Mind a gyülekezetek, mind a hallgatók, jövőbeli lelkészek egyéni szempontjából kulcsfontosságú az igehirdetésre való felkészülés megtanulása, kimunkálása, a saját jó értelemben vett lelki technika kialakítása.

Ezt a munkát – mint eddig is – a gyülekezetekkel való messzemenő együttműködésben szeretnénk végezni.

Megköszönöm a gyülekezeteknek az intézmény és magam nevében, hogy kitartóan, szeretettel és hűségesen mellettünk álltak, és mindmáig inspiráló módon partnereink a teológusok felkészítésében. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem rektoraként ezt a szoros, őszinte együttműködést szeretném megőrizni, mélyíteni és továbbfejleszteni a következő években.

Befejezésül az igehirdetés három olyan sajátosságát szeretném körülírni, amelyek ma nagy jelentőségűek.

1. Az első egy *műfaji sajátosság*, amelyet Keken András írt körül egykor a Deák téri templom szószékén elhangzott igehirdetésben. „Formája szerint az igehirdetés szóközi beszéd, s ilyenformán éppúgy műalkotás, mint egy szobor vagy egy szimfónia. Közlebről a pillanatművészetek közé tartozik. A festő megfesti a képet, s ezzel a maga részéről az ügyet befejezte. A szóköz leírja a beszédet, meg is tanulja, de a beszéd mindezzel még nincs készen. A beszéd az elmondás pillanatában készül, s együtt készítik, a beszélő és a hallgatók. A szóköz magával ragadhatja a hallgatókat, de a hallgatók figyelme vagy figyelmetlensége, szeretetteljes érdeklődése vagy konok érdektelensége is óriási módon befolyásolja a szóközöt. A beszéd az elmondás pillanatában születik, s ebben van a tragikum, mert születése pillanatában azonnal meg is hal.” (KEKEN 1985, 45. o.) Ez, kedves hallgatóim, azt jelenti, hogy a beszélőnek, a lelkésznek teljes szellemi és lelki frissességben, készenlétben kell a szóközre állnia. Ismernie kell Kern András tépelődését és Bánffy György szorongását – mert csak így tudja a szóközön állva hihetetlen közelségbe hozni és személyességgel megtölteni az evangélium mondanivalóját, amely újjá tudja teremteni a hallgatók életét.

2. A második egy *tartalmi sajátosság*, amely a szóközi tevékenység centrumát, lényegét érinti. 1992-ben jelent meg egy igehirdetés-gyűjtemény. Címe egy kérdőjeles mondat: *Das Ende der Predigt?* Hans-Wolfgang Heidland badeni evangélikus püspök a szerzője. Huszonhét igehirdetése található ebben a kötetben abból az időből, amikor püspöki hivatalából nyugdíjba ment, és két évig egy kis településen prédikált. A leírt prédikációk előtt a szituációt is mindig körülírja, elmondja, hogy milyen helyzetben van ő, az egyház és a gyülekezet abban a pillanatban, majd az igehirdetés után a reflexió részben elemzi az igehirdető és az igehirdetés elhangzás utáni történetét. Erős, de szívből jövő önkritikával is teszi ezt. A kötet bevezetőjét a püspökségben utódja, Klaus Engelhardt írta, s ebben utal a prédikálás nagy feszültségére, amit

a neves dogmatikus, Gerhard Ebeling fogalmazott meg: „Amikor Istenről beszélünk, akkor vagy többet mondunk, mint amire képesek vagyunk, vagy kevesebbet mondunk annál, mint amit kellene.” (HEIDLAND 1992, 10. o.) Amikor megszólal az igehirdetés, több fog elhangozni annál, mint amire a prédikáló lelkész önmagában képes. Ugyanakkor bármennyire tökéletes is a prédikáció, az mindig kevesebb marad annál, aminek el kellene hangoznia. E között a két véglet között keressük naponta azt, hogy elegendőt mondjunk, és ne értékeljük túl magunkat sohasem.

3. A Kálvin Kiadó frissen megjelent könyve hordozza a harmadik szempontot. A könyv címe: *Beszéljünk az istentiszteletről!* (PLÜSS–RAHN 2010) A könyv az *istentiszteleti visszajelzések*, a feedback módszereiről és lehetőségeiről szól. Nem dimenzionálja túl a visszajelzés fontosságát, de az istentiszteletet szívvel-lélekkel előkészítő és végző lelkész nem lehet olyan öntelt, hogy azt gondolja, ő mindent tökéletesen teljesített, és minden szempontot figyelembe vett. Aki valóban alárendeli szolgálatát Isten ügyének és a gyülekezetnek, az figyel azoknak a visszajelzéseire, akik miatt végzi a szolgálatát. Minden ízével azon van, hogy Isten ígéje ne térjen vissza üresen, sőt rezonáljanak rá, és sokakban életté legyen. A magyar kiadás – írja a Kálvin Kiadó ajánlása – segítséget adhat az istentiszteletet vezetőknél, hogy a visszajelzések átgondolása után javuljon istentiszteleteink minősége. „Beszéljünk az istentiszteletről, nem azért, hogy az istentiszteletek a hívek kívánságainak, elvárásainak korlátlan kiszolgálásáról szóljanak, hanem, hogy a gyülekezeti tagok észrevételeit valóban figyelembe vegyük. Az egyházra bízott üzenetet az ezért felelős személyek időszerebben és emberközelibben tudják közvetíteni.” Pontosan ez az, amit szeretnék elérni – együtt a kollégáimmal, hallgatóinkkal és a gyülekezetekkel – rektori szolgálatom ideje alatt. Igen, az igehirdetés van a középpontban, és marad is mindaddig, amíg érvényes Pál apostol szava: „...tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívőket.” (1Kor 1,21b)

Felhasznált irodalom

HEIDLAND, Hans-Wolfgang 1992. *Das Ende der Predigt?* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

KEKEN András 1985. *Látni és érteni. Keken András igehirdetése és előadásai.* A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

PLÜSS, David – RAHN, Michael 2010. *Beszéljünk az istentiszteletről!* Kálvin Kiadó, Budapest.

THEISSEN, Gerd 1994. *Zeichensprache des Glaubens.* Chr. Kaiser Verlag – Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.

Elevenedő közösség és a közösségépítő lelkész

SMIDÉLIUSZ ANDRÁS

A közösségépítő lelkész. Gyakorlati teológiai kézikönyv lelkészeknek és nem lelkészeknek. Szerk. Szabó Lajos. Luther Kiadó, Budapest, 2010. 302 o.

A gyülekezeti élet megújulási lehetőségeinek, illetve a lelkési szolgálat eredményességének kérdéskörét járja végig többféle szempontból az a tanulmánykötet, amelyet *A közösségépítő lelkész* címmel ez év nyarán jelentetett meg a Luther Kiadó. A zömében evangélikus lelkészek dolgozatait egybegyűjtő, de hangsúlyosan nem csak lelkészeknek készült gyakorlati teológiai kézikönyv Szabó Lajos teológiai tanár szerkesztését dicséri. A lelkési hivatás mai értelmezését és az ezzel összefüggő gyakorlati teológiai kérdéseket sokszínűen, ugyanakkor jól követhető irányvonal mentén fejt ki a gyűjtemény, amelynek révén egy izgalmas és bátor vállalkozás részesévé válhat az olvasó. A kötet sajátossága és aktualitása, hogy összegezni kívánja a tíz éve elindult hatodéves gyakorlati képzés eddigi eredményeit és tanulságait, megszólaltatva olyan lelkészeket, akik a képzésben mentorként működtek közre, illetve lelkészjelöltként vettek részt az elmúlt években. A kézikönyv első fejezetében őszinte értékelést olvashatunk ennek kapcsán a mentorrá válás spirituális értelemben vett folyamatáról éppúgy, mint a mentor és a lelkészjelölt kapcsolatának bibliai előképeiről, fejlődési fázisairól, de külön hangsúly kerül a lelkészjelöltet befogadó gyülekezet szempontjaira és felelősségére is.

A lelkési élet nehézségeit és problémáit mint csomópontokat megvilágító második fejezetet a pályakezdő lelkész helyzetének feltérképezése indítja. Telitalálatnak tűnik, hogy az erről szóló személyes hangú írást egyházunk egyik püspöke készítette el. A szolgálatukba most induló és hivatásuk nehézségeivel először szembesülő fiatal lelkész kollégák számára különösen is biztató és bátorító lehet, hogy problémáikkal nincsenek egyedül, azok az előttük indult szolgatársak számára sem ismeretlenek.

A lelkész lelki életének összefüggésében a spirituális önismeret és a szolgálathoz szükséges napi erőforrások – mint a csend, a gyülekezet, a család és a testi-lelki egészség – megtalálására kerül a hangsúly. A lelkési élet krízis- és konfliktushelyzeteit illetően pedig a másik emberhez vezető út építésének lehetőségeit vázolják fel a szerzők.

A lelkési kompetenciákat csokorba gyűjtő harmadik fejezet a lelkipásztori munkára és az egyházi életre vonatkozóan a megújulási készség fejlesztését tekinti kiindu-

lópontnak. Hogyan és milyen eszközökkel közelíthetünk ma az emberek felé missziói lelkülettel? Megtanulható-e a lelkigondozás? A lelki és mentális egyensúlyvesztés tekintetében milyen megelőző funkciót tölthet be egy-egy gyülekezeti közösség?

Izgalmas szempontokra mutat rá a szószéki szolgálat alapkérdéseit tárgyaló tanulmány: mitől releváns egy igehirdetés? Hogyan alakítja az igehirdetői megszólalást lehetővé tevő, semmiképpen sem üres gyülekezeti csend magát az igehirdetést úgy, hogy az igehallgatóban az *értékes idő* benyomása alakuljon ki? A gyülekezet egészének kooperatív feladata mégis a hit továbbadásának lehetőségeit tárgyaló dolgozatokban kerül elő különleges hangsúllyal. Nélkülözhetetlen ebből a szempontból a család szerepe, illetve a szülő-gyermek kapcsolat mélységének megfelelő, biblikus kifejezése egyaránt. Végül még ugyanebben a részben olvashatunk tanulmányt a lelkési munka eredményei mérhetőségének nyilvánvalóan nem új, de az elmúlt években talán kissé elhanyagolt kérdésköréről: mi az, ami mérhető, illetve mihez kezdünk az eredményekkel? „Nem Isten munkájának hatékonyságát mérjük akkor, amikor a lelkési munkát próbáljuk mérhetővé tenni” – szögezi le gondolatmenetének elején a szerző (146. o.).

Logikailag jól kapcsolódik az itt leírtakhoz a lelkési tevékenységeket áttekintő negyedik fejezet, amely a látogatástól és családsegítéstől mint lelkési életformától elindulva a kazuális szolgálatok lehetőségeinek és kísérteinek, illetve a diakónia szinte minden teológiai diszciplínát érintő üzenetének és gyakorlatának tárgyalásán át egészen a gyülekezetvezetés módszertanának műhelyéig vezeti el az olvasót. Külön színfoltot jelent mindezen túl az egyházvezetői látogatás és vizsgálat, az úgynevezett *canonica visitatio* újraélesztésének és újraértelmezésének átgondolása, amely egyben magában foglalja a Déli Evangélikus Egyházkerületben az elmúlt két évben megtartott vizitációk tanulságait is az egyházvezető szemszögéből.

A *növekedés* kulcsfogalma köré épül a befejező ötödik fejezet, amely a gyülekezet létének e fontos eleme felől közelít a tervszerű közösségépítés, a gyülekezeti gazdálkodás, valamint a következő nemzedék iránti felelősség ügyéhez. E szerint a múltba nézés, vagy ami még veszélyesebb, a körülményekre hivatkozó passzivitás helyét az előretekintő, tervező, ötletgazdag viszonyulásnak kell át-

vennie. Külön problémát jelent ebben a tekintetben a válások és kultúrák piacának fogyasztói szemléletet erősítő hatása. Éppen ezért elengedhetetlen a jó gyülekezeti menedzsment éppúgy, mint a mai információs társadalom eszközeit, illetve a különböző médiumok kínálta lehetőségeket hatékonyan felhasználó, korszerű egyházi kommunikáció. A felsorolt szakterületek hatékony működtetéséhez pedig nélkülözhetetlen a gyülekezeti közösségen belüli nem lelkészi, szakértői háttér. Ezekon a pontokon

válíkat tehát egészen nyilvánvalóvá annak fontossága, hogy a közösség tagjai is kooperatívan és aktív módon kapcsolódjanak be a napi munkavégzésbe.

Komoly segítséget jelenthet ez a kézikönyv lelkészeknek, felügyelőknek, presbitereknek és gyülekezeti tagoknak a gyülekezeti élet sokféle dimenziójának közös átgondolásában, formálásában és megélésében, amelyek – emberi oldalról – feltétlenül szükséges lépések a közösség megújulása érdekében.

I G E H I R D E T É S

Ébredj fel, és erősítsd a többieket!¹

Jel 3,1–6

Z Á T O N Y I J Á N O S

Diákkoromban láttam Hubai Miklós *Bál után* című darabját. A színdarab Madách Imrétől *Az ember tragédiájának* eszkimójelenetét folytatja. A földön egyedül Ádám és Éva maradt meg. Isten elhagyta őket, nincs velük, elrejtőzött előlük. Már egyetlen ember sincs mellettük, mert elpusztították egymást. Ádám és Éva ülnek csendben, várják a semmit. Lelkükben az érzések, érzelmek kihaltak. Egy lemezjátszójuk és egy hanglemezük maradt. Éva felteszi a lemezt, amely még emberekre emlékezteti őket. Erre Ádám összetöri az utolsó hanglemezt, s ezután mindenütt a nihil, a semmi marad. Talán Hubai tanult a mai emberek életéből. Beszélünk tetszhalotról, ma „tetszélőkről” szólhatunk. Talán ránk is így néz Jézus: „tetszélők” vagyunk csupán? Félelmetes dolog az élő Isten kezébe zuhanni, de kizuhanni belőle sokkal félelmetesebb. Feküdni a kórház intenzív osztályán oxigénmaszkkal, infúziókkal teletűzdelve félelmetes dolog. De tudni azt, hogy ott és akkor is Isten kezében vagyok, csodálatos. Jézus ébreszt, figyelmeztet ma. A szárdiszi gyülekezet élőhalottá vált. Megmerevedett minden. Hallják az ígét, van tiszta tanítás, de megállt az élet. Megrázó dolog ez.

Az élőhalott állapotot csak Jézus és az ő lelke veszi észre. Jól tudjuk, a látszat és a valóság mennyire hasonlítanak egymásra, mégis mennyire különböznek. Így van a keresztény életben is. „Az a neved, hogy élsz, pedig halott vagy.” Az élőhalott gyülekezetben gyenge a lélegzetvétel – az imádság. Nincs étvágy, s alig van éhség az Isten ígéje után. Kevés a mozgás, a munka, alig van szolgálat. Olyan a gyüle-

kezet és tagjai, mint a zöld fa, amelynek levelei haragoszölden virítanak, de gyümölcs nem terem rajta.

Hol állt be az életszakadás? „*Nem találtam cselekedeteidet teljesnek Isten előtt.*” Fogyatkozás, egyoldalúság. Van hit, de nem terem gyümölcsöt. Szól az Isten ígéje, de elvesztette erejét. Van kegyelem, de nem adják tovább. Valahol fertőzés állt be. Folt esett a tiszta ruhán. Amint a test kis ponton elvérzik, úgy a lélek is, ha megsérül, elszakad a kegyelemtől, meghal. Ahogyan egy kis tűszúrás vérmérgezést és halált okozhat, így van a lélekkel is. Szakadás állt be az emberekkel való kapcsolattartásban is. Nem törődöm vele, nincs időm, nem érdekel, elég a magam baja. Kialudt a felelősségérzetem, kialudt a tűz, az izzó parázs is hamuvá válik bennem, nincs időm. Elfeledek, amit kaptam. Elfeledek, hogy Isten lenyúlt értem, hogy felemeljen, nem söpört el a föld színéről. Fiát küldte, hogy örök életem legyen. Elfeledek a kapott kegyelmet.

Lemérhetjük életünket. Ránk hogy néz Jézus? „Tetszélők”, látszatkeresztények vagyunk?

Jézus időben ébreszt és ad megoldást! „*Ébredj fel, és erősítsd meg a többieket, akik halófélben vannak.*” De hogyan erősítsek, mikor nekem is erre lenne szükségem? Pedig mások erősítésekor magam is erősödöm. Ahogyan két kovakő egymáshoz ütve szikrát ad, úgy én is mások erősítésekor erősödöm. „*Emlékezzél tehát vissza, hogyan kaptad és hallottad, tartsd meg azt!*” Emlékezzünk a hallott ígére, amely lángra gyújtotta lelkünket, felébresztette a vágyat az evangélium után. Imádságunk ez legyen: „Uram, adj tiszta elmét, hogy lássak!

Uram, adj alázatot, hogy halljak! Uram, adj szeretet, hogy szolgálhassak! Uram, adj hitet, hogy benned maradhassak!”

¹ Búcsú-igehirdetés a szarvasi Újtemplomban 2010. aug. 29-én

Emlékezz vissza és térj meg! Hogyan, kihez? Újra és újra Istenhez. Támadjon benned vágy ígéje után. S térj meg embertársaidhoz! Isten gyermekének lenni, Istent szeretni csak embertársainkon keresztül lehet. Képzeld meg el egy egyenlő szárú háromszöget. A háromszög aljának két csúcánál állok én és embertársaim. A háromszög csúcán van Isten. Őt szeretni, neki szolgálni csak közvetetten, emberek keresztül lehet.

Felszólító szavak, amelyek a változás szükségességére hívják fel a figyelmet.

Emlékezz! Ahogyan Isten megszólított, elhívott az új életre.

Ébredj fel! Nélkülözhetetlen a keresztény ember számára. Ébren lenni: látni a valóságot és felkészülni a küzdelemre.

Erősítsd a többieket! Csak azok tudnak erősíteni, akik még élnek, ébren vannak. Talán a legfontosabb szolgálat minden gyülekezetben, hogy az ébren levők figyelmeztessék a többieket: nézz a legfontosabbakra, Isten elhívására, keresztségedre.

Cselekedeteid nem teljeselek. Nem lehet félig kereszténynek lenni, néha áldozatosnak lenni, máskor lopni. Néha

türelmesnek mutatkozni, máskor gorombának, önzőnek. Nem lehet félig élni. Minden cselekedetemet a szeretetnek kell betöltenie és irányítania.

Térj meg! Csakis a megtérés az út az Atyához. Isten Krisztusban kinyilatkoztatott kegyelmére támaszkodva szeretetéhez igazodni. Az Úr a gyülekezet megújulását akarja, azért írja ezt a levelet.

Ébredjünk, erősítsük egymást, a költővel együtt ilyen hitért könyörögjünk:

„Sziklát repesszen, fény legyen az éjben.

Kétséget, gondot hamuvá emésszen.

Legyen szolgáló és megértő mindig.

Lángja lobogjon egészen a sírig.

A szeretet tetté változtassa

a lelket bennem, s másokban is tartsa.

Tanítson várni s másokkal örülni,

szelíden, némán, imádkozva tűrni.

Borúban is ihlesse éneket:

Ilyen hitet adj, Uram, énnékem!”

(Ürögdi Ferenc: *Könyörgés*)

Ámen.

Az Úrtól jön a szabadítás – legyen áldásod népeden!¹

Zsolt 3,9

LACZI ROLAND

Vannak az életünkben olyan dolgok, amelyeken egész egyszerűen megakad a szemünk, amikor szembejönnek velünk, amikor találkozunk velük. Mondhatnám úgy is, hogy ekkor valami megragad minket, mint annak idején Jézus a viharban Pétert. Talán mindannyiunknak van ilyen élménye. Én így voltam a feleségemmel annak idején. Most nem róla szeretnék beszélni, bár nagyon szeretem őt, és nagyon sokat segít nekem abban, hogy a hivatásomat gyakorolhassam. De ilyen élményben volt részem akkor is, amikor életemben először – még egy éve sincs – átautóztam Szarvason, és megláttam ezt a gyönyörű templomot. Akkor még legmerészebb álmaimban sem gondoltam volna, hogy egyszer ezen a szószéken állok majd.

És ez a megragadottságérzés kerített hatalmába, amikor rábukkantam erre a zoltárversre. „Az Úrtól jön a szabadítás. Legyen áldásod népeden!” Ezért írtuk rá a meghívóra,

és így lett ennek az ígehirdetésnek az alapigéje. Amikor elolvastam, rögtön megfogott, és nem engedett el.

Ha most először az idő szemszögéből nézzük, akkor két nagyon fontos üzenete van ennek a két rövid mondatnak. Kettő, hiszen a múlttól egész egyszerűen nem beszél, csak a jelen és a jövő fontos most a számára. A jelen idő, amelyben elhangzik egy kijelentő mondat, amely nagyon biztató a számunkra: *az Úrtól jön a szabadítás*, csak ő emelhet fel bennünket, senki más. És a jövő idő, ahol megszületik és megvalósul az ígélet, az Isten áldása.

Hadd beszéljek most arról, hogy mit jelent Istennek ez az ígéje nekem: *az Úrtól jön a szabadítás*. Az Úr szabadít meg bennünket, és nem emberek! Igazi örömhír ez mindannyiunknak. Ő készíti el számunkra az alkalmas időt, ő teremti meg a megfelelő körülményeket, és ő az, aki munkálja bennünk az akarást ahhoz, hogy megszabaduljunk az életünket uraló rossztól. A szarvas-újtemplomi evangélikus gyülekezet életében, úgy tűnik, eljött az alkalmas idő, és adottak a körülmények ahhoz, hogy új növekedési pályára álljunk.

¹ Ígehirdetés lelkésziktatási istentiszteleten a szarvasi Újtemplomban 2010. aug. 29-én.

De mi a helyzet a harmadik dologgal, a bennünk lévő akarással? Afelől nem lehet kétségünk, hogy az Úr oda teszi a maga részét, sőt alkalmakat is teremt arra, hogy munkálkodjon minden egyes gyülekezeti tag szívében és a gyülekezet közösségében is. Nem olyan régen vagyok itt Szarvason, de annyit már láttam és tapasztaltam, kedves gyülekezet, hogy megvan bennetek a szándék és az akarat. A nagy kérdés az, hogy tudunk-e élni az Isten által felkínált lehetőséggel. Mert ő minden gyermekének megadja az esélyt. Ezért folyamatosan tanít minket. Tanít előre nézni. Megtanít minket arra, hogy jó célokat keressünk az életben, és tanít arra is, hogy e célok mellett kitartsunk. Megtanít minket, hogy ne adjuk fel akkor sem, amikor nehézségeink adódnak.

Én hiszek abban, hogy nagyon értékes munkát végzünk. Azon dolgozunk, hogy a gyülekezet valódi, Istenben bízó, Jézus Krisztuson tájékozódó közösséggé váljon. Ahol mindenki megtalálja a helyét, a kicsi és a nagy, a fiatal és az idős, a szótlán és a sok beszédű, a halk szavú és a nagyhangú egyformán. Mert a mindenható Isten előtt ezek a különbségek eltűnnek, semmivé válnak, és jelentőségüket veszítik. Persze nekünk ezen a földön járva számolnunk kell a sokszínűséggel, de nem szabad, hogy az szétválasszon minket.

Tizenhat évvel ezelőtt jártam az Amerikai Egyesült Államokban, ahol egy evangélikus gyerektáborban voltam segítőt. Ott minden áldott nap ezzel figyelmeztettük egymást: „Mutass példát!” Mutass példát abban, hogy tudod, kihez tartozol, ki a te igazi Urad! Mutass példát abban, hogy szeretettel tudsz gondolni embertársadra, és szeretettel tudsz beszélni is róla! Mutass példát abban, hogy a véleménykülönbségeket, a nézeteltéréseket, a konfliktusokat a Jézustól tanultak szerint rendezed el. Akkor egy életre belém vésődött ez: „Mutass példát!” Mert engem akkor sokszor kellett, és ma is kell figyelmeztetni.

Én hiszek abban, hogy nagyon értékes gyermekei vagyunk mennyei Atyánknak, akik mindannyian a saját képességeinkkel tudunk hozzájárulni a közös üggyhez. Nagy kihívások állnak előttünk. Olyan feladatokat kell megoldanunk – együtt, közösen! –, amelyek komoly erőfeszítést igényelnek, de teljesíthetőek. Természetesen akkor van a legnagyobb esélyünk a „sikerre”, arra, hogy lássuk közös

erőfeszítésünk gyümölcseit, ha a sajátunknak érezzük a feladatot, a munkát. És mindezekért az ígéret szerint Istentől kapjuk az elismerést és a jutalmat.

És végül hiszek abban, hogy nagyon értékesek vagyunk együtt mint szarvas-újtemplomi evangélikus gyülekezet. De hogy ez láthatóvá is váljon a számunkra, úgy kell élnünk a mindennapjainkat, mint akik érezzük és tudjuk, hogy egy értékes közösségnek vagyunk a tagjai. Ezért kell a közös dolgainkban is együtt gondolkodnunk, és együtt, egy szívvel dolgoznunk azokon.

És mi az, amit mi sokszor elfelejtünk, de Isten újra és újra figyelmeztet minket rá? Arra nevel, hogy az ő ígéretei nem vesznek el. Arra tanít, hogy bátran rábízhatom magam. Emlékeztet arra, hogy kihez tartozom, hogy ki vezet a lépteimet. Terheket cipelünk, emberi sorsokat, sokszor a saját nyomorúságainkat. Nyomja a vállunkat a súly. De azt is el tudjuk mondani, hogy az Isten mellénk lép, és néhanapján megigazítja ezt a súlyt. Mint a gondos szülő a kisiskolás gyerek vállán a félrebillent iskolatáskát. Nem elveszi tőle, hanem megigazítja, hogy tovább tudjon menni. És akkor a gyerek megtanulja, hogy a súly is része az életnek.

„Az Úrtól jön a szabadítás. Legyen áldásod népeden!” Végül hadd olvassak fel egy áldást Varga Gyöngyi Áldáskönyvéből.

Ez a mai nap

- a nagy lehetőségeké – mert tágas térre állította Isten lábadat.
- a megvalósult álmoké – mert vele még a falakon is átugorhatsz.
- a kapaszkodás biztonságáé – mert ő erősen fogja kezedet.
- az igazi találkozásoké – mert szeretetével jön feléd Istened.
- a munka örömeé – mert kezded munkáját ő teszi maradandóvá.
- az otthonlét békességéé – mert megláthatod Isten jóságát az élők földjén.
- Ez a mai nap Isten áldásával teljes. Neked adatik, hogy áldássá légy.

Ámen.

Tíz hónap¹

Ez 34,30

LÁZÁRNÉ TÓTH SZILVIA

„Akkor megtudják, hogy én, az Úr, az ő Isteniük, velük vagyok, és hogy ők, Izrael háza, az én népem – így szól az Úr.”

Isten népe: emberi arcok, szemek, kezek. Gyermek, ifjak, felnőttek, idősek.

A kisgyermek: az élet csodája, az ajándék, a féltelen életerő és az oltalomra szoruló gyengeség egyszerre.

A tinédzser: a kereső, az étellel küszködő, a nagy kérdések szorításában levegőért kapkodó és a hívogató közösségek utáni vágy embere.

A felnőtt: a munka, a család, az állandó küzdelem a felszínen maradásért.

De ki miért küzd? És egyáltalán ki teszi fel magának ezt a kérdést? Van-e idő a felelősségre? Van-e lehetőség a felébredésre?

Az idős ember elhatározta, hogy nyugdíjas korában majd elolvassa az összes könyvét, de nem megy! Mert a betűk már összefolynak a szeme előtt, és mert már nem a

befogadás, hanem az elmondás ideje zajlik számára. Mit is ért az életem? Mivé lettem? Megöregedtem.

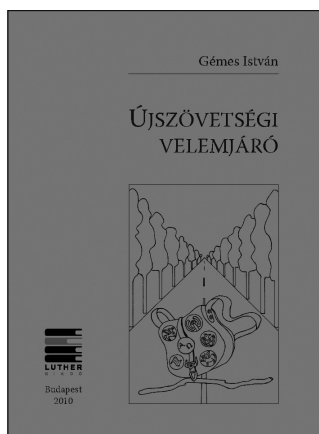
Isten népe: emberi arcok, szemek, kezek. Gyermek, ifjak, felnőttek, idősek. Tíz hónapra hozzájuk küldetünk! Kik lesznek ők? Milyenek ők? Mire van szükségük? És nekünk mire van szükségünk?

Eljutottunk idáig, ez is eljött. Mióta vártunk erre, vagy mióta tartottunk tőle? Ki ismeri igazán az érzéseinket? Ki ismeri a félelmeinket? Ki ismeri a jövőt, ezt a tíz hónapot és annak legmélyebb értelmét? Ki ismeri a gyermekeket, ifjakat, felnőtteket, időseket, akikhez megyek? Ki ismeri a mentoromat, aki lelkész és hús-vér ember? Ki ismeri a situációkat, amelyekbe belekerülök? Ki ismer engem, és ki tudja, mennyit bírok, mire vagyok képes?

Isten ismer. Minket, a mentorunkat, a gyermekeket, az ifjakat, az időseket. Az övéi vagyunk és az övéi azok, akikhez megyünk. Isten népe.

Tíz hónap. Embri arcok, szemek, kezek. Ő ismeri mindet, és ő tudja, hová vezet bennünket. És ez elég az élethez, az élet sűrűjéhez. Ámen.

¹ Reggeli áhítat a hatodéves konzultáción 2010. szeptember 7-én.

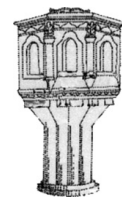
Gémes István: Újszövetségi velemjáró

Luther Kiadó, Budapest, 2010. 112 o.

Könyvünk nem ad közvetlen választ a kérdésre: „Érted is, amit olvasol?” (ApCsel 8,26–40). Ellenben támpontokat kíván adni a 27 újtestamentumi könyv, irat – evangéliumok, levelek, történetírás, látomások leírása – megértéséhez: szól keletkezésük koráról, szellemi háttéréről, szerzőik kilétéről, megírásuk helyéről és idejéről, megőrzésük és hagyományozásuk történetéről.

A Szentírás, így az Újtestamentum könyvei sem nyílnak meg előttünk első olvasásra. De bevezetőseink segíteni akarnak a felmerülő nehézségek feldolgozásában. Magyarul: szeretnénk megkönynyíteni, sőt élményszerűbbé tenni az Újtestamentum olvasását.

Mindez persze merő erőlködés lenne, ha nem számíthatnánk a „minden igazság megjelenítésére” tanító Szentlélek megvilágosító munkájával. Könyvünk használatához is az ő kegyelmes segítségét kérjük!

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti (Reménység) vasárnapja Róm 14,7–12

Igehirdetési előkészítő

Krisztus szolidáris közössége

A Római levél 12,1–15,13 közötti részét főképp Melanchthon óta gyakran foglalja egybe a szakirodalom egyfajta etikai összefoglalásként, parainézisként. Érdekes azonban azt az újabb teológiai gondolatot komolyan venni, hogy ebben a szakaszban Pál a Krisztus-követők társadalomban betöltött új szerepének állapotát írja le, vagyis nem egy elvárásról, hanem egy természetes következményről szól ez a rész. Ennek összefüggésében textusunk legfontosabb gondolata annak a Krisztusban megteremtődő közös identitásnak a kérdése, amely a keresztény ember életének következménye és egyben meghatározója is.

A Római levél az 50-es évek második felében született Korinthusban, és ez a tény nagyban alakíthatja a levél kontextusáról meglévő gondolatainkat. A „doctrinae Christianae compendium” sokkal kevésbé konkrét, a címzett gyülekezet életében aktuális témákat feldolgozó irat, mint inkább Pál következő missziói munkájának, többek között a tervezett hispániai útnak az előkészítése; sokkal inkább megjelennek a levélben azok a hatások, amelyek a szerzőt Korinthusban érthették, mint a római gyülekezetben élők sztenderd problémái. Elsősorban talán a három következő fő hatás mutatható ki a levél egészén: a korinthusi Aphrodité-kultusz erőssége és következményei (például prostitúció), a sztoicizmus erős hatása és az arisztotelészi filozófia egyes gondolatai. Számos kutató ma egybehangzóan emeli ki textusunk összefüggése-

iben is az arisztotelészi etika jellemző összefüggéseit (például az erkölcs rendkívüli hangsúlyozását, amely a legfőbb jónak, az ember boldogságának az alapja).

A tágabb kontextustól a szűkebb felé haladva láthatjuk, hogy a 14. fejezet első 12 verse olyan egységet alkot, amelynek témája elsősorban az ítélet (ítélkezés) és a megítéltetés dialektusával jellemezhető. Ennek a szakasznak a második felében áll textusunk, amely még mindig tovább osztható két részre: a 7–9. versek alkotnak egy szorosabb egységet, illetve a 10–12. versek úgyszintén.

A 7–9. vers közötti szakasz jellemző fordulata az „*akár élünk, akár meghalunk*”, amely elsősorban a teljesség összefüggéseire utal: minden keresztény ember életének döntően meghatározó pontja az, amit csinál – nem egyszerűen önmagával való összefüggésben, hanem az Úrral összefüggésben. Ez alól nincs kivétel vagy felmentő körülmény, mentő szituáció, az élet teljes egészében érvényes. És ennek a helyzetnek a feszítő volta abban áll, hogy az ember bármit tesz is önmaga összefüggésében helyesen, végső soron nem ezen az alapon esik ítélet alá, hanem az Úrral való összefüggésben. Ez utóbbi helyesen egy olyan életet jelent, amelyet rendszerint a „Krisztusban való élet” kifejezéssel jellemezzünk, vagyis egy olyan élet, amelyben az egyén önmagára vonatkoztatott megszokott értékrendje teljes egészében feloldódik a krisztusiban. Ez a gondolat Pálnál többször is előfordul (2Kor 5,15; Gal 2,19–20), és nagyon jellemző. Így tehát „*akár élünk, akár meghalunk*” (vagyis életünk minden fontos pillanata) az Isten jelenlétében történik; bármit teszünk, azt – tudatosan vagy akár közvetve – az Úrhoz tartozóként tesszük. (Itt gondolhatunk a teológia nyelvén oly megszokott szolgál-úr metaforára.) Pálnál az Úrhoz tartozáshoz számtalan igei párhuzamot találunk: Gal 3,29; Róm 8,9; 1Kor 3,23; 6,19–20; 15,23; 2Kor 10,7; Gal 5,24.

Az élet és halál kifejezésekkel Pál végletesen kitérít az élet teret, amelyben az ember elbírálás alá eső részét megjelö-

li. De egyszersmind utal arra is, hogy a Messiás meghalt és él, és uralkodik a holtakon és az élőkön. Jézus az egész világ ura, így mindenkinek felett, felettünk is van uralma, akkor is, amikor ez a hatalom éppen nem direkt formában nyilvánul meg. A megfeszített és feltámadott Messiás az egész világ(mindenség) ura, így bármiféle elválasztó határon (tabu stb.) átvívelően összeköt minket. E rövid szakasz végül a „közösség” kulcsszavával kapcsolódik a következőhöz.

A 10–12. vers szakasza egy könnyen megrajzolható ív végén kap jelentőséget. A fejezet 3. versétől kezdve épül föl a közösség gondolata: Isten minden hívőt magához fogad (3.), őelőtte áll meg mindenki (4.), ő az, aki előtt minden történik (6.), hála neki (6.), akár élünk, akár halunk, őelőtte vagyunk (8–9.). Pál hangsúlyozza, hogy ez az összetartozás az emberi reflexek szerinti ítélettel szemben a közös megítélésre vezet. Itt jelenik meg az az eszkatológiai perspektíva, amely egész textusunk legfontosabb üzenetét hordozza, hogy a Krisztusban megélt élet olyan új élettel váltja fel a régit, amely hétköznapi gyakorlattá teszi az összetartozás megélését. Hiszen valamennyien az Úr színe elé állunk (Ézs 49,18), és az ítélő a feltámadott Krisztus.

Rendkívül érdekes a textusnak az a gondolata, hogy miképpen változnak meg az Ítéletkor az ítélő és a megítélt szerepei. A hétköznapi gyakorlatban, ahol az emberek egymást megítélik, általában a gyenge az, aki az erőssel szemben (magában) rendre ítéletet mond; a gyenge egyetlen eszköze a megítélés, egyébként az erős mindenben legyőzi őt. Pál ezt természetesen helytelen gyakorlatnak mondja, s ezzel szemben mutatja be az Ítélet realitását, ahol Krisztusban ítéltetünk meg. Pál olvasói bizonyosan pontosan értették a deuteró-észaiási összefüggést is (ahol a Szolga miatt igazságos az Isten), és a Krisztus kereszthalálában és feltámadásában megmutatkozó gyengeség-erősség fordulatát. Emiatt is érdemes textusunk mellé odaállítani a Filippi levél 2. fejezetének Krisztus-himnuszát.

Végős soron tehát textusunk, bár könnyen kínál fel egy moralizáló igehirdetést, mégsem erről szól; nem a helytelen cselekedetek elítéléséről, például csalásról és hasonló dolgokról, hanem (a 13. fejezet elején leírtakkal összefüggésben) arról, hogy attól a pillanattól kezdve, hogy valaki a krisztusi közösség tagja lett, már nem cselekedhet úgy, mint egy önálló, független ember, csakis a közösség összefüggésében. És ez az életváltozás esik ítélet alá, nem az egyes cselekedetek.

Vázlat

1. Az Ószövetség hitvallása a világ teremtéséről fontos tudnivalókat közöl: Isten a világot jónak teremtette, Isten a világot az ember gondjaira bízta. Ha most szétnézünk a világban, és azt nem látjuk jónak, akkor az a saját felelősségünket veti fel. Most elsősorban nem a természet pusztulására kell gondolnunk, hanem az emberi életminőség,

kapcsolatok pusztulására, a világ ilyen értelmű jóságának a hiányára.

2. Ha a teremtéstörténet ilyen összefüggésben a felelősségről szól, nem áltathatjuk magunkat azzal, hogy az üdvtörténetből hiányzik az ember felelősségének a hangsúlya. És – nem átlépve a nagyon fontos reformációi üzenetet (*sola gratia*) – Pál arra hívja fel a figyelmet, ami a Krisztushoz tartozás alapja: összetartozunk, és ez az összetartozás is felelősséget ró ránk.

3. Meg kell találnunk azokat a pontokat, amelyek az egymáshoz tartozást számunkra felerősítik. És meg kell találnunk azokat a pontokat is, amelyek az egymáshoz tartozást bennünk ellehetetlenítik. Krisztusban nincs olyan különbség, amely számunkra észrevehető. Sőt a krisztusi szeretet tana az ellenség szeretetét is magában foglalja. Ha mi nem vagyunk képesek szeretettel és szolidárisan a másik emberhez (nemcsak a hozzánk közel állókhoz, bárkihez) fordulni, akkor észrevehetően leszünk mi magunk is Isten jónak teremtett világának az elrontói.

4. Mégsem az a döntő, vajon mennyire vagyunk képesek magunkon erőt venni, sőt. A Krisztushoz tartozás önmaga kínál egy olyan életminőség-változást, amely magában foglalja az egymásért élest. A feladatunk tehát az, hogy Isten erejét kérjük minderre, illetve, hogy semmiképp ne legyünk magunk az akadályai Isten erejének elfogadásában. Nyíljunk meg arra, hogy kivétel nélkül minden ember felé szeretettel tudjunk fordulni. Ebben éljük meg az összetartozást, a Krisztusban való életet.

5. Reménység vasárnapján aligha szólhatna más ennél nagyobb reménységet keltve, minthogy ebben esünk ítélet alá.

PELIKÁN ANDRÁS

Felhasznált irodalom

- ESLER, Philip E. 2003. Social Identity, the Virtues, and the Good Life. A New Approach to Romans 12:1–15:13. *Biblical Theology Bulletin. A Journal of Bible and Theology*, 33. 51–63. o.
- HORRELL, David G. 2002. Solidarity and Difference. Pauline Morality in Romans. *Studies in Christian Ethics*, 15. 60–78. o.
- WRIGHT, N. Thomas 2002. The Letter to the Romans. In: Leander E. Keck (szerk.): *New Interpreter's Bible Commentary*. Abingdon Press, Nashville.

Tallózó

„Mindenekelőtt az lep meg, hogy az apostol mennyire gyöngéd és megértő a gyengékkal szemben. (...) Alapelve az, hogy akár radikális, akár óvatos, mérsékelt az állásfoglalás, *hitből, Krisztusért történjék.*” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„A szeretet jelenti a szabályt a szabadsággal való élés tekintetében, amennyiben *valóban* szabadságról van szó, nem pedig a semmibe vevés kötöttségéről.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

„A hit minden cselekedetünkkel Isten szolgálatába állít, azért nem élhetünk „önmagunknak”, azaz a saját javunkra, saját kívánságaink szerint. A keresztyén élet mindig közösségi élet.” (Karner Károly: *A Római levél*. Keresztyén Igazság)

„A hívők véleménye különbözhet abban, hogy az Úr egyénileg mit kíván tőlük bizonyos dolgokban, de a döntő elv minden esetben és minden helyzetben az, hogy Krisztus az Úr.” (W. E. Vine: *A Rómaiakhoz írt levél*. Evangéliumi Kiadó)

„...olyan Urunk van, kinek kezébe adott az Atya égenföldön minden hatalmat. Ki merne vagy tudna hát ártani nekünk?! Az ördög dühönghet, de hogy Urunk kezéből minket kitépjen, arról ugyan letehet.” (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

„...ez a helyzet nem ismétlődik a keresztyén gyülekezetben? (...) Oh, csak a vitatárgyak változnak és a nevek mások. (...) Mindebből látjuk, hogy az ún. közömbös dolgok se közömbösek valójában erkölcsi életünk tekintetében!” (Scholz László: *Az evangélium Pál szerint*. Evangélikus Teológiai Akadémia – Teológiai Irodalmi Egyesület)

„Az erősek, a szabadok a kötöttségek közt élők maró gúnyral csúfolják nyápicoknak, zöldségfalóknak, bogymajszolóknak. Az erőtlenek a maguk részéről éppily neves indulattal vetették az erősek szemére, hogy húszabálók, bort vedelők, nem tudnak uralkodni magukon, és megvetik a törvényt. Mindkét fél ugyanabba a hibába esik: csak a maga álláspontját tartja helyesnek, a hit mértékéhez igazodónak és bibliaszertűnek. (...) Pál ezenközben nem moralizáló, hanem szigorúan *teológiai* módon érvel, mindent Istenre vonatkoztatva. (...) Nem arra kell válaszolnom, hogy mit hittek, és hogyan éltek *mások*, hanem azért kell felelősséget vállalnom, hogy *én hogyan viseltettem irányukban*.” (Martin Hubacher: *Az igaz ember hitből él. 36 igehirdetés a Római levél alapján*. Lux)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

(akár élünk, akár meghalunk, az Úr éi vagyunk)

Robert Merle: *A sziget*

Ez az összefoglalt történet a könyv legvégén található. A valóban bajban levő emberek nem törődnek apró sérelmeikkel, egymásba kapaszkodnak.

A fellázadt hajósok egy szigeten találnak menedéket. Egy idő után az angolok és a bennszülöttek egymás ellen fordulnak.

Tetahiti, a tahiti bennszülöttek vezetője, kegyelemből csak számúzi volt barátját, Purcellt, az angolt. Ő hajót épít. Már éppen elkészül vele, amikor a törzsfőnök úgy dönt, hogy vele együtt próbálja ki a tengeren, valójában félti. Ha-

talmas vihar támad. A két férfi vállvetve küzd az elemekkel. A legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy elveszítik a szigetet a sötétben, és soha többé nem találják meg.

Éheznek, halálosan fáradtak, majd' megfagynak, és nagyon félnek.

Aztán egyszer csak megpillantanak egy halványan fénylő pontot. A sziget asszonyai hatalmas tüzet raktak, hogy ők vissza tudjanak térni. Valahogy partot érnek, de a ködben újra elszakadnak egymástól. Kétségbeesett keresgélés után találkoznak újra, a bennszülött és az angol, a két volt barát, aki ellenséggé lett, a két ellenség, aki testvérré lett. Végül egymásra lelnek a szigeten: – Ó, Adamo, csakhogy megtaláltalak!

(te miért ítéled el testvéredet? ... Hiszen mindnyájan oda fogunk állni Isten ítélőszéke elé)

Dino Buzzati: *Bosszú*

Messze járt, külföldön, ott kapta a három táviratot. Felbontotta az elsőt: porig rombolták a házat. Felbontotta a másodikat: megölték a feleségét. Felbontotta a harmadikat: lemészárolták a gyermekeit. Elvágódott. Lassan föltápáskodott. Elindult egy garas nélkül, gyalog. Szaporábbra fogta a lépteit. Egyre vadabbul taposta a kerékpárpedált. 180 és 190 között ingadozott a kilométeróra mutatója. A páncélos hadsereg ezernyi tankjának dübörgése szétáradt a síkságon, betöltötte a völgyeket. Ama verőfényes napon éjszakai sötétség borult a virágos mezőre: halállal terhes sugárhajtású repülőgépfloktól. Láta az ellenséget odalent. Megállt a biciklivel, lerakta az egyik lábát, megtörölte izzadt homlokát. Egy árnyékot adó fa, egy daloló madár. Leült az útszélre, fáradt lábát pihentetni. Nézte maga körül s szántóföldeket, az erdőt, a mezőt, a hegyeket, a titokzatos hegyeket. Bosszú? Milyen értelmetlen, milyen hiábavaló.

VERS

Pilinszky János: *Halak a hálóban*

Csillaghálóban hanyódnak
partravont halak,
szánk a semmiségbe tátog,
száraz úrt harap.
Suttogón hiába hív az
elveszett elem,
szűrő kövek, kavicsok közt
fuldokolva kell
egymás ellen élnünk-halunk!
Szívünk megreteg.
Vergődésünk testvérünket
sebzi, fojtja meg.
Egymást túlkiáltó szónkra
visszhang sem felel;

öldökölnünk és csatáznunk
nincs miért, de kell.
Bűnhődünk, de bűnhődésünk
mégse büntetés,
nem válthat ki poklainkból
semmi szenvedés.
Roppant hálóban hányódunk
s éjjélkor talán
étek leszünk egy hatalmas
halász asztalán.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A mai kor szlogenje – élj magadnak, magaddal törődj! Pál éppen ennek az ellenkezőjét hirdeti: élj Jézusnak! Erről nem úgy beszél, mint választási lehetőségről, hanem mint tényről. Neki élünk, halunk, mert ő a gazdánk, övéi vagyunk. Ez hiányzik a mai ember gondolkodásából. Legtöbben úgy vélik: a magamé vagyok, azt csinálok magammal, az életemmel, amit akarok. Életünket a Krisztussal való összekapcsolódás függvényében kell vizsgálni. Nem a magam ura vagyok, mert ő megvásárolt kereszthalálával, feltámadásával, szeretetével. De nem is ítélkezhetem ezért mások fölött sem, mert a másik is Krisztus tulajdona, és neki tartozik elszámolással.

Ez az Ige biztat – Krisztusé vagyok életemben, halálomban, nem a semmi ágán lógok. Felelőssé tesz – ő a gazdám, neki tartozom elszámolással, ő ad megbízatást, ő segíti a megvalósulást. Figyelmeztet – ne ítélkezzem, ne avatkozak bele a másik életébe, hagyjam őt Krisztusra.

Pálnak egész életét, minden napját, percét, érzületét átjárták ezek a gondolatok, ez a meggyőződés, ez a bizalom. Mi olyan távol érezzük magunkat tőle és ettől a „mindenben, mindenkor Krisztushoz tartozom” tudatú élettől. Bárcsak minket is jobban átjárna a Krisztushoz tartozás tudata!

Szentháromság ünnepe után utolsó (Örök élet) vasárnapja Jel 21,6–7

Igehirdetési előkészítő

Exegézis versről versre – Apokalipszis most

„Egy író jött a kolostorba, hogy könyvet írjon a Mesterről.
– Az emberek azt mondják, hogy te zseni vagy. Igaz ez? – kérdezte.

– Minden bizonnyal – mondta a Mester nem éppen szerényen.

– S mitől lesz valaki zseni?

– A felismerőképességétől.

– Mit ismer fel?

– A lepkét a hernyóban, a sast a tojásban, a szentet az önző emberben” (DE MELLO 2005, 216. o.).

Megtörtént az új teremtés! – ezzel a bejelentéssel kezdődik az örök élet vasárnapjára kijelölt textus.

Az exegéták arra hívják fel a figyelmet, hogy az egész Jelenések könyvében itt, ezekben a mondatokban szólal meg „az első és utolsó alkalommal” (KARNER 1990, 206. o., vö. SCHLATTER 1995, 327. o.) maga Isten. Az előzőekben angyalokat, mennyei hangokat vagy magát Jézust hallotta szólani János. A „királyi széken ülő” (5. v.) Isten csak néhány mondat erejéig töri meg hallgatása fenséges csendjét. János apostol mesteri dramaturgiai képességét mutatja, hogy ez az isteni megszólalás az új ég és új föld megteremtésének aktusába ágyazódik. „Íme, újjáteremtek mindent” – jelenti be az 5. versben Isten a szándékát, hogy azt a következő pillanatban valósággá is tegye: „Megtörtént!” Amit kimondott, elgondolt, megígért, az abban a pillanatban valósággá vált. Megtörtént. Nincs majd egyszer, nincs ha és nincs később. Csak a most létezik az ő számára. Ebben a mostban Istennek benne van az, ami az embernek még csak (távoli, elképzelhetetlen?) jövőendő. Hernyók, tojások, önző emberek – itt. Megtörtént az új teremtés: lepkék, sasok, szentek Isten szemében – most. Ő már most látja a végkifejletet is. Ilyen Isten utolérhetetlen zsenialitása... Könyvet kellene írni róla. De legalább egy jó prédikációt, amelyben vakok, depressziósok, túlterheltek, idegesek egy pillanatra a trón közelében láthatnák magukat Isten szemével.

Az örök élet vasárnapjára kijelölt textus az *apokalipszis* részlete. Így maga is apokalipszis, leleplezés, a titok felfedése. Persze nem úgy, ahogyan bulvárlapok szellőztetnek meg lényegtelen titkokat. A János-féle apokalipszis úgy lebenteli fel a fátylat, hogy a titok nagysága közben nő. Feltáruul egy titok, és feltűnik mögötte egy még nagyobb. Így van ez az „Én vagyok az alfa és az ómega” kijelentéssel is.

A világ teremtését az Ige, a Logosz végezte (Jn 1,1–18). Az az isteni szó, amely képes szétválasztani (világosságot és sötétséget, szárazföldet és tengert), és élettel benépesíteni a kozmoszá rendezett káoszt. A jánosi apokalipszisben ennek az isteni Szónak új, mélyebb összetevői tárulnak fel: a Logosz összetevői az alfa és az ómega. Az „új eget és új földet” (Jel 21,1) az alfában és ómegában megjelenő Logosz teremti. A világot teremtő Logosz az új teremtéskor legkisebb atomjaiban, a betűkben mutatkozik meg. A logosz, a teremtő erő az alfától az ómegáig terjedő atomi részekből áll. Lehullt egy lepel, s mögötte még nagyobb titok rejtőzik. Ilyen a jánosi apokalipszis. „Kezdetben volt az Ige” (Jn 1,1) az idők teljességében pedig az alfa és az ómega.

Érdekes lenne az alfáról és ómegáról szóló formulát mé-

lyebben is összevetni Jézus „én vagyok”-mondásaival. Az alfa és ómega megjelölés ugyanis nemcsak Isten, hanem Jézus ajkáról is elhangzik önmagára alkalmazva a Jelenések könyvében (22,13). Az alfa és ómega kijelentés annyiban hasonlít a többi *ego eimi*-formulához, hogy Jézus és Isten ezekben is az élet nélkülözhetetlen dologaihoz kapcsolja önmagát. Az *én vagyok*-kijelentések meghatározó szóképe (például kenyér, víz) „mindenkor Jézus ajándékát – és ez végül is önmaga – jelzi[k] képszerűen azzal, amiből az ember elemi módon él” (GOPPELT 1992, 248. o.). Az étel, ital elemeit ebből a szempontból jól kiegészíti a hangadás, a megszólalás, a beszéd elemi emberi igénye. „*Én vagyok az alfa és az ómega.*” A gondolat, amely megfogant benne, akár kimondjátok, akár nem. A hang, ami elhagyja a torkotokat, és kijön a szátokon. Alfa és ómega: a hazugságot az igazságtól szétválasztó, a tiszta, építő, éltető beszéd. „*Én vagyok az alfa és az ómega.*” Benne vagyok a gondolatokban és a beszédekben, minden fecsegés, locsogás alján is az alfa és ómega atomjaiban.

Az örök élet vasárnapjára kijelölt textus az *élet vizének forrását* ígéri. Apokalipszis most. Azaz az élet vize a miénk most. Isten egyszer s mindenkorra az élethez köti magát, legyen ez az élet szürke, változatos, nehéz, küzdelmes, keserű, színes vagy tartalmas. Isten az élethez köti magát. Ővé az élet vizének forrása. Furcsa módon az élet sűrűjében mélyen bent lévők gyakran érezhetik úgy, hogy az egyház sokszor saját apokalipszisével van elfoglalva. Teológiai „látomásokkal”, amelyeket itt a földön csak néhányan értenek. Szólamokkal, amelyek az életet élőknél keveset mondanak. Az élet pedig valahogy eltávolodik, messzebbre kerül. Az élet vizének forrása Istennél van. Ahol Isten van, ott van az élet. Ahol élet van, ott van Isten? Az apokaliptikus kép mindenesetre azt sugallja: aki Istennel töltkezik meg, az megtelik élettel. Talán életkedvvel, talán az élet mélyebb és tartalmasabb ismeretével, talán gyógyulással. De itt és most, nem pedig egy távoli, seholsincs világban. Az élet vizének forrása itt fakad e földi élet mélyén. Apokalipszis most – „*Mert az Isten országa közöttetek van!*” (Lk 17,21)

Meditáció visszafelé – Csak játszani jöttünk a földre

„*Aki győz, örökölni fogja mindezt, és Istene leszek annak, az pedig fiam lesz*” (7. v.) – ezzel az ígérettel fejeződik be az örök élet vasárnapjára kijelölt textus. A fiúság ígéretével, ami itt kezdődik. Sorolni lehetne az igehelyeket ezzel kapcsolatban: „*Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak nevezetnek.*” (Mt 5,9) „*Akiket pedig Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai.*” (Róm 8,14) „*Lássátok meg, milyen nagy szeretetet tanúsított irántunk az Atya: Isten gyermekeinek neveznek minket, és azok is vagyunk.*” (1Jn 3,1) A fiak, a gyermekek legalapvetőbb tulajdonsága a szüntelen, önfelelt játék.

Deák Bill Gyula éneklő egyik dalában: „*Mi csak játszani jöttünk a földre, mi csak játszani jöttünk a földre...*” Szép küldetés: nem ölni, nem veszekedni, nem gyűlölködni vagy háborúzni. Csak játszani jöttünk a földre – tisztán, önfelelten, mint a gyerekek. Felfedezve mindenben a szépet. Mi csak játszani jöttünk a földre. Isten gyermekeinek szép játékát játszani. Játszani ezzel a világgal: kigúnyolni a felszínességét, templomokat építeni a romjaiból. Isten fiai játszani jöttek erre a földre. Szent és komoly játékot játszanak: építenek egy új világot, megvalósítják, amit Isten kigondolt. Azt játsszák, milyen lehetne a világ szeretetben. A felnőttek, akik kinőttek a gyermekorból, ezt már nem tudják. Elfelejtették. Isten fiainak kell játszaniuk a szemük előtt, hátha kedvet kapnak mások is. És leteszik a kardot meg a fegyvert. Mi csak játszani jöttünk a földre...

És Isten fiai ezzel a szent játékkal győzik le a világot, és lesz az olyan, amilyennek a Teremtő álmodta. Nem nagy teljesítmény ez. Játék. Ajándékba kapott kortyokkal, az élet vizének forrásából. Mert játék közben megszomjazik az ember. Főleg, ha az étellel játszik. Akkor az életre lesz szomjas. Az Atya pedig nyújtja az élet vizének forrását – ingyen, ajándékba.

A játék pedig folytatódik: az ígével. Az alfával és az ómegával. És Isten fiainak újra lesz bátorsága kipróbálni, hogy valami újat alkossanak a régiből. Mindazt, amit az alfa és az ómega átfog, újra és újra összeillesztheti, összepróbálja máshogy. Mert minden nap más, és a játék minden napon más. Vannak szabályok, de a megszólaló ige alfából és ómegából mindig más lesz. Isten fiai játszani jöttek a földre.

Amikor pedig az Atya rájuk néz, azt mondja: Megtörtént! Elkészült az új teremtés.

PERCZE SÁNDOR

Felhasznált irodalom

- DE MELLO, Anthony 2005. *A csend szava. Egy perc bölcsesség.* Kecskemét.
 GOPPELT, Leonhard 1992. *Az Újszövetség teológiája.* 2. köt. Budapest.
 KARNER Károly 1990. *Apokalipszis. Fordítás és magyarázat.* Budapest.
 SCHLATTER, Adolf 1995. *Die Briefe und die Offenbarung des Johannes. Ausgelegt für Bibelleser.* Stuttgart. [= uő: *Erläuterungen zum Neuen Testament.* 10. köt. ctb 49.]

Tallózó

(A kijelölt perikópa helyett az 5–8. verseket tekintem textusnak a tallózó összeállításában.)

„Ennek a vasárnapnak elengedhetetlenül fontos a mondanivalója arról az örömről, amely osztályrészül jut a hívőknek. (...) 21,5! Az egész Jelenések könyvében egyetlen egyszer – itt! – szólal meg maga az Úr! Hát létezhet, hogy ennek az egyszerű megszólalásnak elejét »lecsípjük«?! (...) János nem

a magáét mondja, nem a saját szavaival közöl isteni ihletésű üzenetet, hanem tolmácsol, az Úr szavát hirdeti »be-tűhíven!« (...) »ezt mondja az Úr«. Ha valamire, hát akkor erre ráépülhet a gyülekezet reménysége. (...) Harmadszor: »Megtörtént!« (6a) – már bevégeződött a küzdelem. Valóság az, amit földön harcoló népe reménységben hordoz. Istennek már »múlt idő« (= perfectum) az, ami gyülekezete számára még csak »jövő időben« fogalmazható meg. (...) »írd meg!« (5b). Add tovább! Isten kijelentése közkinccs; nem magánhasználatra adatik. (...) *gegonan* = perfectum, amely már nyelvtani alakjával is hirdeti, hogy a megismételhetetlen múltbeli történés folyamatosan hat, érvényes minden időben.» (id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

»Íme, mindent újjá teszek!« Ez a jövő. Olyan ige ez, mint a Biblia első lapján: »Legyen világosság!« Mert rögtön utána ez jó: »Meglett!« – azaz: »És lőn világosság.« És felfakad az élet vize, mint az oázis a sivatagban. Vegytek, ingyen!» (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

»Én vagyok az Alfa és az Omega«, (...) különösképpen is utal arra, hogy ő tartja kezében az emberiség történetének és az egész teremtett világnak a végkifejletét. (...) A bűnöknek és gonoszágoknak ilyen katalógusszerű felsorolása az Újszövetségben egyebütt is előfordul (...) Az itteni felsorolás annyiban tér el az említettektől, hogy elsősorban azokra a vétkekre utal, amelyeket keresztények a Krisztushoz való hűség megtagadásával, illetve az attól való eltántorodással követnek el.» (Kárner Károly: *Apokalipszis*. Evangélikus Sajtóosztály)

„...az új teremtés azt is jelenti, hogy ezt a végleges ott-hont nem az ember alakítja ki magának, hanem Isten ajándéka lesz.» (Gál Ferenc: *A Jelenések könyve*. Agapé)

Illusztrációk

VERS

(*Én adok majd a szomjazónak az élet vizének forrásából ingyen*)

Pilinszky János: *Mielőtt*

A jövőről nem sokat tudok,
de a végítéletet magam előtt látom.
Az a nap, az az óra
mezítelenségünk fölmagasztalása lesz.
A sokaságban senki se keresi egymást.
Az Atya, mint egy szállát
visszaveszi a keresztet,
s az angyalok, a mennyek állatai
fölkötnék a világ utolsó lapját.
Akkor azt mondjuk: szeretlek. Azt mondjuk:
nagyon szeretlek. S a hirtelen támadt tülekedésben

sírásunk megegyeszer fölszabadítja a tengert,
mielőtt asztalhoz ülnénk.

TÖRTÉNET

Edgar Allan Poe: *A kút és az inga* (összefoglalás)

Példánk a segítségre kitért ember saját megmentésére irányuló próbálkozása. A szabadulás azonban kívülről érkezik.

Hősünk az inkvizíció börtönében szörnyű szenvedéseket áll ki. Reménytelensége kétségbeesett reménnyé változik. A sötétben megpróbálja felmérni a helyzetét. A plafonról hatalmas inga közelít hozzá, amely egy pallosban végződik. A cella közepén mélységes mély kút áll, maga a pokol. Lassan a falak is kezdenek összezáródni, semmi nem menti meg az aláhullástól. Az utolsó pillanatban kéz nyúl felé.

<http://olvasokucko.tvn.hu/main.php?do=olvaso-konyv=12>

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az jutott eszembe erről az ígéről, hogy ha csak egy percem volna hitünk összefoglalására, akkor lehet, hogy ezt az igeszakaszt választanám.

A textushoz hozzátartozik az ötödik vers is. De érdemes az egész fejezetet elolvasni. Új ég és új föld. Nem lehet elképzelni, mert nem egy mostanihoz hasonló másik, hanem egészen más. Az új Jeruzsálem menyasszony képében kerül bemutatásra, részletes ábrázolással. Tizenkét alapkö = tizenkét apostol, a tizenkettes szám Isten népét jelenti. A drága anyagokból felépült városban nincs templom, mert az Isten és a Bárány ott lakik a városban.

Ide nem jutnak be a tisztátalan bűnös lelkek – emberek. Isten azt ígéri, hogy mindent újjáteremt, ő az alfa és az ómega.

Hangsúlyos szavak: ingyen, örökség. A hitetlenek csak az első halálról tudnak, a másodikat (a kárhozatot) nem hiszik. Az utolsó idők jeleit már látjuk. Az élő vízről Jézus is beszélt a samáriai asszonynak. Megtörtént – elvégeztett (ez az alap).

Isten azt mondja ebben az igében: »Megtörtént!« És bár ezt csak János látomásából halljuk, számunkra ez mégis nagy reménység és nagy biztatás. Hiszen Isten szava és cselekedetei mind igazak, és ígéretei mind beteljesülnek. Így hisszük azt, hogy az »új ég és új föld« valóban létrejön, megvalósul, vagyis »megtörténik«.

Minden víz az élet vize, mert víz nélkül nincs földi élet.

Az ígéret a forrásra vonatkozik, ahol mindig a legtisztább a víz. Az élet vize a lelki szomjat is oltja. A víz, amely a vérrel együtt a halott Jézus oldalából folyt ki, az életet szerezte meg nekünk. Ingyen, mi nem fizettünk érte.

A végsőségünkben Isten emelhet ki: örök életre, ha „szom-

jazzuk” igéjét, vágyunk az új szövetségre Krisztus vérében, vagyis röviden: hiszünk.

A hetedik versben Isten nem Jézusról beszél, hanem rólunk. Hiszen hitünkben, ha fogyatékos is ez a hit, mégiscsak tudunk győzelme(ke)t szerezni. Győzelmet mindekelőtt önmagunk: bűneink, kétkedéseink, ember voltunk felett. Jézus Krisztus, Isten Fia által, vele, aki már győzött fent a kereszten.

Nem tudom, hogy a 7. versben a „mindez” mire vonatkozik. Öröklésről akkor beszélünk, ha az örökhagyó meghalt. Itt ez hogyan értendő?

Kik a gyávák, utálatosak, varázslók? Hogyan győzhetünk?

A nyolcadik vers egészen félelmetes szavait olvasva mit tehet az ember? Csak mély megrendüléssel fordulhatunk Istenhez: Atyám, tekints Fiaid áldozatára, és légy irgalommal a bűnösökhöz!

Advent 1. vasárnapja Ézs 55,6–11

Igehirdetési előkészítő

A textus felől

A perikópa hat verse három, egymástól viszonylag jól elkülöníthető egységből áll, két-két versenként.

1. Az első szakasz, a 6–7. vers az Úr keresésére biztat. Jellemző ez a felhívás a prófétai irodalomra. Ézsaiásnál is többször elhangzik. De kik is azok, akikhez ez a felszólítás szól? Ma másokat nevezünk keresőknek, mint a prófétai korban. Ma azokról mondjuk, hogy keresők, akikben van egy bizonyos érdeklődés az istenkérdés iránt, de még csak távolról ismerkedve kóstolgatják a dolgot. A prófétai szóhasználatban az istenkereső ennél többet jelent. Azt, aki résztvevőjévé válik azoknak a kultuszi cselekményeknek, amelyek Isten közelségét és jelenlétét hivatottak megfoghatóvá tenni az ember számára. Az keresi Istent, aki részt vesz a templomi kultuszban, imádságban fordul Istenhez, megtartja a törvényt, és igazságosan cselekszik.

Ma az ilyen emberekről talán inkább azt mondanánk: Istent *megtalált* emberek. A prófétai szóhasználat számol azzal, hogy nincs olyan közelség, amely szükségtelenné tehetné a további igyekezetet, a további közeledést, a további keresést.

Ez a keresés pedig további feladatokat von maga után. Aki komolyan elkezd keresni az Urat, annak *el kell hagynia olyan utakat* , amelyek eddig járt, mind a cselekedetek, mind pedig a gondolkodás terén. Aki erre nem kész, az nyilván még nem gondolja igazán komolyan az istenkeresést.

Ugyanakkor azt is észre kell venni, hogy az Úr *nem tűnik mindig egyformán elérhetőnek* . Mintha nem lenne mindig egyformán közel. És ez nem az emberen múlik csupán. Nem automatikus lehetőség az ember számára, hogy bármikor felkutassa és megtalálhassa, mintegy rejtékből elővezesse az Urat, akiről Deutero-Ézsaiás azt is megvallja, hogy bizony, olykor elrejtőzködő Isten. Ezért fontos ez a szó: *amíg* . Ez ugyanis arra utal, hogy a lehetőség véges, de most még éppen adott. Vannak viszont elmulasztott alkalmak, elszalasztott lehetőségek. Amikor az ember nem használja ki, hogy Isten a közelébe jött. A kereső ebben más, mint a többi ember. Neki nem csak a maga igénye, kíváncsisága, pillanatnyi hangulata a mértéke annak, hogy mennyit foglalalkozik Isten dolgaival. Ő tekintetbe veszi a felkínált lehetőségeket is. A próféta szemében ezek a lehetőségek a kultuszi cselekményekben válnak megragadhatóvá.

A legaktívabb éveiket élő, házat, családot, karriert építő emberek számára ma is ugyanilyen kísértést jelent, hogy felhagyjanak a kereséssel. Csak egy időre persze. Amíg egyesbe jönnek. De időközben a lehetőség könnyen elvesz. Az antenna, a vevő érzéketlenné válik. Érzéketlenné az igazán nagy ajándékra, annak megértésére, mit is jelent az, s milyen felemelő erő rejlik a tényben, hogy *Isten kész megbocsátani* .

2. A második szakasz a 8–9. vers. Az ember alapvető tévedése, hogy a saját gondolatait mint végső igazságokat szemléli. Ezek a gondolatok határozzák meg az ember életútját, a világhoz, a nagy létkérdésekhez való hozzáállását. És mert gondolatai nem az Isten gondolataihoz állnak közel, ezért azután útjai is eltérnek az Isten által jónak ítélt utaktól. Az istenkeresés ebben is változást hozhat. Első hallásra olyan lehangoló benyomást kelthet bennünk a kép: olyan távol van az Isten tőlünk, emberektől, mint az ég a földtől. De nem csak a különbség nagyságát, áthidalhatatlan voltát kívánja hangsúlyossá tenni ez a kép. Nem letörni, elkedvetleníteni kíván azzal, hogy úgysem érhető el számunkra, földiek számára az ég. Hanem arra a minőségi különbségre mutat rá Deutero-Ézsaiás, ami azok közt a tettek és gondolatok között van, amelyeket az ember az Istent keresve, az ő útját, akaratát szem előtt tartva tesz és gondol, szemben a nélküle tett és gondolt dolgokkal.

Ég és föld: Istent keresve vagy teljesen nélküle állni gyászban, próbákban, veszteségekben, döntési helyzetekben.

3. A 10–11. versben az útkeresés és az ég és föld motívumai után egy harmadik kép jelenik meg előttünk: az eső és a hó képe. E kép hivatott bemutatni, hogyan is fejti ki Isten éltető erővel áthatott igéje a hatását.

Ismerjük a víz körforgását. Ahogy a föld alatti vízgyűjtőkből a forrásnál elötör, hogy patakká, folyóvá, majd tengerré váljon, s páráként a levegőbe kerülve a hegyek közt a felhőből újra kicsapódva megöntözze a földet, és kez-

dődjön előlről a körforgás. Eközben elvégzi munkáját: életet, táplál, felüdít. Itt a hasonlítási pont a próféta számára: Isten igéje is életet erővel bír. Ahol a talajra esik, ahol felfogják, befogadják, ott kifejti üdítő, életet újító hatását. Ott Istent hozza közel, és megismerteti az emberrel Isten döntéseit.

Isten igéjének valóságosan teremtő ereje van. Az emberek szavai lehetnek üresek, erőtlenek, ahogy az ember útjai is sokszor hiábavalóak. De Isten szavában mindig erő rejlik. Erő, amely nem attól függ, hogy ki közvetíti, hanem attól, hogy közelség, kapcsolat jöhetett létre Isten és a hallgató között. Egy új dimenzió jelenik meg általa világunkban. Egy új dimenzió, amely soha nem látott távlatokat nyit ott, ahol addig átláthatatlan, átjárhatatlan akadályok tornyosultak.

Az igehirdetés felé

Jó dolog lehet a megelégedés. Nagy dolog, ha az ember ki tudja mondani: nem vagyok elégedetlen, tudok örülni annak, ami van.

De anélkül, hogy ezt meghazudtolnánk, azt is észre kell vennünk, hogy a megelégedés veszélyessé is válhat, amennyiben háttérben a lustaság, a nemtörődomség, a megfáradás, az elfásultság, az elveket feladó beletörődés áll.

Mert vannak helyzetek, amikor vétek kimondani a mások megöly pozitív kijelentést: ennyivel megelégszem. Van helyzetek, amikor ez megfutamodás, meghátrálás, kapituláció, vereség.

Második Ézsaiás egy olyan közösséget szólít meg az imént felolvasott igében, amelynek tagjait éppen ez a veszély fenyegeti. Izrael babiloni száműzetésben élő fiaikhoz szól a próféta, figyelmeztetve őket: ne nyugodjatok bele abba, ami van. Abba, ami körülvesz. Ne mondjátok, hogy ami van, annak így is kell maradnia.

Úgy érzitek, Isten távol van tőletek? Mintha elhagyott volna? Mintha elrejtőzött volna? Úgy érzitek, elhallgatott? Nem szól? Nem segít? – Hibázik, aki mindezek konstataálásával megelégszik. Veletek ne így legyen! – biztatja kortársait a próféta. Ti keressétek az Urat! Keressétek megszólaló igéjében! Keressétek az imádság csendjében! Keressétek a többi Istent kereső közösségében! Mert a kereső talál.

Ne elégedjete meg azzal, hogy utatokat saját érdekeitek és gondolataitok jelöljék ki. Ne elégedjete meg azzal, hogy ösztöneitek és kívánságaitok vezéreljenek. Ne üljete fel annak a gondolatnak, hogy mindez sorsszerűen megváltoztathatatlan!

„Hagyja el útját a bűnös, és gondolatait az álnok ember. Térjen az Úrhoz...” Aki irgalmas és megbocsátó. És kész új útra segíteni. Új utakon vezetni.

Ne elégedjete meg azzal a gondolattal, hogy szol-

gák vagytok. Rabtartó erők, idegen hatalmak szolgálói. S hogy ezen senki és semmi nem változtathat. Mert van, aki újat tud veletek kezdeni. Van, aki új utakat tud számotokra nyitni. Van, aki természetlen életeteket termővé, gyümölcsözővé tudja változtatni. Van, aki a változtatáshoz eszközt ad. Magot annak, aki vetésre vállalkozik. Kenyeret annak, aki erőt kíván gyűjteni. Csak ne elégedjete meg azzal, ami erőtlen, kilátástalan, megfáradt, megszürcült, élettelen. Keressete, változzatek, hozzatek új terméseket!

A fáradt beletörődés a ma emberét is fenyegeti. A világban tapasztalt megannyi nyomorúság láttán könnyen meghátrálunk, mondván: ugyan mit számítok én? Már beletörődtem, hogy a világ ilyen. Megelégszem azzal, ha legalább engem úgy-ahogy megkímél az élet.

Már beletörődtem abba, hogy fogva tartanak. Indulatok, trendek, magukba szippantó harci táborok. Félek, ha változzatek, elbizonytalanodom, magamra maradok.

Már beletörődtem hibáimba. Megszoktam a gépiesen járt, jól ismert utakat, ha tudom is, hogy rossz irányba vezet. Nincs erőm a változtatásra. Nincs bátorságom az új utak kipróbálására.

Már beletörődtem a lelki szürkéségbe, a vitaminhiányos, természetlen, gyümölcsstelen mindennapokba. Félek, a keresés fáradsággal jár.

Ez a beletörődés nem az az örömteli megelégedés. Nem az a megelégedés, amelyet Isten szán az övéinek. Ha valaki ezen az úton jár, meg kell állni, és el kell hagyni azt! Újat keresve. Új irányba indulva. Arra, ahová Isten igéje vezet. Ahol a magát feltáró, bennünket megszólító Isten tud a fogva tartó földi körülmények közül az ő országába felemelni.

Advent első vasárnapján, az új egyházi esztendő kezdetén új útra, új indulásra biztat bennünket az ézsaiási perikópa.

CSELOVSZKY FERENC

Felhasznált irodalom

STÄHLIN, Wilhelm 1959. *Predigthilfen*. 3. köt. Johannes Stauda-Verlag, Kassel.

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2007-ben hatvanad vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2007/2. számának 67–68. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Deuteroésaiásnál ez azt jelenti: most kell őt »keresni«, most lehet őt megtalálni, most van a kegyelem ideje.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Az Úr minden üdvkorszakban ugyanazt követelte meg

az üdvösség érdekében: azt várta el, hogy az emberek higgyenek benne.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Keressétek az Urat (3. v.) azt jelenti; Istenhez fordulni (öt keresni; vö. Ám 5,6; Jer 29,12–14) és elfordulni (7. v.) a gonosztól. Hozzátartozik ehhez az olyan magatartás megakadályozása is, amelyik a maga korlátozott elképzeléseihez méri Isten lehetőségeit. (...) nem azt jelenti, hogy Isten *gondolatai* (elképzelései és szándékai) átláthatatlanok. Isten tervei és lehetőségei messze meghaladják az emberi képzelőerőt.” (Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„...messze túlmutat a száműzetésből való visszatérés tényleges eseményein. Izrael újjáépítése egygyé olvad ama végső dicsőséges nap látomásával, amikor nem lesz több bűn és bánat.” (Pat és David Alexander [szerk.]: *Kézikönyv a Bibliához*. Scolar Kiadó)

„Sokszor nem értem, hogy Isten miért teszi azt, amit tesz. Az ő gondolatai nem az én gondolataim, az ő utai nem az én utaim, mert nagyon sok mindent másképp tennék az ő helyében. (...) ő már ismeri a végét az elejétől kezdve, ezért nem kell azon gondolkozzon, hogy ez vajon helyes-e (...) Amikor én teszek valamit, akkor csak remélhetem, hogy helyes, amit teszek. (...) Ha minden az én akaratom szerint lenne, akkor sohasem lenne problémám, gyengeségem, gondom. Minden nagyon simán menne, viharmentesen, de ez nem Isten útja. Mert az én módszerem szerint semmiféle jellemformálás, jellemerősödés nem menne végbe, hanem egy gyenge elkényeztetett személlyé válnék. (...) Ezért aztán Isten nem engedi, hogy az én gondolataim szerint menjenek a dolgok, és megengedi, hogy megbotoljak, hogy elessek, és gyengeségeket, próbatételeket, nehézségeket kell megtapasztaljak. (...) Az ember Isten Igéje nélkül halott, élettelen, száraz és kietlen marad. Amikor viszont Isten esője áztatni kezdi az életemet, akkor az eredmény a sok gyümölcs lesz.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai*. [CD] The Word for Today)

Illusztrációk

FILM

(amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabban az én utaim a ti utaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál)

Egyenesen át (1990; rendezte Joel Schumacher)

A film arra példa, hogy az életünk bonyolultabb annál, semhogy egyszerűen azt lehetne mondani: térj le az útról, és járj más úton!

Egy csoport orvostanhallgató a klinikai halál állapotáról szeretne tapasztalatokat szerezni. Ennek érdekében le-

állítják egymás szívét, majd újraélesztik. A halál állapotában múltjukból felvillanó képek jelennek meg, gyermekkori rémálmok, bűnök, amelyeket ők vagy ellenük követtek el.

Egyiküket egy gyermekkori gyilkossága üldözi. Egy szerencsétlen kis társát felzavarta a fára, aztán kővel dobálta, mire az leesett, és szörnyethalt. Klinikai halálának látomásaiban most ő lesz üldözötté. Van-e bocsánat? Ki bocsátja meg életünk régóta hordozott bűneit? El lehet-e hagyni egyáltalán a rossz utakat? A film válasza: szembe kell néznünk egyszer saját életünkkel!

TÖRTÉNET

(az én igém ... nem tér vissza hozzám üresen, hanem véghezviszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem)

Igazság és kiengesztelődés

Történet az *Amazing Grace* című énekről. Kovács Imre gyűjtése a *Tanuló közösségben* című könyv (Luther Kiadó, 2008) 129. oldaláról.

A Dél-afrikai Köztársaság társadalmi feloldódásáról szól az epizód. Egy asszony szívből megbocsát családjá gyilkosának, ami drámaian átalakítja a rendőr életét. A feljebb említett szembesülés Isten közelében szeretetté és megbocsátássá válva valódi élet lesz.

VERS

József Attila: *Nem emel föl*

Nem emel föl már senki sem,
belenehezültem a sárba.
Fogadj fiadnak, Istenem,
hogy ne legyek kegyetlen árva.

Fogj össze, formáló alak,
s amire kényszerítnek engem,
hogy valljalak, tagadjalak,
segíts meg mindkét szükségemben.

Tudod, szivem mily kisgyerek –
ne viszonozd a tagadásom;
ne vakítsd meg a lelkemet,
néha engeddd, hogy mennybe lásson.

Kinek mindegy volt már a kín,
hisz gondjaid magamra vettem,
az árnyékvilág árkein
most már te örködj énefelettem.

Intsd meg mind, kiket szeretek,
hogy legyenek jobb szívvel hozzám.
Vizsgáld meg az én ügyemet,
mielőtt magam feláldoznám.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Legerőteljesebb üzenet az ige első mondata: „Keressétek az Urat, amíg megtalálható!” Kérdés az, hogy Isten keres minket, vagy kell-e mégis a mi emberi szándékunk, vágyódásunk is a személyes találkozáshoz. Jézus példázata az elveszett drachmáról és juhról Isten mindent felülmúló kereséséről beszél, ugyanakkor komolyan kell vennünk az észaiási felhívást: „keressétek...!” Rajtunk is múlik a találkozás. A kegyelmi idő véges. Az életünk vége vagy Krisztus visszajövele véget vet a kegyelmi időnek. Isten teremt alkalmat a vele való találkozásra, de ez az alkalom időhöz kötött, nem lehet halogatni az elindulást. Keresztelő János fellépése a Jordán partján hasonló módon figyelmeztet: „*A fejsze már a fák gyökerén.*” Advent első vasárnapja az Eljövendő várására hív minket.

Másik nagy téma, hogy Isten kijelenti magát: kicsoda ő, mik a szándékai. Az egyik fontos dolog, amit kijelent magáról, hogy ő nem olyan, mint az ember. Ne gondolkozunk úgy róla, mint egy embertársunkról. Isten útjai és a mi útjaink különbségét jól szemléltetik Jézus példázatai. A szőlőmunkások példázata, amelyik arról szól, hogy Isten nem tesz különbséget az emberek jutalmazása között; nem az számít neki, hogy ki mikor jön Isten országába, hanem az, hogy ott van. Mi pedig még Isten országáról is úgy gondolkozunk, ahogy a világról. Teljesítményorientáltak, jutaloméhesek, irigyek, féltékenyek vagyunk, és tönkreteszük ezekkel a tulajdonságainkkal „szent” közösségeinket is. A tékozló fiúról szóló példázatban is szembeűnő a különbség Isten – az apa – és a fiúk – a mindenkori ember – gondolkodása, útja között.

Ha Isten azt ígéri, hogy ígéje nem tér vissza hozzá üresen, akkor hogy lehet, hogy mégis annyi hitetlen ember között élünk? Bízunk ígéletében, mégis fájó szívvel látjuk, hogy családtagjaink elfordulnak tőle. Ha ez az ígélet valóra vált volna már, akkor nem lenne erőszak, hatalomvágy, hazugság, szeretetlenség, háborúskodás, éhezés itt a földön, és annyi szörnyűség a mi szívünkben is, mert Isten ígéje jó gyümölcsöket teremne, és megvalósulna Isten tökéletes országa közöttünk. Ezt az ígét nem tudjuk másképp felfogni, mint ígéletnek, amely a jövőben valósul meg, és amely Isten Fiának megszületésével elkezdődött közöttünk.

Advent 2. vasárnapja

Mal 3,1–7a

Igehirdetési előkészítő

Az Ószövetség a szószéken sorozat 2004/5. számában nagyon kidolgozott exegézist és kortörténeti alapoást olvashatunk a textushoz Szabó Ferenc tollából.

Szakértők hangsúlyozzák Malakiás próféciájában a jelentős egyezést a mózesi Törvény szóhasználatával: különösen sokszor fordul elő benne a *szereetet*, a *félni az Urat* kifejezés és a *hűség*.

A textusról

A prófétai könyv elevevénye: kérdés-felelet

Malakiás prófétai üzenetét formailag egyedivé teszi szerkezete: a próféta és hallgatósága kérdés-felelet formájában kommunikál. Bár ez más prófétai könyvekben is előfordul, itt gyakorlatilag az egész könyvet átszövi. Az is egyedi, amilyen részletesen a próféta leírja a megvádoltak védekezését (szerkezet: vád – védekezés – az elégtelen védekezés elhárítása).

A fogság előtti próféciákkal összevetve Malakiás könyvét a következőket találjuk:

A korábbi próféták az egész népet szólították meg, és a nemzetállam bűnös gyakorlatát ostromozták. Ebben a vallás csak egy volt a több más ügy között. Malakiás viszont *túl-nyomórészt a vallás gyakorlatával* van elfoglalva: a templommal és a papsággal, valamint Isten igaz imádasával. A *papság felelősségét* hangsúlyozza; őket kárhoztatja, sokkal szigorúbban, mint a nép egészét.

A könyv datálása: a perzsa időszak, valamikor a második templom építése és Nehemiás reformja között (Kr. e. 515–445). Erre az időszakra jellemző, hogy a templomépítés lelkesültsége már a múlté, a kultusz megtisztítása pedig még várat magára. Ennek a periódusnak az életérzéséről, a pesszimizmusról és a cinizmusról bőven értesülhetünk Malakiás könyvéből, például 3,13–15-ből: „*Vakmerően beszéltetek ellenem – mondja az Úr. Ezt kérdezitek: Mit beszéltünk ellened? Azt mondtátok: Hiába való az Istennek szolgálni. Mi haszna, hogy teljesítettük, amit ránk bízott, és hogy gyászban jártunk a Seregek Ura előtt? Inkább a kevélyeket tartjuk boldogoknak, hiszen a gonosztevők gyarapodnak, kísértik az Istent, mégis megmenekülnek.*”

A könyv szakaszainak határait a hasonló szerkezet jelzi: kijelentés-kérdés-válasz (2,17–3,5; 3,6–12; 3,13–4,3). Közös témák és hasonló szóhasználat vonul végig a szakaszon. A legfőbb témát – az igazságosság kérdését igazaknak és gonoszoknak – az első szakasz veti föl, de a válasz csak a harmadikban jelenik meg. Az isteni válasz kínálta megoldás az első és harmadik szakaszban eszkatologikus tartalmú, míg a második válasz inkább a jelen történelmi valóságához kötődik.

A 2,17–3,5 szakasz kezdetén a próféta vádolja a népet: Fáraosztjátok beszédekkel az Urat! (amely Ézs 43,24 újrafoglalozása: „*te voltál az, akiért én fáradoztam vétkeid miatt*”). A hallgatók nem tagadják a vádat, de magyarázatot kérnek, így saját szavaikat hallhatják vissza.

Hol az igazság Istene?

A nép kész beismerni, hogy Isten igaz, és egy hagyományos kijelentést idéznek Ézsaiás 30,18-ból: „*Ítéltő Isten az Úr*” (más fordítás szerint: „az igazság Istene”).

Nem tagadják az isteni igazságosságot, de az a panaszzuk, hogy Isten nem gyakorolja ezt az igazságot. Hasonló a helyzet a könyv elején, 1,2-ben: nem Isten szeretetét tagadják, hanem azt állítják, ez a szeretet nem érzékelhető a jelenük valóságában.

Természetesen hosszú bibliai tradíciója van a gonoszok jóléte megkérdőjelezésének (Jób 21,7–25; Zsolt 73; Jer 12,1) és Isten hallgatásának és inaktivitásának a gonoszok látán (Hab 1,13).

De a panasz itt az: nemcsak hogy növekszik a gonoszok jóléte, hanem egyenesen őket tartja Isten jónak. Mintha Isten kifejezetten gyönyörködne bennük! Ez a kijelentés a szövetség kereteit, alapfeltevéseit feszegeti: amikor a gonoszok áldást élveznek, akkor a jó és a rossz legalapvetőbb kategóriái is elveszítik minden jelentésüket.

Akik rászorulnak a tisztulásra: a papok és a törvényszegők

Bár az emberek általánosságban beszélnek „gonosztevőről”, a válaszként kapott ítélet a 3,3–5-ben egészen konkrét: a két csoport, akik kiválasztattak ítéletre és megtisztításra, Lévi fiai (3,3) és azok, akik semmibe veszik a Törvény rendelkezéseit: a varázslók, házasságtörők, hamisan esküdők, a napszámost, árvát, özvegyet, jövevényt elnyomók, kizsarlók (3,5).

A nemzetek, még az uralkodó Perzsa Birodalom sem tartozik a „gonoszt cselekvők” közé; ehhez hasonlóan az ítélethirdetés szakaszában (3,19–21) Malakiás különös módon érdektelen a nemzetek sorsa iránt.

Az egész könyvben megjelenő szerkezetnek megfelelően a 2,17-ben felett kérdésre a 3,1–5 versei felelnek. A könyv első szakaszában a válasz (1,2–5) az ősi Ézsau–Jákób konfliktushoz nyúl vissza, és ezzel nyújt új magyarázatot Edóm jelenlegi összeomlására.

A mostani válasz sem nem a múltba tekint, sem a jelenbe, hanem teljességgel *eszkatologikus*. Az igazságot csak egy jövőbeli isteni beavatkozás fogja helyreállítani. Csak azon a napon, amikor majd ítéletre jön el, lesz felismerhető az „igazság (*mispát*) Istene”.

Küldöttem, követem

Itt kell szólnunk arról a változásról, amelyen a kutatók szerint a szakasz keresztülment. Az első személy váltakozik a harmadik személlyel, és ez a lehetséges alakok zavarba ejtő változatosságát kínálja: az én küldöttem-követem, az Úr, a szövetség angyala. Ezeknek az alakoknak az identitása azonban nem központi kérdése a szakasznak.

Egy „nagy király” jövetelének bejelentése ez (lásd 1,14), akinek királyi bevonulását egy követ egyengeti (lásd Ézs 40,3). De Deuteo-Ézsaiástól eltérően ez a király nem vi-

gasztalásra érkezik, hanem ítéletre. Szakaszunk a Tempломra fókuszál mint az isteni megjelenés színhelyére, és a papok megtisztítására, az áldások megújítására a kultusz megtisztításával.

Mivel a 3,1-ben megjelenő követ személye nem tisztázott, a próféta korpusz összeállításának és a 22–24. versek mint epilógus hozzátételének idejére a zsidó hagyományban kialakult egy áramlat, amely ezt a követet világosan Illéssel és az ő megígért visszatéréssel magyarázta. Ez illik bele leginkább a szakasz eszkatologikus tartalmába is. Az Újszövetségben két helyen jelennek meg ezek a versek: az egyik Jézus megdicsőülése, ahol Mózes és Illés alakja egymás mellé kerül. A másik: vajon Keresztelő Jánosra ráillik-e az a szerep, amelyet Illésnek tulajdonítottak? A Máté képviselte hagyomány azonosítja a kettőt, míg János ezt egyértelműen tagadja (lásd Jn 1,21).

Isten örök hűsége

A 6. vers isteni szava jelenti az átmenetet a jövőbeli isteni beavatkozásról a jelenbe. Magyar fordításunkból hiányzik a „mert” – *kí* –, amely mutatná, hogy ez a szakasz nem önálló, hanem visszautal az 1,2–5-re: a változhatatlan Isten ugyanaz, aki szereti Jákóbot és fiait, és egyedül ez a kiválasztó szeretet létük magyarázata. (Szójáték: héber gyök, *Yqb* – ’kitúr’, ’mást kiszorít’ – Jákób utódai most azt az Istent lopják meg – *qb* –, aki kiválasztotta őket...)

Az általános vádat egy nagyon speciális elmarasztalás követi: a tized és a felajánlás körüli visszaélések. Ezen a háttéren hangzik fel Isten hűségének megerősítése és ígérete: a tized, a kultusz megtisztításával az átok eltávozik tőlük, sőt megnyílnak az ég ablakai (misztikus-kozmosz dimenzió).

Hol az igazságos Isten? A 2,17–3,5-ben a válasz eszkatologikus volt. Itt e világi, történelmi választ kapunk. A megígért virágzás a tized megfizetésén alapszik, ekkor lesz látható az isteni igazság, és újra a jót tartják jónak. Az emberek nem mondhatják többet, hogy Isten a gonoszokban leli kedvét, mert nyilvánvaló lesz, hogy országuk a „gyönyörűség helye”.

Az ige hirdetés felé

Adventjeink

Krisztus eljöveteléről Bod Péter ezt írja: „Krisztusnak négy adventtussa, eljövetele vagy. Midőn a testben megjelent. Midőn a szívbe beszáll és az embert megtéríti. Midőn a halála óráján elmegy az emberhez. Midőn eljön az utolsó ítéletre.” A középkor szimbolikus szemléletében advent négy hete Krisztus négyféle eljövetelét jelképezi. III. Ince pápa (uralkodott: 1198–1216) megfogalmazása szerint Krisztus megjelenik a „test felhőjében, a kegyelem harmatában, a halál tusájában és az ítélet tűzében”.

Szentföldön járt barátom mondta el, mennyire meg-

döbrentő volt számára a betlehemi istálló rekonstrukciója. Az istálló valójában nyitott volt, az állatok a szabad ég alatt tanyáztak, csupán a jászol fölött volt valamiféle tető, hogy az abrak meg ne ázzon. Ennyi védelem jutott a Kisdédnek. Ott és így jelent meg az Isten a „test felhőjében”, hogy mindenkié lehessen. Az enyém is, mindenkor. „Légy közelebb hozzám, ahogy csak lehetsz; / Most és mindörökké: imádságom ez.”

Midőn ezt írom, Szent Mihály arkagyal napja van: a betakarítás ideje, amikor megmérettetik, osztályoztatik a termés: mi alkalmas a tárolásra, és mi az, ami kidobandó. Nehéz elébe vágni mindannak, ami még az egyházi esztendőben előttünk áll, és elvezet az új kezdethez. Ennyire tellett:

1. „Hamar eljön templomába az Úr, aki után *vágyakoztok*.”

Vágyakozásaink

Adventi várakozásaimra gondolva egy svéd karácsonyi népdal szavai jutnak eszembe:

„Karácsony ünnepén mindenhol gyertya ég, Békesség jelképe a gyertyaláng.

Mindennap gyűjtsatok gyertyákat, emberek, Égjen a békéláng mindenhol már.

Halvány kis gyertyaláng, hol van a kék madár? Mindenki várja őt, mért nem jön már?

Sok még a gyűlölet, éhség és szenvedés. Mikor lesz vége már, kis gyertyaláng?

Fenyőfa, sok cukor, ajándék mindenhol, De az én szívemben nincs nyugalom.

Ki mondja meg nekem, hogy éljek, mit tegyek, hogy karácsony estéjén boldog legyek?”

Ebben az egyszerű dalban (emlékszem, amikor először hallottam, mennyire meglepett már-már ünneprontó szomorúsága) benne vannak ügyetlen ünnepléseink emlékei, csalódottságunk, nyugtalanságaink. Talán mert nem tiszteltük eléggé a szent időt, az adventet. Nem volt benne elég csend, odahallgatás, tiszta alázat, igaz vágyakozás, hogy a „kegyelem harmatában” Krisztus a „szívünkbe szálljon és megtérítsen”. Inkább tettük a dolgot mi, ahogy megszoktuk, ahogy elképzeltük. Sokféle vágyakozásunkat préseljük bele adventbe, ahogy ez megmutatkozik adventi nyugtalanságunkban, tülekedésünkben, hajszoltságunkban. De be merjük-e vallani legmélyebb emberi vágyainkat? És meglátjuk-e minden emberi nyugtalanságunk ősoát, istenkapcsolatunk töredékességét vagy hiányát? A vágyat, hogy Isten szeretete, védettsége kézzelfogható valóság legyen számunkra. Ha ez nincs, marad a cinizmus, pesszimizmus, nihilizmus.

2. „Hamar eljön *templomába* az Úr, aki után *vágyakoztok*.”

Templomok és papok

Egy ismerősöm megkérdezte, hogy be szoktam-e menni a templomba csak úgy (itt van az udvar végén). Elszégyelltem magam. Mert számomra inkább „munkahely” a templom, amikor én szólok. És amikor hozzám szólnak...? Pedig milyen kiváltságosak vagyunk mi, papok: mindig nálunk van a templomkulcs! Bármikor odatérdelhetünk az oltárhoz. Felolvashatunk magunknak néhány adventi igét, próféciát – akár hangosan is, hogy higgyünk a fülünknek. Várhatjuk csendben az Úr szabadítását. Még egy szép adventi éneket is elénekelhetünk. Önmagunkért és a ránk bízottakért. Nem baj, ha sötét van, elég egy-két gyertya. Mert advent ebben is más volt a régieknek, mint az év bármely szakasza: ilyenkor mentek reggel legkorábban a templomba, ilyenkor kellett a legnagyobb éberség, vigyázás, hogy el ne aludjanak.

Egy szerzetes barátom egy kis faluba került. Úgy döntött, hogy a napi bencés imaórákat ott is megtartja – csak úgy, magának. Nyitva volt a templomajtó, égett a gyertya, látták, hogy ki-bemegy a templomba. Aztán egyre többen csatlakoztak. Ki reggel, ki este, ki délben. Élet költözött az alig használt templomba. És egyre többen járultak az „igaz áldozathoz”, aki találkozni akart velük az oltárnál.

3. „Hamar eljön templomába az Úr, aki után *vágyakoztok*, akit kívántok.”

Kívánjuk?

Advent második vasárnapja az ítélet tüzében megjelenő Krisztusra tekint. Az óegyházi evangéliumban (Lk 21) Jézus a végső idők rettenetes jeleit sorolva azt mondja övéinek: „Amikor pedig ezek elkezdődnek, egyenesedjete fel, és emeljéte fel fejeteke, mert közeledik a megváltásotok.”

A rettenet közben felegyenesedni és felemelni fejünket – micsoda fenséges mozdulat! De hova lett belőlünk, közülünk? Tudunk-e még közvetíteni belőle valamit: ebből a bizalomból, ebből a reményből, amely a visszatérő Krisztust fogadja? Mikor vagy miért veszítettük el? Az egyháztörténet alakulása az oka, amely a történelem egy pontja után inkább akarta Krisztust mennyei Király képében látni és láttatni, aki szigorú és számonkérő mennyei császárként a ravennai bazilika kórusának boltozatáról tekint alá – inkább, mint az üldözött keresztények szenvedő Szabadítójaként, aki vállán viszi haza juhait? Tudjuk-e őszintén kiáltani velük: „Maranatha!” – anélkül, hogy menekülnénk ebből a mulandóság átka alá vetett, bűn és halál bilincseibe szorított világból? Közel jön-e szívünkhöz ez a szenvedés, átérezzük-e – ugyanúgy, ahogy hálások vagyunk az élet megannyi csodájáért, ajándékaért? Maradt-e szívünkben hely a „mennyei honvágnak”, ahogy egy finn lelkész barátom mondta?

Épül a családi házunk, lassan, akadozva. Szép lesz ez az ősi épület: benne régvolt emberek mára elvesztett arányérzékevel. Kicsit félek is, hogy túl szép lesz: lesz-e kedvem

majd elmenni belőle... oda, amit szem nem látott, fül nem hallott, ember szíve meg sem sejtett?

Pilinszky látására vágyom:

„A jövőről nem sokat tudok,
de a végítéletet magam előtt látom.
Az a nap, az az óra
mezítelenségünk felmagasztalása lesz.
A sokaságban senki sem keresi egymást.
Az Atya, mint egy szálkát
visszaveszi a keresztet,
s az angyalok, a mennyei állatai
fölkörik a világ utolsó lapját.
Akkor azt mondjuk: szeretlek. Azt mondjuk:
nagyon szeretlek. S a hirtelen támadt tülekedésben
sírásunk mégegyszer fölszabadítja a tengert,
mielőtt asztalhoz ülnénk.” (Mielőtt)

KOVÁCSNÉ TÓTH MÁRTA

Felhasznált irodalom

BÁLINT Sándor 1989. *Karácsony, Húsvét, Pünkösd*. Szent István Társulat.

BEHRINGER, Hans Gerhard 2004. *Die Heilkraft der Feste – Der Jahreskreis als Lebenshilfe*. Kösel–Claudius, München.

COGGINS, Richard J. 1987. *Haggai, Zachariah, Malachi*. Sheffield Academic Press, Sheffield.

Jeromos Bibliakommentár. 1. köt. *Az Ószövetség könyveinek magyarázata*. Szerk. Brown, R. E. – Fitzmyer, J. A. – Murphy, R. E. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002.

PELIKAN, Jaroslav 1985. *Jesus through the Centuries. His Place in the History of Culture*. Yale University Press, New Haven – London.

SCHULLER, Eileen 1996. *The Book of Malachi*. Abingdon Press, Abingdon. /The New Interpreter's Bible 7./

Tallózó

„A Messiás után való óhajlás az utolsó időkben mindegyre lángolóbb volt. (...) Az Úr első eljövetele napja üdvhozó volt, de egyszersmind rettenetes azokra nézve, kik benne nem hittek.” (Káldi Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Azt állítják, hogy nem is tudják, milyen vétket követtek el.” (Hertz Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„Ennek a követnek az eljövetele egy két lépésből álló eszkatologikus esemény első lépése lesz. A második lépés az Úr visszajövetele lesz.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Aki azonban az ő nagy napját könnyelműen sürgeti, annak meg kell mondania, hogy ez egyúttal az ítélet napja is.” (Biblia – Magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Vajon a templom megtisztítása, amiről az evangéliumokban olvasunk, nem annak a jele volt, hogy Krisztus a szövetség angyala? (...) A népnek nem lett volna szabad úgy gondolkodnia, hogy mivel nehéz időket élnek, talán nem baj, ha most kivételesen kevesebbet adnak a templomi istentiszteletek fenntartására. Nem, hanem hittel engedelmeskedniük kellett volna, és meg kellett volna tenni kötelességüket.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írássokat!* Iránytű Kiadó)

„Ebben az ígerésben együtt jelenik meg Jézus Krisztus első és második eljövetele.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai*. [CD] The Word for Today)

„...amikor Malakiás prófétán keresztül így szól Isten: »Térjete vissza hozzám« – akkor nem pusztán egy-egy embert szólít meg, hanem egy közösséget, közelebről, Isten népét. (...) Egy pillanatig sem lehet tagadni, hogy Isten valóban igényli a személyes megtérést, és az is igaz, hogy egy-egy megújult szívű gyülekezeti tagon keresztül a közösség, a gyülekezet, az egyház újjáulása is elindulhat. Azonban (...) szembe kell néznünk Istennek azzal az igényével, hogy valamennyi gyülekezet és így az egész egyház új útra térését igényli. Az egyes ember megtérése ezzel összefüggésben azt jelenti, hogy a maga egyéni önző útjáról rátér az egész közösség, az egész gyülekezet, az egész egyház új útjára. (...) »Miből térjünk meg?« Minden bizonnyal Istennek ez a visszakérdezése elhangzik több keresztyén ajkán még a mi egyházunkban is és sokfelé a világ keresztyénségében.” (Káldy Zoltán: *Hanem hogy ő szolgáljon*. Evangélikus Sajtóosztály)

Illusztrációk

DALSZÖVEG

(*Atyáitok idejétől fogva eltértek rendelkezéseimtől ... Térjete meg hozzám*)

Republic: *Kirúgjuk magunk alól a földet*

„Zuhog az eső, csak változz, csak változz

Ahogy az idő, csak változz, csak változz

Simogat az ég, csak változz, csak változz, csak még

Mert nem volt, még nem volt elég.

Jön értünk egy másik hajó

A nap süt és hull rám a hó

A mindenhol Mindenható most változtat rajtam...”

(<http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/13281/republic/kirugjuk-magunk-alol-a-foldet-zeneszoveg.html>)

(<http://www.youtube.com/watch?v=pb61krYpZAo>)

GONDOLATOK

(elküldöm követemet, aki egyengeti előttem az utat. Hamar eljön templomába az Úr, aki után vágyódtok)

„Az Isten szó nem név, hanem fogalom. De nem ismerek senkit, sem élő, sem holtat, aki valaha is ki tudta volna ejteni. Ki tudta volna ejteni hunyászság és félelem, páthosz és ünnepélyesség, kenet és hetykeség, hízelgés nélkül és bűnbánat és szomorúság és ájultság és tudatlanság és reszketés és rossz lelkiismeret és stréberség és szorongás nélkül.

Az Isten szót nem lehet úgy kiejteni, mint azt, hogy libamáj. Ezzel a szóval, barátom, meg vagy fogva. Itt nem tudsz hazudni és nincs értelme sem kibúvónak, sem hetykeségnek, és reszketésed sem, ünnepélyességed sem, keneted sem, szorongásod sem ér semmit. Pietista vagy. De ha káromkods, az se jobb. Nem tudsz megszökni. Hogyan akarsz kitérni? Ha azt mondod, hogy nincs? Színt kell vallani. Akár akarod, akár nem, ejtsd ki ezt a szót és le vagy leplezve.”

(<http://www.scribd.com/doc/23255858/Hamvas-Bela-Silencium-Titkos-jegyz%C5%91konyv-Unicornis>)

Hamvas Béla (1897–1968) író, filozófus, könyvtáros:
Bolond, aki nem az örök életre rendezkedik be
(Unicornis)

TÖRTÉNET

(Ahogyan leül az ötvös, és megtisztítja az ezüstöt, úgy tisztítja meg az Úr Lévi fiait)

Lázár Ervin: *Simf, a füst*

Egy ember lebontja az életét, hogy teljesen szabad legyen. Egy élet visszafordítása szabaddá tesz, mondja az író. A mi szabadságunk a lebontás nélkül is létre tud jönni?

(<http://mek.niif.hu/02700/02729/02729.htm#12>)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Milyen fontos üzenetet hallok ki a textusból?

Ki állhat meg (egyáltalán jó lelkiismerettel) az Úr előtt?

Az Úr érkezését nem biztos, hogy kibírnám...

Sajnos megérett a világ az Emberfia második eljövételére!

Mindenképpen bűnösségünk leplezése, hűtlenségünk mint fő bűnünk van a középpontban. Ha beismerjük vétkeinket az Úrnak, csakis ez adhat alapot a továbblépésre, az „életünk” megmentésére.

Az Úr igaz és elkerülhetetlen ítélettel jön, érkezik hűtlen népe felé.

Nincs mentségünk más, csakis a megtérés, a bűnök megbánása, az Istenhez fordulás, az ő kegyelmében való bizakodás.

Kérdések, nem világos részek

Milyen áldozatról van itt szó? Külső, ceremoniális vagy lelki, szellemi áldozathozatalról? Ma ezt hogy értjük?

A saját életünket tekintve vajon mi elég példásak vagyunk? Észreveszünk magunkon, magunkban minden hibát és vétket?

Ebben a szövegben most a vádoláson, a meg- és elítélésen vagy a megtisztítás szándékán van inkább a hangsúly? Végleges ítélet vagy utolsó utáni mentő szándék? Törvény vagy evangélium hangzik inkább?

Amivel vitáznék...

Ma miben láthatjuk meg Isten ítéletét?

Miért csak néhány bűnfélt sorol fel az író? Holott minden ember bűnös, és ma nem is biztos, hogy ezek a jellemző bűnök.

Gondolataim, asszociációim

Félek attól, hogy el bírnám-e viselni, ha tisztán, leplezetlenül kellene szembesülnöm a bűneimmel. Napvilágra terelve a szennyes...

„Nincsen igaz ember egy sem, nincsen, aki értse, nincsen, aki keresse Istent. Mind elhajlottak, valamennyien megromlottak, és nincsen, aki jót tegyen, nincs egyetlen egy sem.” (Róm 3)

A szeretet, hit és béke egysége megtört.

Mindenképpen önvizsgálatra készítet az ige.

Az ötvösök tűzének képe a megtisztítás tűzét is jelentheti. A fémeket a tűzben edzik egyre keményebbé és szilárdabbá.

Ha most hallanám a szószékről, akkor milyen jellegű igehirdetésre számítanék?

Figyelmeztetésre, de arra is, hogy a kegyelmi időt meg kell ragadni.

Az ünnep hangulatát egy kicsit elrontó, a készülődés meghittségét alapjaiban felforgató igehirdetésre számítanék.

Olyanra, amely erősítené bennem a várakozást. Irányt mutatna a megtisztulás, a megváltás felé.

Advent 3. vasárnapja

5Móz 5,6a.7–10

Igehirdetési előkészítő

Bevezetés a textus helyének és jelentőségének megtalálásához

Mózes ötödik könyve, a Deuteronomium a Törvény megismétlése; nem egyszerűen másolata a Szövetség Könyvében (Exodus) leírt törvénynek, hanem sokkal inkább ösz-

szefoglalása annak, hangsúlyok elhelyezése. Ez igazít útba a könyv – és a benne elhelyezkedő textusunk – tartalmának és jellegének megértésében.

Textusunk a Deuteronomium elején, közvetlenül a pusztai vándorlás történetére való visszatekintés után áll. Ennek a beágyazódásnak a figyelembevétele fontos az igehirdetés irányának és céljának kijelölésében.

A Tízparancsolat megalapozó része mindig is az első parancsolat volt, amely Izrael számára az Isten és ember közötti viszonyt, a szövetséget rögzítette. A törvény minden további része ebből, Isten és Izrael minden mást kizáró viszonyából származik. Luther ezt felismerve magyarázza úgy a Tízparancsolatot, hogy minden egyes parancsolatnál újra és újra az első parancsolatra hivatkozik.

Fontosabb exegetikai gondolatok

Kiknek szól a textus?

A perikópát megelőző 3. vers elmondja, hogy a mózesi prédikáció hallgatói már a pusztában vándorló második nemzedék, tehát azok, akik már nem voltak jelen a Sínai-hegyi törvényadáskor. Mégis úgy szól hozzájuk az ige, mint akiknek egynek kell tudniuk magukat az előző nemzedékkel, azokkal, akik átérték az eseményeket. Személyes megszólítottágukban azonosulniuk kell az egykori szövetségkötés és törvényadás kötelezettségével, vagyis fel kell ismerniük, hogy Isten és Izrael egymáshoz kötődő története az ő történetük is. A *Haggada* kiélezi ezt: „Minden nemzedékben úgy tekintse magát az ember, mintha maga is kivonult volna Egyiptomból.”

Ezt a felismerést Isten és az ember történetére kiterjesztve, újszövetségi keretbe helyezve igehirdetésünknek is meg kell szólaltatni. Istennek a Jézus halálában és feltámadásában végbement szabadítása és szövetségkötése a világgal nem pusztán formai párhuzam, hanem tartalmi továbblépés, és nem egyszerű történeti esemény, hanem aktualizálóan magában foglalja és személyesen megszólítja azokat is, akik történetileg nem voltak részesei a kereszt eseményeinek.

Ki az, aki szól?

A Tízparancsolat Isten bemutatkozásával, önmaga kinyilatkoztatásával kezdődik: „*Én vagyok az Úr.*” A fordítások nem tudják visszaadni azt, milyen mögöttes tartalommal bír az Úr szó a zsidóság számára. Csupán emlékeztetek a *név* kimondhatatlanságának problémájára. A héber Bibliában az eredeti szöveg: *Én vagyok JHVH, a te Istened.* Ez a *név*, amelyet nem szabad embernek kimondani. Helyette az Adonáj, az ÚR szó lett használatos. Ez azonban a nem zsidó ember számára nem teszi nyilvánvalóvá, hogy itt eredetileg Isten szerepel, a Szent, akinek neve kimondhatatlan. A sémi nyelvek sajátossága következtében értelmezhető úgy,

hogy „Vagyok, aki vagyok”, de úgy is, hogy „Leszek, aki leszek”, egyben úgy is, hogy „Köztetek vagyok”. Nem egy távoli és idegen valaki szól tehát, hanem az, aki népével volt, van, és lesz. Ő élő és cselekvő Isten, akinek szabadító szeretetét, gondoskodó jóságát népe már meg is tapasztalta. Ez teszi őt exkluzívá, és jogosulttá arra, hogy egyedüli Istened legyen. Ez az első parancsolat, a „*ne legyen más Istened*” alapja.

Ez az Isten hatalmas, nagyobb, mint Egyiptom istenei, mint a sivatagi vándorlás során megismert egyéb népek istenei, ő a világ Teremtője. Semmihez nem hasonlítható, ami a teremtésben fellelhető. Független, és nem is tapasztalható meg másban, mint tetteiben. Ebből fakad Isten ábrázolásának a második parancsban megjelenő tilalma. Egy olyan isten, amelynek képe és neve ismert, a korabeli névmágia alapján az ember irányítása alá vonható. Izrael Istene, JHVH azonban ÚR, akit nem lehet fel- és kihasználni. Ő a „*könyörülök, akin könyörülök és kegyelmezek, akinek kegyelmezek*” (2Móz 33,19). Nem adja az ember kezére magát, de tetteivel tanúsítja, hogy ennek ellenére az övéi javát munkálja. Bizalmat, hitet kér és vár, de nem vakon, alaptalanul, hanem azok alapján, amit az ember megtapasztalt felőle.

Az igehirdetés vázlata

Bevezető gondolatok a parancsuralomról és a szabadságról

Textusunk a Tízparancsolatból való. Történeti összefüggéseiből kiszakítva a Tízparancsolat apodiktikus törvény, követelés. Az ember soha nem szerette a követeléseket, mindig lázad a törvény ellen. Küzd a szabadságáért. Maga akarja megszabni életének rendjét. Ezt jól mutatja Izrael lázadása, de a modern kor emberének tiltakozása is, amellyel szembeszegül a diktatórikus rendekkel. Ezt igazolják a leigázott népek, gyarmatok szabadságért vívott harcai, az elnyomó politikai rendszerek elleni forradalmak, az önrendelkezésért vívott küzdelem példái. Erről szól Orwell *1984*-e és Huxley *Szép új világa*, Petőfi szabadságharcos versei és József Attila sorai: „Szabadság, te szülj nekem rendet”, a szekularizáció. De sokkal régebről a 2. zsolttár istentagadónak lázadása (Zsolt 2,3). Az ateizmus forrása nem a tudás és az értelem, hanem az Isten törvénye elleni lázadás. Az, ami Jézus példázatában úgy hangzik: „*Nem akarjuk, hogy ez uralkodjék felettünk.*” (Lk 19,14)

1. Legyen Istened!

Az ember függetlenséget akar, de mivel a teremtés része, soha nem lehet és nem is független. Önáltatás csupán, ha azt gondolja, hogy ő ateista, vagyis Isten nélkül is élhet. Személyiségünk integritása nem belülről, hanem kívülről fakad. Luther felismerése, hogy mindenkinek van istene, az, a min az a szíve csüng; ami személyiségének középpont-

jában áll; amitől vagy akitől a segítséget és a boldogságot várja. Van, akinek az anyagi javak, van, akinek egy másik ember, van, akinek önmaga az istene. Ezek rendezik és irányítják életét, törekvéseit és cselekedeteit. Akinek mégsem lenne istene, az nem ateista, hanem nihilista.

2. Van Istened!

A Tízparancsolat elnevezést csak az összefüggéséből kivett formájában használhatjuk, így azonban félrevezető. Sokkal helyesebb annak lényegét a „tíz ige”-ként meghatározni. A preambulum bemutatkozásából – „*aki kivettelek a szolgaság házából*” – kiderül, hogy a „*ne legyen más istened*” valójában nem parancsolat. Sokkal inkább kijelentő következmény, amit úgy is fordíthatunk, hogy nem kell, hogy más istened legyen. Nem kell, mert már van, mégpedig nem egy parancsoló diktátorod, hanem olyan Isten, aki szabadságot ajándékol adta és a kezébe tette, hogy élj vele, és ebben kész neked mindig segíteni. Van Istened, ezért nem kell tehát magadnak más isteneket, a lutheri értelmezés szerint más segítőköt, boldogítókat keresni.

3. Isten legyen Istened!

Az ember örök kérdése azonban, hogy ki és milyen ez az Isten. Megismerhető-e? Megbízható-e? Mind Izraelt, mind minket zavar az, hogy Istent nem lehet látni. A környező népeknek kézzelfogható, látható isteneik, bálványaik voltak. A hellenizmus világában a zsidókat ateistáknak mondták, mert nem volt látható, kézzelfogható istenük. Újra és újra megkísérelte a zsidóságot, hogy látható istenre cseréljék a láthatatlant (lásd az aranyborjú történetét, a Baál- és az Asera-kultuszt stb.). E mögött a törekvés mögött a hit hiánya áll, mert az ember mindig látni, birtokolni akarta hitének tárgyát. Amit lát és birtokol az ember, az azonban csak a világ, a teremtés része lehet. Isten azonban a Teremtő, aki nem ragadható meg az érzékekkel. Mégis megtapasztalható, mert cselekszik. Nincsenek közvetlen bizonyítékok Istenről, közvetett bizonyítékok útján azonban a hit felismeri őt. Ezt a hitet kéri Isten az embertől. Nem vakon, hanem mindazok alapján, amiket cselekszik és szól. Izrael így tapasztalhatta meg Istent az egyiptomi szabadulás, a pusztai vándorlás során kapott védelem és gondoskodás, a rendet biztosító törvényadás eseményeiben. Isten cselekvése tovább folytatódik népe történetében, és Jézus eljövételével kiterjed Isten és ember egymással való történetére. Isten Jézusban cselekszik úgy, hogy az ember felismerheti őt, szabadítását és erejét, szeretetét és gondoskodását.

Advent harmadik vasárnapján Jézusban aktualizálódik számunkra az első ige. Jézus a szabadító, ő az, akiben JHVH jött, jön és jönni fog, aki velünk volt, van, és velünk lesz. Jézus az egyedüli Istenünk, nem kell, hogy más isteneink legyenek.

BALICZA IVÁN

Tallózó

„...eltérően az őket körülvevő tudatlan pogányok által imádozt istenektől, (...) Izrael Istene a történelem egyetlen uralkodója és irányítója, az az Isten, aki felszabadította őket az egyiptomi szolgaságból. (...) A monoteizmus abszolút legyen. Még az is eltiltatik, hogy Istennel egyenrangú vagy neki alárendeltnek vélt isteneket elismerjünk. (...) A 7. vers megtiltja idegen istenek imáadását; a 8. vers megtiltja az igaz Isten imáadását bármilyen kép alakjában. (...) Csak olyan szobormű készítése tilos, amely bálványimáadás céljára szolgál.

Ott voltak a szentélyben a szövetség ládáján kerubok és a medence alatt a tizenkét bronz bika. A művészet ellen a saját területén nem küzd a monoteizmus.” (*Hertz Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A Tízparancsolatnak sohasem volt célja, hogy megigazíthassák magukat, mert azt mindig is ingyen, hit által kapták (...) *ne legyen más istened rajtam kívül*, és ezzel az ember életének minden területét Isten uralma alá vonta. (...) A második parancsolat nem a művészeteket tiltotta Izraelben (amit a szent sátor készítése is bizonyít), hanem az Urat ábrázoló *istenszobor* készítését. Ebben két veszély rejtett volna. Először az, hogy mivel más nemzetek bálványimádással fejezték ki hódolatukat isteneik előtt, ezért mindig fennállt a veszély, hogy *az Úr* tiszteletét is bálványimádó istentiszteleti formákra torzítják el. Másodsor *Isten* bármilyen, a természeti világból vett formában való bemutatása megkérdőjelezte volna annak a szuverenitását, akit nem korlátozhat semmi. (...) Első pillantásra az 5,9b ellentmondásosnak tűnhet az Ezékiel 18,20-szal. Mindazonáltal az, hogy *ha gyűlölnék engem*, egyértelműen *a fiakra* vonatkozik és nem *az atyákra*.” (*A Biblia ismerete kommentársozozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány*)

„A 2Móz 20,1–17 közvetlenül Isten szava. E második alkalommal Mózes emlékezteti népét arra, miként is mondta el egykor az Úr igéit.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Mikor hallotta a nép az Úr hangját? Akkor, amikor Isten kihirdette a Tíz Igét. Mondhatnánk, hogy a Tízparancsolat képezi a szövetségi alkotmányt.” (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

(*Ne csinálj magadnak semmiféle istenszobrot*)

„Az objektum a bálvány. A hit, hogy a meghatározhatatlanon kívül is van valami meghatározható, a bizonytalanságon kívül is van bizonyosság, a védtelenségen kívül is van védelem, az erőtlenségen kívül is van erő,

a tehetetlenségen kívül is van hatalom, a kimeríthetetlen kívül is van kimeríthető, a láthatatlanon kívül is van látható.”

(<http://www.scribd.com/doc/23255858/Hamvas-Bela-Silention-Titkos-jegy%C5%91konyv-Unicornis>)

Hamvas Béla (1897–1968) író, filozófus, könyvtáros:
Summa philosophiae normalis (Unicornis)

„A bálványok mindegyike a bennünk élő vágyak és álmok kivetülése, a lélektan nyelvén projekció, ami aztán képben és szoborban testesül meg, és mivel a bálványok meg vannak faragva és festve, ezért egyszersmind rögzítik is az állapotot, amiből fakadtak. Az ember mindennapi életét át és átszövik a projekciók. Ha a másik ember az utunkat állja, fenyeget és akadályoz, akivel szemben tehetetlenek érezzük magunkat, akkor a hétfejű sárkány képét látjuk rá, ha pedig az örömlenket szolgálja, akkor azonnal tündér Királyfi vagy tündér Ilona lesz belőle. A projekciók világa a gyermekkorhoz tartozik, hiszen a felnőtt lélek már arra törekszik, hogy a valóságot igazi mivoltában, tényszerűen ismerje. Minél infantilisebb azonban egy lélek, annál inkább ragaszkodik kivetítéseivel, amelyek mind egy számára evidens, hiszen belőle fakadó vágy- és álomvilághoz kötik őt. Azt erőlteti, azt akarja látni igazolva, ami benne szubjektíven él, és nem igazán fontos számára, mi is van a valóságban. Ebből fakadnak aztán az érzelmileg megítélt helyzetek, és ami már sokkal rosszabb, az indulatvezérelt cselekedetek is.”

(<http://www.szre.hu/a-kivetites-lelektana-2/>)

Dr. P. Tóth Béla (1947–) református lelkész,
pszichológus, lelkipedagógus: *A kivetítés lelektana*

„[Marx szerint]A vallás az ember illúziója. E mögött Ludwig Feuerbach ismert projekcióteóriája áll. Ő már nem úgy magyarázza a vallást, mint a felvilágosodás enciklopédistái: a papság otromba átveréseként, hanem mélyebben, az ember lényegéből, önmeghasonlásaként. Tökéletlenségéből és korlátozott voltából eredően az ember leválaszt egy darabot önmagából, amelyet kifejleszt és tökéletességre emel az égbe, hogy azt, ami önmaga nem lehet, de kíván lenni, onnan mint Istentől kapja vissza. Marx (...) az ember teremtményének nevezi a vallást. A vallás az ember önmeghasonlásának kifejeződése, ezért nem a valós, hanem az emberi lény „fantasztikus megvalósítása”: általa az ember saját magától elidegenített önmaga elé mint Isten elé lép.”

Heinz Zahrnt (1915–3003) evangélikus teológus,
író, publicista: *Mire jó a keresztyénység?*

TÖRTÉNET

Lázár Ervin: *Illés-mese*

Illés, az író öt éves barátja mindenkit beleírat egy mesébe, mert azt hallotta a nagymamájától, hogy a mesebeli hősök nem halnak meg. Vajon megtörhető-e az átok egy mesével? Amikor az átok körül fog mindenkit, ki szabadít meg, talán egy mese, amibe bekerültünk?

(http://parlandohangoskonyvek.hu/reszlet_mesek_felnotteknek_illes.html)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A Tízparancsolat bevezetése és az első parancsolat kifejtése adventben különösen is fontos minden igehallgató számára. Ma is tele vagyunk „idegen istenekkel”, amiket lehet, hogy nem így nevezünk, de meghatározzák életünk minden napját. Horoszkópokkal, jósokkal és kártyavetőkkel találkozunk lépten-nyomon, a médiától az utcáig mindenhol jelen vannak. Isten komolyan figyelmeztet, hogy ha az egy igaz Isten helyére mást teszünk, akkor ennek komoly következménye van, amivel számolnunk kell.

Tudok annak örülni, hogy a kegyelem ezeréig szól, de ijesztő arra gondolni, ha én vétkezem, akkor akár a negyedik generációig is bűnhődhetnek az utódaim. Óriási a felelősségünk ezért.

Hogyan fér össze Isten kegyelmével és mindenkit üdvözíteni akaró szeretetével a bűnös utódainak megbüntetése? Harmad-negyedéig büntet, de ezeréig megbocsát. Hogyan értjük ezt? Isten tökéletesre teremtett bennünket, embereket, de a Sátán és a bűn megromtotta életünket. Jézus Krisztus azonban a Sátán legyőzője, de akkor miért uralkodik még most is a Sátán?

Az Isten nélküli élet a pusztuláshoz vezet, de képtelenek vagyunk megtartani a parancsolatokat, akár hogyan is küzd az ember ezért, számára ez lehetetlen. Isten akarata, hogy kizárólagosan csak őt szeressük, ő „föltőn szerető” Isten, de képesek lehetünk-e erre? Jó lenne, ha napról napra eszünkbe jutna a Tízparancsolatnak ez az első része, mert úgy tűnik, ez sokszor elsikkad az életünkben. Többször beszélünk a többi parancsolatról, pedig ez az első parancsolat az alapja mindennek.

Miért olyan nehéz elfogadunk Isten kizárólagos hatalmát? Miért akarjuk ezt a parancsolatot olyan sokszor figyelmen kívül hagyni?

Advent a készülődés időszaka, amikor várjuk Urunk eljövetelét, aki megbékít bennünket Istennel. Jó, ha a készülődéskor ott vannak a szemünk előtt, a szívünkben a parancsolatok, amelyeket a születendő Megváltó tölt be.